

Vlasta Pittnerová

* 1. 1. 1858 Polná u Jihlavy

† 8. 3. 1926 Praha

Autorka čtenářsky oblíbených povídek a románů, líčících s národopisnými detaily a s výchovným zaměřením v duchu katolické morálky příběhy ze života sedláků, chalupníků i vesnické chudiny, dřevařů, pytláků a lesníků, obyvatel maloměsta i panských úředníků v pohorském okolí Žďáru nad Sázavou.

Pokřtěna Vlastimila, provd. Weymelková; popisovala se i Vlasta G. Pittnerová. – Otec Antonín P., kupec a vinárník, později starosta Polné, stál v čele místního národního a vlasteneckého ruchu; byl dopisovatelem Květů a Nár. novin, ve svém domě hostil mj. F. Palackého, F. L. Riegra, J. V. Friče, J. K. Tyla, K. Havlíčka Borovského a B. Němcovou, která se za svého pobytu v Polné přátelsky stýkala s celou rodinou (matka V. P. Anna byla kmotrou její dcery Dory). – P., nejmladší z devíti dětí, navštěvovala po čtyřech letech obecné školy v Polné měšťanskou školu v Hradci Král.; ze zdravotních důvodů (od dětství trpěla srdeční a oční chorobou) nebyla přijata na učitelský ústav. Od svých 14 let žila pak u rodičů v Polné, kde se podílela na otcově vlastenecké aktivitě (zejména ve spolku divadelních ochotníků) a začala literárně pracovat. 1883 se na otcovo přání z existenčních důvodů provdala za ovdovělého lesníka, s nímž žila v myslivně v Polničce v Žďárských vrších; 1893 došlo po letech neshod ke konečnému rozpadu manželství a k odchodu P. do Prahy. Vedle literární činnosti (zejména povídek v lidových knižnicích a kalendářích) se zde P. živila příležitostnými pracemi: 1895 se podílela na přípravách Národopisné výstavy (působila na ní pak jako hospodyňka na horáckém statku), později prodávala lístky na petřínskou lanovku, redigovala Pečírčkův kalendář, přednášela v různých spolecích a korporacích (např. Americký klub dam, severočeská Nár. jednota); teprve od 1923 jí byla přiznána vdovská penze. Od 1922 byla členkou Družiny literární a umělecké. – Urna s jejím popelem byla uložena v pamětní síni B. Němcové a V. P. na zámku v Polné.

Knižní debut P., povídky *Ze Žďárských hor*, kterými po několika publikovaných básních a po sérii lidopisných črt v poličském časopise Jitřenka vstoupila do literatury, zaujal – podobně jako některé další, v 90. letech v rych-

lém sledu vycházející prózy (např. *Nový hospodář, Rokem i životem, Obrázky ze Žďárských hor*) – důvěrnou znalostí regionálního prostředí, citovým ztotožněním s prostými obyvateli kraje pod Žákovou horou i snahou zachytit jeho mizející svéráz. K venkovskému životu Horácka, zvláště okolí Žďáru n. Sázavou, se P. soustřeďovala i nadále v drobných črtách, obrázcích, rozsáhlejších povídkách i pokusech o román. Za jejich hrdiny volila rázovité postavy různých sociálních vrstev (řada z nich měla své autentické předlohy) z vesnice (sedláci, mlynáři, podruhové, živořící tkalci) i z lesních samot (myšlivci, dřevaři, lesní dělníci, pytláci) a jednoduše, v přirozené chronologii děje a téměř bez psychologické motivace jednání, vyprávěla jejich životní příběhy. Živosti a konkrétnosti dodávaly těmto prózám podrobné obrazy vesnického lidového bytu (popisy obydlí, detaily jeho zařízení, lidového oděvu i stravy, líčení venkovských obyčejů a rituálů v rozlehlých scénách svateb, pohřbů, církevních slavností atd.). Spolu se záznamy lidových písní (někdy i s údaji o jejich provenienci) a s dialekticky zabarvenými dialogy prostoupenými mnoha lidovými rčeními vytvářela tato popisná složka i značnou, ve své době oceňovanou dokumentární hodnotu těchto próz. Tematicky nepřekračovaly meze tradiční venkovské povídky: soustřeďují se k selským majetkovým sporům a k sociální nerovnosti způsobující tragiku lidských životů, s oblibou líčí osudy svobodných matek, nemanželských nebo vyděděných dětí (*Paňátko*), sirotků nebo pro majetek nešťastně provdaných žen (zahrnujíc v to i autobiografické motivy v povídce *O dřevěném chlebě*). Vyústění příběhů je přitom většinou smírné: i tragické konflikty končí usmířením, pokáním, vykoupením vin a křesťanským odpuštěním (*Na rychtě*). Optimismus a víra v dobro vlastní přirozené povaze člověka, které jsou pro vztah P. k světu charakteristické, splývají s výchovnou tendencí v duchu katolické morálky. Zejména v pozdějším období (po 1900) – zřetelně i v souvislosti s nadprodukcí, do níž P. hnala jak existenční situace, tak snaha uspokojit rostoucí čtenářský zájem – působí její povídky i romány často jako exemplární příklady dobrého a špatného lidského chování; stále silněji se v nich uplatňovaly zjednodušené černobílé charakteristiky postav, sentimentalita v traktování příběhů a jejich vyústění v happy end. P., která už od 90. let pro-

níkala do lidových edic (Laciná knihovna národní, Libuše, Matice lidu, Modrá knihovna, Moravská bibliotéka, Přítel domoviny) a kalendářů, se stala prototypem katolicky orientované zábavné spisovatelky pro lid a velká čtenářská obliba jejích prací přežívala i po její smrti. Podstatnou část díla P. tvoří povídky věnované životu v odlehleém maloměstě za doby národního obrození, v nichž se odrazily vzpomínky na otcovu vlasteneckou aktivitu v Polně, a svéráznému světu zámeckého úřednictva (*Úředničtí sirotkové*); v těchto prózách blízkých zároveň obrázku projevila autorka smysl pro kolorit prostředí, detaily vnějšího světa i komiku svérázných figurek. Idylické ovzduší předbřeznového vlastenčení a svěžest komického konfliktu tří zámeckých vdov způsobily i oblibu jediné P. celovečerní hry *Panstvo na zámku*, často uváděné venkovskými ochotníky. – Od 1919 vycházely v nakladatelství R. Promberger v Olomouci Sebrané spisy V. P., v nichž uveřejnila řadu svých prací poprvé; v ostatních svazcích přistupoval nakladatel – zejména po smrti P. – k sestavování tematicky příbuzných celků, někdy opatřených novými tituly.

PSEUDONYMY: Gurli, Ladislav Žďárský, Ladislava Hasenburská, Mariána Turnovská, V. Hasenburská, Vladimír Štěpánek. ■ PRÍSPĚVKY in: *Anděl strážný* (1914); *Besedy lidu* (od 1894); sb. *Božena Němcová. Sborník statí o jejím životě a díle* (1912); *Čas. Beletristická příloha...* (1897); *Čechie; Jitřenka* (Polička od 1883; mj. 1890 P Z lásky mateřské → V. Popelka; Lidé zmaření, 1891); *Kalendář paní a dívek českých na rok 1905, ... 1906, ... 1909; Květy mládeže* (1896); *Lumír* (1894); *Malý čtenář* (od 1885); sb. *Morava svým Maticím* (Brno 1897); *Nár. listy* (1902); *Naš domov; Naši mládeži; Niva* (Brno 1891–94); *Obrázková revue, pokr. České květy; Obzor; Paleček; sb. Památce Vojty Náprstka* (1926); sb. *Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého* (1898); *Pečirkův kalendář; Přítel dítek* (1919); *Rajská zahrádka; Rozhledy po lidumilství; Světozor* (1895); *Švanda dudák* (1893); *Venkov* (1924–26); *Vesna* (1891–92); *Vlasť* (1894–95, pak od 1902); *Zábavné listy* (1892–95); *Zlatá Praha* (od 1892); alm. *Zlaté klasy* (Písek 1891); alm. *Zora* (Brno 1883, debut třemi básněmi); – posmrtně: sb. *Božena Němcová ve vzpomínkách* (1961); *Čes. lid* (1928–29); *Nár. osvobození, příl. Svítání* (1937). Mimoto příspěvky v různých kalendářích (zejména četné v krajanových v USA). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Ze Žďárských hor* (PP 1892); *Na rychtř* (P 1892); *Dvojí oběť* (P 1893); *V chaloupce pod lípou* (P 1893); *Žďárské obrázky* (PP 1893); *Nový hospodář* (P 1894); *Od Žďáru* (PP 1894); *Rokem i životem* (PP 1895); *Tři*

dcery (P 1895); *Ze stínů i jasů žití* (PP 1896); *Obrázky ze Žďárských hor* (PP 1897); *Sládkova rodina* (P 1897); *Slepý Josef* (P 1897); *Vina a žal* (P 1897); *O dřevěném chlebě* (P 1898); *O chudých i bohatých* (PP 1898); *O našem lidu* (PP 1898); *U Zdobilů, Teta Anna* (P 1898); *Pohádkové květy* (PP pro ml., 1899); *Tři květy* (PP pro ml., 1899); *Z našich dědin* (PP 1899); *U Buřilů 1, 2* (PP 1899, 1900); *Dva obrázky* (PP 1900); *Panstvo ze zámku* (D 1900); *Starodávné selanky* (PP 1900); *Forman Lacina* (P 1901); *Za chlebičkem* (P pro ml., 1901); *Kytice vřesu* (PP b. d., 1902); *Mikulášská balada* (deklamační výstup, b. d., 1902); *Došla štěstí* (P 1903); *Pytláková dcera* (P 1903); *Borovské zvonky, Zastaveníčko v ráji* (deklamační výstupy, b. d., 1903); *Tichý život* (P b. d., 1903); *Po cestách života* (PP 1904); *Pro sirotka* (P 1904); *U Rochlenů, Růženka* (PP 1904); *Z květů i trní života 1, 2* (PP 1905, 1906); *V předsíni ráje* (deklamační výstup, b. d., 1906); *U Zdobilů* (P 1907); *1923 s PP U Buřilů a U Zatoužilů pod spol. tit. Na gruntech 1, 2, in Sebrané spisy, sv. 8*); *Pohádka o Honzovi* (deklamační výstup, b. d., 1907); *Na penzi v zámku* (P 1908); *Proklaté peníze* (R b. d., 1908); *Miláčkům* (PP 1909); *Plivník* (P 1910); *Lidé a lesy* (PP b. d., 1910); *O smutku i štěstí* (PP 1911); *V myslivně a zámečku* (P 1911); *Andulko, mé dítě* (P 1912); *O statečné mlynářce* (P 1912; 1922 změn. vyd. jako R s tit. *Statečná mlynářka*, in *Sebrané spisy, sv. 5*); *Selská pýcha* (P 1912); *Na hedvábné nitce* (P 1913); *V Habrovanech* (P 1914); *Dvě povídky* (1915); *Úředničtí sirotkové* (PP 1915); *Mušketýrův syn* (P 1916); *Paňátko* (P 1917); *Pletení paní Sadilové* (P b. d., 1917); *Jindra* (R 1918); *Páni od stavu* (PP 1919); *Pro dítě* (R 1919); *Rodina Kulichova* (PP 1919); *Trojlístek* (R pro ml., 1919); *V panském mlýně* (P 1919); *Mamon* (PP 1920); *Maloměstští vlastenci* (PP b. d., 1920); *Tichá vlastenka* (R b. d., 1920); *Mlynářova schovanka, Stíny hrůchu* (PP 1921); *Osiřelo dítě a jiné povídky* (1921); *Vobecní Ančka* (P 1921); *Josef Zeman* (P 1922); *Na výměnku* (PP 1922); *Ubohá Justina* (P 1922, poprvé 1915 in *Dvě povídky*); *Čtvery děti* (P b. d., 1923); *U Dozvonilů* (P b. d., 1923); *V Žďárských horách* (P b. d., 1923); *Jak se žilo* (P 1924); *Na Bukovance* (P 1924); *Barbora harfenice* (P b. d., 1924); *Eva a Evička* (P 1925); *Na Martinci* (P 1925); *Nezaviněno* (P 1925); *Trochu štěstí* (PP 1925); *Babiččiny vzpomínky* (výstup, b. d.); *Dáma žurnalistou* (výstup, b. d.); *Šachová královna* (výstup, b. d.); *To zde ještě nebylo!* (výstup, b. d.); – posmrtně: *Napraveno* (P 1926, *Sebrané spisy, sv. 16*); *Mlýny* (PP 1926, *Sebrané spisy, sv. 17*); *Úděly osudu* (PP b. d., 1926); *V panských sídlech* (PP 1927, *Sebrané spisy, sv. 18*); *Pastvica Eva, Panimáma Evička, Honzík z Hájku* (PP b. d., 1927); *Rézinka* (P b. d., 1927); *Sirotci* (PP 1928, *Sebrané spisy, sv. 21*); *Nepřízeň osudu* (P 1929, *Sebrané spisy, sv. 23*); *Pytláci a jiné povídky z lesa* (1929, *Sebrané spisy, sv. 24*); *Její láska* (P 1929, *Sebrané spisy, sv. 25*); *Na bídě a na statku* (PP 1930, *Sebrané spisy, sv. 29*); *Selský chléb* (P 1931, *Sebrané spisy, sv. 31*); *Starodávné ob-*

rážky (PP 1931, Sebrané spisy, sv. 32); Trnitou cestou (P 1932, Sebrané spisy, sv. 34); Tvrdý osud (P 1932, Sebrané spisy, sv. 37); V sousedství (P 1934, Sebrané spisy, sv. 40); Zmařený život (PP 1937, Sebrané spisy, sv. 45). – *Překlad*: B. Suttner: *Odzbrojte!* (1896). – *Výbor*: *Uschlá kytiče* (1958, ed. J. Macháň). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy (R. Promberger, Olomouc, 1919–40, 51 sv.). ■ REDIGOVALA: Pečirkův kalendář (1911–12). ■

LITERATURA: B. Pernica: V. P. (1938) → rozšíř. Zvon 40, 1939/40, s. 673 a *Dvě ženy* (1942). ■ ● ref. *Ze Žďárských hor*: an., Jitřenka 1892, s. 183; -m-, Lit. listy 14, 1892/93, s. 36 ●; ● ref. *Na rychtě*: A. Procházka, Lit. listy 14, 1892/93, s. 179; J. Karásek, Niva 1893, s. 45; L. Čech, *Osvěta* 1894, s. 85 ●; F. V. V. (Vykoukal): ref. V chaloupce pod lípou, *Od Žďáru*, Světobzor 28, 1893/94, s. 192; jv. (J. Vodák): ref. *Nový hospodář*, Lit. listy 16, 1894/95, s. 270; J. Karásek: ref. *Tři dcery*, tamtéž, s. 349; J. J. Veselý: ref. *Sládkova rodina*, *Vlast* 13, 1896/97, s. 1086; J. Matějka: ref. *O chudých i bohatých*, Lit. listy 20, 1898/99, s. 183; M.: ref. *O dřevěném chlebě*, tamtéž, s. 232; jv. (J. Vodák): ref. *Panstvo ze zámku*, *Obzor lit. a umělecký* 2, 1899/1900, s. 152; E. Sokol: ref. *Kytiče vřesu*, *Rozhledy* 13, 1902/03, s. 1113; an.: V. P., *Náš domov* 1906, s. 65; F. V. Vykoukal: ref. *Úředníci sirotkové*, *Osvěta* 1915, s. 707; Z. Hásková: ref. *Paňátko*, *Ženský svět* 1918, s. 24; V. B. (Borovičková): ref. *Mamon*, *Ženský svět* 1921, s. 126; J. Staněk: *Čtyři poslední svazky Sebraných spisů V. P.*, *LidN* 21. 8. 1925 + ref. *O dřevěném chlebě* (vyd. v Sebr. spisech), *Čes. osvěta* 22, 1925/26, s. 40; drb. (J. Borecký): ref. *O dřevěném chlebě*, *Eva a Evička* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 26, 1925/26, s. 153; ● nekrology: A. N. (Novák), *LidN* 9. 3. 1926; an., *Naše kniha* 1926, s. 47; -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 379; J. Karasová, *Ženský svět* 1926, s. 113 ●; J. Svítíl-Karník: *Památce V. P.*, *Archa* 1926, s. 163; V. Brtník: ref. *Trochu štěstí* (vyd. v Sebr. spisech), *Venkov* 1. 4. 1926; drb. (J. Borecký): ref. *Mušketyřův syn* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 28, 1927/28, s. 546 + ref. *U Rochlenů* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 29, 1928/29, s. 294 + ref. *Forman Lacina* (vyd. v Sebr. spisech), tamtéž, s. 658 + ref. *Starodávne obrázky* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 32, 1931/32, s. 390 + ref. *Úděly osudu* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 36, 1935/36, s. 154 + ref. *V Habrovanech* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 37, 1936/37, s. 154; V-k.: *Památce ženy – oblíbené spisovatelky lidových povídek*, *Lid. listy* 10. 3. 1936; B. Slavík: *Moravští povídkáři lidoví, Západomoravská kulturní revue (Znojmo) 1937*, s. 6 + V. P., tamtéž 1938, s. 5; vz. (V. Zelinka): ref. *Na Martinci* (vyd. v Sebr. spisech), Zvon 39, 1938/39, s. 517; P. Kříčková: *K 90. výr. narození spisovatelky V. P.*, *Naše Horácko* 1948, č. 2; B. Pernica: *Ze života V. P.*, *Jiskra* 1958, č. 3; J. Macháň in V. P.: *Uschlá kytiče* (1958); M. Filka: *O V. P.*, *Rovnost* 15. 9. 1968; N. S. (Svobodová): V. P., *povídkářka z Vysočiny*, *Naše rodina* 1973, č. 1; M. Homolová: *Bejvávalo* (k znovu-vydávání části díla V. P. v nakl. Romance), *Naše kni-*

hy 1991, č. 23; M. Kislingerová in V. P.: *Jindra* (nové vyd. 1994, s. 228; týž doslov i v dalších titulech V. P. v nakl. Romance); D. Mocná: *Život v „jiné“ literatuře*, *Tvar* 1994, č. 9 → *Červená knihovna* (1996); P. Peňáz: *O brakové a jiné literatuře ještě jednou*, *Čtenář* 1994, s. 137.

||

Rudolf Pivec

* 1. 1. 1917 Rychnov nad Kněžnou

Autor veseloher z historie i ze současnosti, v mládí autor lyrických básní.

Podepisoval se i Ruda P. – Syn obchodníka. V rodišti absolvoval Pelclovo reálné gymnázium (1931–38) a poté studoval až do uzavření vysokých škol koncem 1939 na lékařské fakultě v Praze. Do 1943 pracoval jako medik a pomocný zřízenec v okresní nemocnici v Rychnově n. Kn., 1943–44 v závodní ošetřovně železáren Bářské a hutní ve Vamberku. 1945–47 dokončil studia, nejprve v Praze a od 1946 na lékařské fakultě v Hradci Král. Působil jako odborný lékař v dětské léčebně tuberkulózy v Košumberku (1947–48), v plicní léčebně v Žamberku (1948–51) a pak až do odchodu do důchodu (1991) jako primář plicního oddělení v Rychnově n. Kn. Napsal přes 40 odborných prací a často přednášel v Českosl. pneumologické společnosti. Po 1968 byl členem náčelnictva Junáka. Na odpočinek přesídlil do Poštejna.

Debutoval ještě jako středoškolský student, který už předtím publikoval básně a prózy ve Studentském časopise, vlastním nákladem vydanou sbírkou básní *Na první pohled*, výrazně ovlivněnou jak dekadencí, tak šrámkovským vitalismem. V dramatické tvorbě se P. zaměřil na žánr veseloher situované do minulosti i současnosti. Jeho historické komedie, využívající jako dobového koloritu lehce archaicky stylizovaného jazyka, usilují traktovat i závažnější národnostní a mravní problematiku. Hlavními postavami a zároveň nositeli morálního poselství jsou v nich vzdělání a tolerantní představitelé vyšších společenských vrstev, kdežto vedlejší postavy z lidu zastupují komický prvek; v repertoáru ochotnických i profesionálních scén se uplatnil zejména obrázek ztvárňující radostnou epizodu ze života malíře K. Škréty

Pláč Marie Magdaleny

Vítězná paleta. Vedle veseloher využívajících běžných komediálních postupů (např. záměny postav a z toho plynoucích nedorozumění a zmatků ve hře *Poutník z jihu*) napsal P. za okupace i sociálně laděné a vlastenecky vyhrčené drama s dobrým koncem *Tři soboty*, nářečními prvky dialogu situované do podorlického kraje a odehrávající se ve svérázném prostředí lamačů kamene. Jako prozaik vydal P. knížky regionálních pověstí a příběhů; se vzpomínkami na starý Rychnov souvisely i jeho příspěvky na konferencích o K. Poláčkovi.

ŠIFRA: -c. ■ PŘÍSPĚVKY in: CIN (skautský čas., PP); Jiskra Rychnovska (Rychnov n. Kn.); Listy Podorlicka (Rychnov n. Kn.); Lit. noviny (1992); Mladá fronta (1987); sb. O Karlu Poláčkovi a o jiných (Boskovice 1995); Orlické noviny (Hradec Král.); Orlický týdeník (Rychnov n. Kn.); Pochodeň (Hradec Král.); Pochodeň (Rychnov n. Kn.); Posel z podhoří (Rychnov n. Kn.); sb. Ptáci vítají jitra zpěvem, poddůstojníci řvaním (Rychnov n. Kn. 1992); Roš chodeš; Rudé právo (východočes. mutace); sb. 100 let Karla Poláčka (1992); Studentský časopis (1935–37); Tvorba (příl. Kmen, 1984); Zpravodaj Rychnova nad Kněžnou; Zpravodaj Vamberka; Zpravodaj Žamberka. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na první pohled (BB 1937); *Vítězná paleta* (D 1943, prem. 1942); *Tři soboty* (D b. d., 1943); *Poutník z jihu* (D b. d., rozmnož.); *Žuzana ve smutku* (D b. d., rozmnož.); *Potštejnská romance* (D 1954, rozmnož., prem. 1955); *Pověsti a příběhy Rychnovska* (1990, rozšíř. vyd. 1991); *Příběhy a pověsti Vamberka* (1994). – *Adaptace divadelních her* (rozmnož.): *Čest a krása* (b. d., podle C. Goldoniho); J. Barbier: *Sarah Gérardová* (b. d.); L. Anzengruber: *Sedlák křivopřisežník* (1943); L. Stroupežnický: *Pan Měsíček-obchodník* (1957). – *Ostatní práce*: *Zdravověda pro vlčata* (1947); *Průvodce Potštejn* (1980, opr. vyd. 1988). ■

Václav Plácel

* 7. 9. 1556 *Hradec Králové*
† 6. 10. 1604 *Hradec Králové*

Překladatel.

Psal se i Placelius. – Byl synem zámožného hradeckého měšťana, od října 1575 studoval ve Wittenbergu, 1577 se v Hradci Král. výhodně oženil, 1582 mu byl polepšen erb a získal přídomek z Elbinku. Patřil k členům jednoty bratrské. Od 1585 byl v Hradci písařem

purkrabského úřadu, 1591 se stal předním radním písařem. Zastával i jiné správní a čestné funkce, reprezentoval město na zemském sněmu.

P. se pohyboval ve společnosti humanistických literárních přátel, podílel se na opatrování hradeckých rukopisných kancionálů, sám se literárně uplatnil jednak jako autor příležitostných latinských veršů, jednak jako překladatel rozsáhlé a informačně bohaté *Historie židovské* (1592) podle doplněného německého zpracování díla Josefa Flavia, vzniklého prací Václava z Kaliště. P. náležel k vzdělavatelské literární družině svého přítele D. Adama z Veleslavína a jeho překlad prošel Veleslavínovou jazykovou redakcí.

KNIŽNĚ. *Překlad*: *Historia židovská na knihy čtyry rozdělená* (1592). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis* č. 3628. ■ LITERATURA: F. Švenda in *Druhý železný obraz města Hradce Králové*, rozdíly 4 a 5 (Hradec Král. 1804); A. Rybička: *Dotatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii*, ČČM 1871, s. 92; J. Jireček in *Rukověť 2* (1876); M. Kopecký in D. Adam z Veleslavína (1962); in *Rukověť humanistického básnictví 4* (1973).

jk

Pláč Marie Magdaleny

60.–70. léta 14. století

Přebásnění tzv. Pseudo-Origenovy homilie vzniklé v okruhu Jana Milíče z Kroměříže.

P. M. M. (1008 veršů) je zčásti překlad, zčásti parafráze latinského prozaického kázání, připisovaného ve středověku „otci homilie“ Origenovi, ve skutečnosti však pocházejícího teprve z 11.–12. století. Pseudo-Origenova homilie vykládá evangelium sv. Jana 20, 11–18, které se čte při mši ve čtvrtek po Božím hodu velikonočním; vypravuje se zde o pláči Marie Magdaleny nad prázdným Kristovým hrobem a o tom, jak se jí zjevil Kristus a uložil jí, aby řekla učedníkům, že vystupuje ke svému Otci. Autor Pseudo-Origenovy homilie interpretuje tento příběh symbolicky: Marie Magdalena je symbol duše; hledání a nalezení Krista je symbol mystické cesty duše k Bohu; šest částí, do nichž je vypravování evangelia rozděleno, je symbol jejich šesti stupňů.

Český básník převedl svoji předlohu do osmislabičných sdruženě rýmovaných veršů; v lyrických pasážích užil fakultativně čtyřveršové strofy. Převzal rozvržení do šesti lyricko-epických výjevů a zachoval jejich vzájemné proporce (výpusťky a přídávky, jimiž se česká báseň od latinské předlohy liší, tvoří asi pětinu jejího textu). Citový ráz, jež dává Pseudo-Origenově homilii erotizovaná mystika, zdůraznil český básník prostředky básnické syntaxe a básnického slovníku (expresivním střídáním tázací a zvolací intonace, hojnými, často hypokoristickými epitety, frazeologií staročeské milostné lyriky). Pseudo-Origenova homilie a její české přebásnění náleží k magdalenským planktům, tj. literárním – a případně hudebním – zpracováním nářku Marie Magdaleny, žánrově nekonstituovaným (předváděným buď dramaticky, nebo určeným k poslechu a četbě), ale tematicky vyhraněným do několika typů (kajícní pláč v domě Simonově, útrpný pláč pod Kristovým křížem, milostný pláč u Kristova hrobu). České přebásnění Pseudo-Origenovy homilie bylo složeno jako veršované kázání určené pro velikonoční čtvrtek. Jeho text je dochován v tzv. Hradeckém rukopisu, dlouho pokládáném za dílo jednoho básníka, ve skutečnosti však, jak ukázalo novější bádání, souboru děl několika autorů z různých desetiletí 14. století. P. M. M. byl složen v 60.–70. letech a jeho autor patřil do okruhu J. Milíče z Kroměříže; dokonce není vyloučeno, že by jím mohl být Milíč sám.

EDICE: in Starobylá skládanie 2 (1818, ed. V. Hanka); in Hradecký rukopis (1881, ed. A. Patera). – *Ukázka*: in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). ■

LITERATURA: M. Opatrný: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských, LF 1884, s. 412; A. Havlík: O rýmech přehlásky $\underline{u} > \underline{i}$ s původním \underline{u} a \underline{i} , LF 1887, s. 240 + Veršové shody Rukopisu Hradeckého, ČČM 1904, s. 284, 413 a 1905, s. 31, 252 + O skladateli Rukopisu hradeckého, ČČM 1906, s. 56 + V které době žil skladatel Rukopisu hradeckého?, ČČM 1906, s. 255; V. Chaloupecký: V které době žil skladatel Rukopisu hradeckého?, ČČH 1912, s. 1; E. Smetánka: Dobu, kdy byl skládán Rukopis hradecký... (replika na práce Havlíkovy a Chaloupeckého), LF 1912, s. 160; R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); M. Weingart: Datierung und Ursprung der altschechischen Königgrätzer Handschrift, Slawische Rundschau 1938, č. 6; J. Vilikovský: Kazatelství a počátky české prózy, Řád 1940, s. 285 → Písemnictví českého středověku (1948); A. Škarka: Z problematiky českého gotické-

ho básnictví (Veršovaná mystická homilie P. M. M. z Hradeckého rukopisu), ČČH 48–49, 1947–48, s. 30 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); F. M. Bartoš: Básník Rukopisu hradeckého, Jihočeský sb. historický 1948, s. 1; R. Jakobson in Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii četyrnadcatogo veka, Selected writings 6, sv. 2 (Berlín, New York, Amsterdam 1985).

jl

Pláče Panny Marie

2. polovina 14. století

Mariánské plankty.

Jako plankty (podle staročeské terminologie „pláče“, „žaloščenje“) Panny Marie se ve středověku označovala literární (veršovaná i prozaická), popř. také hudební zpracování nářku Panny Marie pod křížem, na němž umírá nebo z něhož již byl sňat Kristus. Byla určena jednak k dramatickému předvádění v kostele na Velký pátek, jednak k poslechu a četbě (tj. nejsou – podobně jako pláče Marie Magdaleny – konstituována žánrově, nýbrž tematicky).

Dosud jsou známy tyto staročeské plankty, vesměs z 2. poloviny 14. století: 1. Tzv. *Šafaříkův plankt* (87 veršů). Jeho první část obsahuje nářek Panny Marie a útěšnou promluvu apoštola Jana (začátek Mariiny a konec Janovy promluvy jsou určeny k recitaci, ostatní verše ke zpěvu). Druhá část s incipitem *Pláči mému hodina je další Mariin nářek*, formálně sekvence staršího vývojového typu (tj. řada melodických úseků – zde šesti –, jimž odpovídají dvojice slok měnicí se stavby). Její text je volným přebásněním sekvence *Planctus ante nescia* (Dříve pláče neznajíc) z 12. století, připisované Godefridovi z Breteuil. Ani text sám, ani jeho vnější úprava v dochovaném zápisu nedovolují rozhodnout, zda tzv. *Šafaříkův plankt* je dvoudílný celek (tj. zda sekvence *Pláči mému hodina je míněna jako replika na Janova slova*), nebo zda jde o dva samostatné plankty. V každém případě je pravděpodobné, že sekvence *Pláči mému hodina* – lišící se od předchozích promluv složitou formální stavbou a přímo na ně nenavazující – vznikla samostatně. Je-li míněna jako replika na Janova slova, nebyla podle všech známek pro tento účel zvlášť složena, nýbrž byla použita již hotová;

Pláče Panny Marie

původce Šafaříkova planktu ji buď připojil k vlastním veršům, nebo dokonce jen spojil dva starší plankty. 2. Tzv. *Roudnický plankt* (69 veršů, zlomek bez začátku a konce) obsahuje nářek Panny Marie, útěšná slova apoštola Jana a pokračování Mariina nářku. Zčásti je určen ke zpěvu, zčásti k recitaci. Text je nepřilíh zdatilá kompilace: autor užil jednotlivých slok sekvence Pláči mému hodina a rozšířil je neústrojnými nestrofickými vsuvkami. Ani u Šafaříkova, ani u Roudnického planktu nejsou uvedeny pokyny pro dramatické provádění, dá se však předpokládat, že k němu byly určeny. 3. Nepochybně k němu byl určen *Plankt nebo založení Matky božie u Veliký pátek* (181 veršů). Kromě Panny Marie a apoštola Jana v něm vystupuje Kristus volající z kříže. Text, opatřený provozovacími poznámkami, je kontaminací planktu velmi složité strofické stavby s verši přejatými patrně z nějaké pašijové hry. Nemá nářek, ale zřejmě jen proto, že je dochován ve sborníku tzv. Milíčovských modliteb, v němž jsou všechny texty – i texty odjinud známé s nápěvem – zapsány bez notace. 4. *Pláč svatě Maříe* z Hradeckého rukopisu (429 veršů, dobou vzniku asi nejmladší, z třetí čtvrtiny 14. století), volně rozvádějící motivy planktu Qui per viam pergitis (Kdo po cestě spěcháte), je lyrickoepická báseň, v explicitu výslovně určená k četbě nebo poslechu, složená osmi-slabičnými sdrúženě rýmovanými verši fakultativně střídanými jednorýmovými čtyřveršovými strofami. Byla vyslovena domněnka, že pochází od téhož autora jako Pláč Marie Magdaleny.

EDICE: 1. (*Šafaříkův plankt*.) P. J. Šafařík: Klásobrání na poli staročeské literatury. 2. Pláč sv. Marie, ČČM 1848, sv. 2, s. 266; Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904; 2. vyd. Dějiny husitského zpěvu 1, 1954); F. Pujman in Zhudebněná mateřština (1939, ed. V. Helfert, s. nápěvem); in Nejstarší české hry divadelní (1941, ed. F. Jílek-Oberpálcer, J. Plavec, F. Pujman); in Staročeská lyrika (1940, ed. J. Vilíkovský, jen 2. část Pláči mému hodina); in Denkmäler der altschechischen Literatur... (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann); A. Škarka in Roudnický plankt, LF 1956, s. 187; V. Plocek in Melodie velikonočních slavností a her ze středověkých pramenů v Čechách 3 (1989, s. nápěvem); 2. (*Roudnický plankt*.) A. Škarka in Roudnický plankt, LF 1956, s. 187; 3. (*Plankt nebo založení Matky božie...*) in Malý výbor ze staročeské literatury (1863, ed. T. J. Hanuš); J. Truhlář in O staročeských dramatických velikonočních, ČČM 1891, s. 175; 4. (*Pláč sv.*

Maříe.) in Hradecký rukopis (1881, ed. A. Patera). – *Ukázka*: in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957; 2. část Šafaříkova planktu). ■

LITERATURA: J. Knieschek: Die tschechischen Marienklagen, Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1886, s. 36; J. Truhlář: O staročeských dramatických velikonočních, ČČM 1891, s. 175; F. Menčík in Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904, 2. vyd. Dějiny husitského zpěvu 1, 1954); J. Máchal in Dějiny českého dramata (1917); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3. Jazyk (1934); F. Pujman in Zhudebněná mateřština (1939); J. Vilíkovský, J. Honzl: Pujmanovo pojetí staročeského dramatu církevního, SaS 1940, s. 229; A. Škarka: Roudnický plankt, LF 1956, s. 187; R. Jakobson in Iz istorii epičeskich form v češskoj poezii četrnadcatogo veka, Selected writings 6, sv. 2 (Berlín, New York, Amsterdam 1985); V. Plocek in Melodie velikonočních slavností a her ze středověkých pramenů v Čechách 1 (1989); J. F. Veltruský: Medieval Drama in Bohemia, The Early Drama, Art, and Music Review 1993, s. 51.

jl

František Plaček

* 20. 4. 1809 *Běleč* u Křivoklátu
† 2. 9. 1888 *Sedmihorky* u Turnova

Básník naivně oslavných veršů, publicista, autor právnických a politických pojednání.

Podepisoval se též F. rytíř Plaček-Bělecký nebo Plaček-Bělecký. – Otec právníka a mladočeského poslance na zemském sněmu a v říšské radě Boleslava P. (1846–1908), autora spisu *Náš program na uspořádání jazykových poměrů* (1902). F. P. byl synem knížecího lesníka na fürstenberském panství. Základní vzdělání získal 1815–21 v Hudlicích a Renčově (Řevničově), gymnazijní 1821–26 ve Slaném, tzv. filozofii absolvoval 1826–28 a práva 1828–33 v Praze. Poté působil ve státní službě na různých místech v Dolních Rakousích (Vídeň, Sankt Pölten, Korneuburg), koncem 1838 byl přeložen do Čech. Do 1844 byl konceptním praktikantem při krajském úřadě v Ml. Boleslavi, od prosince 1844 krajským sekretářem v Chrudimi, kde se zabýval především zemědělskými poměry. V dubnu 1848 byl zvolen do Nár. výboru a po jeho rozpuštění zůstal na právní hraběte L. Thuna v zemském prezidiu. Ve volbách 1848 získal poslanecký mandát za

Chrudimsko a Nymbursko do říšského sněmu ve Vídní, kde se především podílel na práci petičního a urbárního výboru. Na Kroměřížském sněmu byl členem konstitučního výboru, v němž se zasazoval o svobodné zřízení obcí. Po rozpuštění říšského sněmu 1849 přesídlil natrvalo do Prahy a jako první sekretář zemské vyvazovací komise se účastnil jednání o zemském zřízení a pozemkové reformě; jeho zásluhou došlo k úpravě právních poměrů rolníků. Po zřízení nových zemských úřadů byl formálně jmenován podkrajským v Březnici, ale působil i nadále v Praze: od 1851 byl referentem ředitelství vyvazovacího fondu, od 1857 místodržitelským radou a členem místodržitelského grémia, 1870–76 předsedou komise pro úpravu pozemkové daně. P. aktivně podporoval české národní snahy. Intenzivně se zajímal o Rukopisy, jejichž „chybějící“ část hledal 1837 ve Dvoře Král., od 1831 působil ve výboru Čes. muzea. Od mládí se zabýval dílem rytce V. Hollara; z jeho podnětu byla 1863 usnesením čes. sněmu získána zemským nákladem ze soukromého majetku v Bonnu rozsáhlá sbírka Hollarových rytin, která se stala základem Hollarea. 1876 odešel P. na odpočinek a 1877 mu byl udělen šlechtický titul. Zemřel v lázních Sedmihorky, kam po třicet let zajížděl trávit letní měsíce. Pohřben byl v rodinném hrobě na hřbitově v Nymburce.

P. vstoupil do literatury jako vlastenecký básník. V obrozeneckých časopisech publikoval četné verše především s přírodní a milostnou tematikou. Mnohé z nich zhudebnili soudobí skladatelé V. Horák, F. Gregora a hlavně F. M. Kníže Drahelčický, který několik z nich publikoval knižně v nedatovaném 3. díle sbírky *Písně pro jeden hlas při kytáře nebo fortepianu, nazvaném Šestero písní z básní Hanky a Plačka*. V době, kdy se P. věnoval politice, publikoval pouze odborné stati a články, přispěl též několika hesly do Riegrova Slovníku naučného. K literární tvorbě se vrátil až po odchodu do výslužby; psal příležitostné dedikační a akrostichické básně na oslavu významných představitelů politického i uměleckého života (následníka trůnu Rudolfa – *Lány a Stochov, Hymna korunního prince Rudolfa; W. A. Mozarta – Mozart a smíchovská Bertranka*), básně k narozeninám přátel (*Jubileum flétny*) a verše věnované lokalitám, které navštěvoval nebo k nimž měl rodový vztah (*Křivoklatský Běleč...*, *Sedmihorka-Wartenberg*,

Nižborský hrob), s motivy místních dějin, přírody, ale i civilizačního rozvoje kraje a technického pokroku. Všechny tyto básně vyšly v podobě jednolistů a drobných tisků, pozdravných adres nebo letáčků. Svým stylem a především jazykem, který se neliší od jazyka P. básnických počátků, byly však v 70. a 80. letech již anachronismem, zaujímajícím jen svou naivitou.

ŠIFRY: F. r. P., P-K. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Budečská zahrada (1880); Čechoslav (1830–31); Čes. noviny (dříve Posel z Budče, 1880–82); Květy (1834–43); Nár. noviny (1849); Posel od Mže (1849); Právník (1861); Pražské noviny (1847–50); Rozličnosti Pražských novin (1827–33); Světozor (1878); Tagblatt (Lublaň 1876). ■ SAMOSTATNĚ VYŠLO. *Drobné úisky*: Miramare. Bledské jezero v Krajinských Alpách, jež anglický přírodopysel Humphrey Davy (1777–1829) nazval nejkrásnějším jezerem v Evropě (BB b. d., 1876); Z Jizerních zpěvů (BB 1877); Z rozhledů křivoklatských (B 1877); Lány a Stochov (B 1878); Nižborský hrob (B 1878); Mozart a smíchovská Bertranka (BB 1879); Hymna korunního prince Rudolfa (B b. d., 1879); Sedmihorské lázně (Wartenberg) (B b. d., 1879, litografie, t. r. i rozšíř. vyd. s tit. Sedmihorka-Wartenberg); V lese smrkovém (B b. d., 1880); Jubileum flétny (BB 1881); Křivoklatský Běleč, kde jsem se narodil 20. dubna 1809 (B 1881); Výlet do Jizerska. Sychrov (BB b. d., 1881); Podřípská idyla (B b. d., 1882); Milešovka (B b. d., 1885). – *Ostatní práce*: Co jest konstituce? (1848); Die österreichischen Grundentlastungskapitalien (1853). ■

LITERATURA: an.: F. rytíř P. (1874). ■ J. V. Mažáč: Z Chrudimi... (P. sociální zásluhy), Nár. noviny 8. 2. 1849; an.: ref. Die österreichischen Grundentlastungskapitalien, Pražské noviny 16. 12. 1853; ● nekrology (an.): Zlatá Praha 5, 1887/88, s. 670; Hlas národa 4. 9. 1888 ●; M. N. (Novotný): Ztracené kapitoly Rukopisu královédvorského?, LidN 6. 5. 1940.

sm

Přemysl Plaček

Působnost 1907–1923

Nakladatelství vzniklé při časopisu *Přehled revui* v Praze a později v Pacově, zaměřené na tvorbu pro děti a mládež i na oddechovou beletrii.

Podnik založil a po celou dobu řídil P. P. (* 19. 9. 1886 Pacov, † 8. 5. 1967 Pacov, do 1909 se psal Přemysl Otakar P.), syn významného regionálního kulturního pracovníka Antonína P. (1841–1920) a bratr beletristy a lékaře Václava

Plaček

P. Absolvoval měšťanskou školu v Pacově a obchodní akademii v Praze. Po maturitě 1904 pracoval v Praze jako úředník záložny. Příležitostné příspěvky a překlady z polštiny uveřejňoval v různých časopisech (Besedy lidu, Čes. lid, Naše doba, Ženská revue, Ženský obzor aj.), 1906 se stal hlavním spolupracovníkem referátového časopisu K. Pelanta *Revue revuí* (již od jeho založení 1905 do něj přispíval pod šifrou p.o.p., dále užíval pseudonymy Jan Vláda Rudý, M. A. Rubal a šifru M. B.). 1907 list po předchozí změně názvu na *Přehled revuí* převzal. 1910 zahájil vydávání knih (vydavatelství od 1909 sídlilo na Palackého nábřeží 44, čp. 1781), 1913 odevzdal zbytek nákladu většiny knižnic tiskaři A. Reisovi na Vyšehradě a přenesl *Přehled revuí* a nekoncesované nakladatelství do Pacova, kde zintenzivnil nakladatelskou činnost a zapojil se do místního kulturního života (1915 spoluredigoval tábořský měsíčník *Jihočes. kraj*, v němž uspořádal samostatné číslo *Professor Ferdinand Pakosta*). 1916 ukončil vydávání *Přehledu revuí*, 1917 získal knikupeckou a nakladatelskou koncesi a zřídil v čp. 12 první pacovské knihkupectví. 1919 se pokusil nakladatelství prodat, 1920 ukončil knižnice a 1923 po vydání dvou reedic nakladatelskou činnost uzavřel, provozuje nadále jen knihkupectví a papírnictví. Příspěvky k profesním otázkám publikoval v *Knihkupeckém oznamovateli* (od 1924 *Českosl. knihkupci*, od 1939 *Knihkupci a nakladateli*) a *Papírnických rozhledech*. Intenzivně se účastnil pacovského kulturního života (1935 uspořádal *Památník jednoty divadelních ochotníků v Pacově 1859–1934*), podílel se na budování *Muzea Antonína Sovy*. 1943 byl na udání zatčen, obviněn z protiněmeckého smýšlení a poslechu cizího rozhlasu a 15 měsíců vězněn. 1945 redigoval týdeník *Nár. výboru v Pacově Z mého kraje* (vyšlo jen 17 čísel), do něhož psal úvodníky k politické a společenské problematice regionu. Příležitostné příspěvky (zejména o vztahu A. Sovy k Pacovu) publikoval i v dalších letech, přispíval též do *krajanské Svornosti* (Chicago). *Knihkupectví* vedl i po jeho zespolečnění 1949 až do 1958, do důchodu odešel definitivně v polovině 1959.

Vydavatelskou činnost P. zahájil převzetím referátového čtrnáctideníku *Přehled revuí* (od č. 10 2. roč. z 30. 8. 1907), jehož vydávání přenesl z Prahy do Pacova. Excerpta z domácích i zahraničních periodik zpracovávali spolupracov-

níci z řad studentů, učitelů, úředníků, spisovatelů a redaktorů. Od roč. 4 (1908/09) časopis vycházel opět v Praze. Nakrátko (roč. 6, 1910/11) se změnil na týdeník náhradou za zrušený P. časopis *Rozhled*. Roč. 8 (1912/13) rozšířil obsah o původní beletrii autorského okruhu nakladatelství a odborné články. Od jara 1913 vycházel opět v Pacově, kde také zanikl, když poslední číslo roč. 11 (1915/16) vyšlo v březnu 1917. Diletantská redakce a její závislost na nehonorených, často se střídajících spolupracovnících, stálé změny v periodicitě, číslování, strukturu rubrik, přílohách, excerpční základně a nepravidelnost vycházení bránily vytvořit časopisu stálý okruh uživatelů. 1910 P. vydával a redigoval protiklerikální týdeník blízký pokrokovému hnutí s výrazným zaměřením na sociální problematiku a ženskou otázku *Rozhled* (vyšlo 20 čísel). Do jeho beletristické rubriky přispěli A. H. Horáková, R. Illový, E. Lešehrad, A. Macek, J. Mahen, V. Martínek, J. Rosenzweig-Moir, F. Taufer aj., českou literaturu recenzoval A. Macek, německou O. Pick, na pokračování vycházel román V. Plačka *Lesy* (nedokončeno). – Vydávání knih zahájil P. v březnu 1910 nedokončenou monografií předčasně zesnulého spolupracovníka A. Drtila *Jirí Mahen*, kterou dodatečně zařadil do *Knihovny Přehledu revuí* (1910–12, 22 sv.); vlastní edici pak založil koncem 1910 (Bezbožné povídky A. Macka, po konfiskaci interpelované). Knižnice dále přinesla literárněvědné práce V. K. Blahníka (K. Sabina), V. Dreslera (F. X. Svoboda), Z. Kobzy (S. Čech), E. Lederera pod pseud. Leda (B. Björnson), *Slovník pseudonymů A. Dolenského* (vycházel nejprve v *Přehledu revuí*), prózy J. Mahena, J. K. Šlejhara a (v překladu) A. Rody Rody a verše J. Holého. Převážně beletristická *Plačková knihovna* (1910–12, 9 sv.) obsáhla vedle dříve již samostatně vydaných Mahenových dramát *První deště* a *Janošík* i další Mahenovy práce a prózy a dramata J. Lukavského, V. Plačka, J. K. Šlejhara a K. Štědrého. Proměny ediční orientace signalizovaly v následujících letech zakládané knižnice *Vybrané hry české mládeže* (1911, 4 sv., red. G. Klika; autoři mj. F. Flos, Q. M. Vyskočil) a *Vybrané hry pro české jeviště* (1912, 2 sv., red. V. Plaček; autoři F. J. Čečetka a K. Horský). Nejúspěšnější P. knihovna *Edice erotická* (1911–17, 34 sv.) přinesla v nakladatelově redakci zejména přeloženou (H. de Balzac, O. J. Bierbaum, G. Boccaccio, P. Busson, G. G. Casanova, A. Hermant, P. A. F. Ch. de

Laclos, P. Louÿs, G. de Maupassant, C. Mendès, Z. Niedzwiecki, M. Prévost, M. Provens), ale též původní tvorbu (M. B. Böhnell pod pseud. Váša Paukner, A. Czech z Czechenherců, V. Hánek, J. F. Karas, R. Kepka, J. Lukavský, B. Malík, F. S. Paukner, A. Turková). Do Pacova P. s Přehledem revuí přenesl jen Edici erotickou. Na pražský program se nejprve pokusil navázat svazky populárních divadelních her *České jeviště* (1914 až 1916, 2 sv., sv. 1 s označením Volná edice). Knižnice pro děti a mládež, redigované vesměs nakladatelem, zahrnuje stálý okruh spolupracovníků (zejména V. F. Suk, F. Tichý a A. Wenig) a autorů (V. Baldessari Plumlovská, F. J. Čečetka, F. Flos, J. Hloušek, J. F. Karas, A. Klášterský, G. Klika, K. Leger, L. Mašínová, F. S. Procházka, J. Rudloff, E. Stoklas, O. Svoboda, T. E. Tisovský, Q. M. Vyskočil, K. J. Zákoucký, J. Žemla aj.). *Pohádková kytice* (1915–19, 27 sv.) přinášela převážně klasické české a světové pohádky v úpravách a s komentáři (V. Beneš Třebízský, F. L. Čelakovský, K. J. Erben, S. Kapper, E. Krásnohorská, J. Š. Kubín, B. M. Kulda, J. K. Tyl, dále pohádky japonské, americké, ruské, indické, britské aj.). *Divadelní sbírka dětských a loutkových her* (1915–18, 30 sv.) shromáždila texty většiny zmíněných českých autorů (1916 do ní byly včleněny s novými titulními listy všechny svazky knižnice Vybrané hry české mládeže). Následovaly prozaická *Dětská květnice* (1916–18, 18 sv.), výběry z klasické i soudobé české literatury *Vybraná četba české mládeže* (1916–18, 10 sv.) a pokus o knižnici rozsáhlejších původních textů *Dobré knihy pro mládež* (1918, 3 sv.; autoři S. Kovanda, J. Opolský, J. Petrbok). Po převratu vydával P. dobové verše, provolání, výroky, anekdoty apod. v řadě *Červánky svobody* s podtitulem Sborník časových letáků (1918–19, 24 sv.), slovenskou literaturu v originále pak v *Knižnici československé* (1918–19, 12 sv., red. F. Frýdecký; autoři J. Botto, S. Hurban Vajanský, A. Kalina, J. Kalinčiak, J. Král, M. Kukučín, K. Kuzmány, V. Paulíny-Tóth, A. Sládkovič, S. Zdychavský, dále slovenské národní písně a korespondenci L. Štúra s J. Pospíšilem). Knižnice oddechové četby Dobrá národní knihovna *Sklizeň* (1918–19, 4 sv., red. J. R. Hradecký) a *Ve vlaku* (1918–19, 20 sv.) naplnili autoři M. Beňa, J. V. z Finberka, P. Fingal, J. R. Hradecký, J. F. Karas, Z. M. Kuděj, J. Skarlandt, J. Šír, J. F. Urban; J. K. Jerome, P. Mérimée, T. Miciński aj. Poslední edicí byla Knihovna historických povídek pro mládež *Stopami*

předků (1919–20, 4 sv., red. O. Svoboda; autoři F. J. Čečetka, F. J. Karas, E. Štorch, K. J. Zákoucký). – Na výzdobě knih se podíleli J. Dědina, M. Jiránek, E. Pelant, O. Štáfl; spolupráci významných výtvarníků (unifikovaná výtvarná řešení jednotlivých knižnic navrhli V. H. Brunner a J. Konůpek) znehodnocoval nekvalitní tisk a papír.

KNIŽNICE: Knihovna Přehledu revuí (1910–12); Plačkova knihovna (1910–12); Vybrané hry české mládeže (1911); Edice erotická (1911–17); Vybrané hry pro české jeviště (1912); České jeviště (1. sv. zprvu jako Volná edice, 1914–16); Divadelní sbírka dětských a loutkových her (1915–18); Pohádková kytice (1915–19); Dětská květnice (1916–18); Vybraná četba české mládeže (1916–18); Dobré knihy pro mládež (1918); Červánky svobody (letáky, 1918–19); Knižnice československá (1918–19, slovensky); Sklizeň (1918–19); Ve vlaku (1918–19); Stopami předků (1919–20). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE: Index českých časopisů za rok 1907–08 (příl. Přehledu revuí, sest. L. J. Živný, 1908–09); J. Mahen: Janošík (1910; slovensky 1920, přel. M. Rázus); A. Klášterský: Slunný den a jiné verše pro děti (1918); J. Rudloff: Golem (b. d., 1918); F. Frýdecký: Hodina slovenčiny pro každého Čecha (učebnice, 1919). ■ PERIODIKA: Přehled revuí (1907–17); Rozhled (1910); Literární zprávy z nakladatelství P. P. v Praze (1911–12, nakl. oznamovatel); Knižní oznamovatel P. Plačka v Pacově (od 1914 nepravděelně). ■

LITERATURA: P. Plaček: Jubileum Přehledu revuí, Přehled revuí 9, 1913/14, s. 585; Gd (J. Gotthard): Čtvrtstoleté jubileum..., Českosl. knihkupec 1933, s. 34 + Padesáti let..., tamtéž, 1936, s. 348; R. Kudara: Třicet pět roků nakladatelem a dvacet pět roků knihkupcem a papírníkem, Papírnické rozhledy 1942, č. 10; jk. (J. Kubíček): Knihkupec P. P. šedesátiletý, Knihkupec a nakladatel 1946, s. 319; V. Cvek: Obrozenecká postava naší přítomnosti, Nástup (Pelhřimov) 1966, č. 37; A. Šimka: Život a dílo nakladatele a knihkuce P. P. z Pacova, Jihočeský sb. historický 1989, s. 91.

az

Václav Plaček

* 26. 11. 1868 Pacov

† 24. 9. 1925 Mladá Vožice

Prozaik ovlivněný naturalismem, autor aktovek pro ochotnické scény.

Podepisoval se též V. Plaček Trnavský. – První z pěti dětí obchodníka Antonína P. (1841–1920), nadšeného organizátora národního kulturní-

Plaček

ho (hlavně čtenářského, divadelního a pěveckého), společenského a hospodářského života v Pacově, příležitostného literáta (též pseud. Poutníček od Trnávky), synovce herce J. Mošny; bratr nakladatele Přemysla P. (z otceva druhého manželství). Obecnou školu vychodil V. P. v Pacově, gymnázium v Praze (mat. 1886). Kreslířské nadání, tříbené soukromými hodinami u malíře A. Liebschera a potvrzované kresbami uveřejňovanými už od gymnaziálních let v časopisech Světozor a Zlatá Praha, toužil (podobně jako jeho spolužák A. Slavíček) prohloubit studiem na Akademii výtvarných umění. Na přání rodičů však od zamýšlené dráhy profesora kreslení upustil a na univerzitě v Praze absolvoval medicínu (promoce 1897, t. r. se oženil). 1897–98 externoval ve všeobecné nemocnici, poté působil jako obvodní (zejména ženský) lékař, proslulý svou lidumilností, od 1898 v Lukavci u Pacova, od 1908 v Mladé Vožici; 1916–17 působil jako vojenský lékař na frontě v Haliči a Sedmíhradsku, poté v Terstu. Svůj herecký a recitační, pěvecký, výtvarný a společensko-organizační talent, uplatňovaný už za pražských studentských let, dal později cele do služeb kulturního, sokolského a sportovního života v kraji. Byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj.

Jako prozaik byl P. natrvalo ovlivněn vlnou dobového naturalismu z konce století. Nejzřejměji jím byly zasaženy jeho rané knihy, zvláště pak beletristická pragensia (povídkový triptych „V nebi“, *Poslední gratulace, Senzace*, román *Sestry*). Jde v nich zpravidla o studie lidských typů podléhajících pohlavní vášni, velkoměstské sociální a mravní bídě, nivelizujícím konvencím maloměstské společnosti nebo jednoduše Životu, který s přírodní zákonitostí dává vítězit silným nad slabými. Zvláštní místo mezi autorovými nedobrovolnými ztroskotanci zaujal typus člověka tragicky doplácějícího na svou charakternost. Determinismus ústící do hořkých konců snažil se však P., odlišuje se tak od klasiků francouzského naturalismu, vyvážit sociálně reformní tendencí a mravními imperativy, hlásanými za pomoci ideových diskusí mezi postavami nebo rovnou ztělesňovanými životní praxí ideálních hrdinů, zvláště ideálních lékařů (*Evin hřích*). Autorova obecná poučka, vyslovená už v prvotině, zněla „Žij reálně, ale ideálů neodvrhuj“. Naturalistické východisko korigované reformátorstvím zůstá-

valo v P. románech přítomno i později, kdy v jeho beletrii převládly nenáročná a hrubozrná humoresky (např. *Atropa belladonna*), čerpající své náměty nejčastěji ze zkušeností autorovy lékařské praxe. V románu *Lesy*, jehož dějem P. opětovně evokoval osudové následky milostné vášně, označil muže s jejich kultem ženy za pravé původce všech nectností, jež si ženy přinášejí do lásky. – Veskrze humoristický ráz měly na rozdíl od většiny P. beletrie jeho jednoaktovky; psány pro ochotníky a do prostředí ochotnických scén také povětšinou situovány, mínily provětrat zatuhlé maloměstské poměry.

PSEUDONYMY: František Hák, Fr. Vratislav Buk, Jindřiška Laubová, V. P. Trnavský. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1896–97, 1900, 1907); *Časopis lékařů českých*; *Hlas národa*; *Jitřenka* (Polička 1890); *Máj* (1906–07); *Malý čtenář* (od 1888); *Nár. listy*; *Nár. politika*; *Niva* (Brno 1892–94); *Nové proudy* (1893); *sb. Slovač* (1898); *Světozor*; *Švanda dudák* (1892–96); *Tábor* (od 1890; 1901 Rp v Babylóně nad Sekvanou); *Zlatá Praha* (1886–88, debut). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Evin hřích* (R 1894, pseud. V. P. Trnavský); *Praha v roce 1894* (D b. d., 1894); „V nebi“, *Poslední gratulace, Senzace* (PP 1895, pseud. V. P. Trnavský); *Sestry* (R b. d., 1897, pseud. V. P. Trnavský); *Pravdivá povídka o Janu Celerovi* (1902); *Pláňata* (PP 1904); *Tajemství úspěchu* (D b. d., 1910, prem. 1909); *Atropa belladonna* (PP 1910); *Lesy* (R 1910); *O životě a smrti* (PP 1911); *Palácová revoluce* (D 1923, prem. 1911). ■ SCÉNICKY *Hra*: *Společnice* (1889); *operetní libreto*: *Poprask v šalandě* (1910, hudba K. Pospíšil). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Trny a růže* (se zavádějícím podtit. *Knihovna prací veršem i prózou*, 1892); *sborník*: *Slovač*. *Literární upomínky na šibřinky Sokola pražského* (1898, s J. Zykou Borotinským); *knížnici*: *Vybrané hry pro české jeviště* (1912). ■

LITERATURA: ● ref. *Evin hřích*: -lo-, *Časopis pokrokového studentstva* 1894, s. 65; A-a (*A. Procházka*), *Lit. listy* 16, 1894/95, s. 12; A. Vrzal, *Hlidka lit.* 1895, s. 60 ●; ● ref. *Sestry*: ○ (*A. Procházka*), *Lit. listy* 18, 1896/97, s. 267; *Rč.*, *Rozhledy* 6, 1896/97, s. 848 ●; -s-a: ref. *Pláňata*, *Máj* 3, 1904/05, s. 487; ● ref. *Atropa belladonna*: V. Dresler, *Hlas národa* 9. 10. 1910; Š. Jež, *Přehled* 9, 1910/11, s. 394; a-e. (*D. Panýrek*), *Máj* 9, 1910/11, s. 208; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1911, s. 150; -ejč- (*J. Krejčí*), *Naše doba* 19, 1911/12, s. 222 ●; ● ref. *Lesy*: -il., *LidN* 11. 12. 1910; K...b., *Přehled* 9, 1910/11, s. 425; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1911, s. 467 ●; an.: 24. září t. r. zemřel..., *Lit. rozhledy* 10, 1925/26, s. 50; K. Jun: *Dr. V. P., Vlastivědný sborník čes. jihovýchodu* 6, 1927/28, s. 117, 133; V. Cvek: *Z galerie zapadlých vlastenců medicíny, Nástup* (Pelhřimov) 18. 11. 1965 + F. L. Věk našeho kraje (o otci V. P. Antonínovi), tamtéž 18. 4. 1968; I. Balík: *Spisovatel MUDr. V. P.*, tamtéž 28. 11. 1968; E. Stejskalová: *Osobnosti Pacovska* (V. P.), *Z mého kraje* 1991, č. 3.

jo

Jindřich Plachta

* 1. 7. 1899 *Plzeň*
† 6. 11. 1951 *Praha*

Autor humoristických próz a kabaretních výstupů, publicista; divadelní a filmový herec.

Vl. jm. Jindřich Šolle, podepisoval se též Jindřira Plachta. – Narodil se v rodině strojírního zámečnicka. Po maturitě na plzeňské obchodní akademii (1917) pracoval v Ústřední bance čes. spořitelny, 1918–19 jako úředník expozitury v Krakově. 1919 odešel do Prahy a do 1927 (kdy byl předčasně penzionován ze zdravotních důvodů) byl zaměstnancem Poštovního úřadu šekového, poté se věnoval již soustavně divadelní a filmové činnosti. S divadlem začínal za studií v rodišti (jako statista v plzeňském divadle a člen amatérské skupiny Jaro). Po příchodu do Prahy vystupoval sólově: zprvu na večírcích různých spolků a v Revoluční scéně, od 1920 v nuselském kabaretu Satyr, od 1921 v Červené sedmě, dále ve Waltnerově kabaretu Dales, v Rokoku a ve Varieté. Od 1924 (angažmá od 1927) hrál v Divadle V. Buriana (zároveň 1925 hostoval v Nár. divadle, 1928 spolupracoval se skupinou Dada v divadle Na Slupi), 1929–30 v Osvobozeném divadle, 1930 přešel do Rokoka a t. r. opět do Divadla V. Buriana (do 1933), 1933–37 působil v Osvobozeném divadle, 1937–38 v Tylově divadle v Nuslích, 1938–41 v Divadle U Nováků, 1941–44 ve Velké operetě a zároveň pohostinsky v Nezávislém divadle. Po válce se stal členem Divadla 5. května (1945–48), přičemž vedl zájezdové soubory Vesnické divadlo a Divadlo pod Plachtou (po 1948 se podílel na činnosti tzv. kulturních úderůk zajíždějících mezi dělníky a horníky). 1948–49 působil v Nár. divadle, 1949–50 v divadle Umění lidu v Karlíně (jako umělecký vedoucí) a 1950–51 v Ústředním divadle českosl. armády. – Editorem P. časopiseckého díla je jeho syn Z. Šolle (* 1924), historik, archivář a publicista.

Počátky P. příležitostně literární činnosti souvisely s krystalizací jeho svérázného komediálního herectví; v postavě paní Acetylenové (nejprve v kabaretních sólových výstupech a posléze v humoreskách) vytvořil groteskní lidový typ glosující dobové dění. Povídky, fejetony a cause-rie publikoval převážně časopisecky: na sklonku 20. let hlavně v Lid. novinách (podporován přítelem E. Bassem) a v Čes. slově, v polovině 30.

let zejména v týdeníku Ahoj na neděli. Jeho jemný humor, inspirovaný stylem K. Poláčka, těžil ze situací, banalit a hovorů odporovaných ze všedního života (komentátorství společenského života charakterizuje i rozsáhlý seriál črt stylizovaných jako zápisky Martina Člověka z poloviny 30. let), s groteskní i laskavou nadsázkou a s osobitou poetičností upozorňoval též na omezenost a sobectví svých současníků, např. v próze *Pučálkovic Amina*, zachycující život úřednické rodiny destruovaný mimořádnou událostí (z domnělého štěněte bernardýna vyrůstá žirafa). Po válce se P. vrátil k publicistice, psal satiry a humoresky (často v duchu dobového budovatelského nadšení); je autorem scénáře filmu *Pan Novák* (1949).

ŠIFRA: -pa-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj na neděli (1933–35; 1933 FF Dějepis světa a okolí, 1934–35 PP Člověk poznamenává a Z povídek Martina Člověka); Box, atletika, fotbal (1924); Čes. slovo (1927–30, i příl. Kvitko; mj. Rozhlas paní Acetylenové); Dikobraz (1945–46); Haló noviny (1948); Humorist. listy; Kulíkův zábavný kalendář na r. 1929; Lid. noviny (1927–42); Lit. noviny (1928–29); Nár. osvobození (1927–28); Naše zprávy (1939); Nový život (1952); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1929); Rudé právo (1948); Sobota (1930); Tvorba (1945); Vest Pocket Revue (1929); sb. Waltnerova pětadvacítka (b. d., 1924); Zeměd. noviny (1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kus ulice... Paní Acetylenová vypráví (sólový výstup, b. d., 1922); Paní Acetylenová s paní Šakalovou jdou na fotbal (sólový výstup, b. d., 1922); Pučálkovic Amina (P 1931); – posmrtně: Na slovíčko s J. P. (PP 1980, ed. Z. Šolle a M. Staňková); O lidech nešikovných (PP 1989, ed. Z. Šolle); Hamlet IX. hodnostní třídy (PP 1991, ed. Z. Šolle). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Bim bam revue (1928, s jinými). – *Překlad*: P. M. Seca: Kat sevillský (1933). ■ KORESPONDENCE: in A. Dvořák: J. P. (sestře z 1941, otci z 1948; 1962). ■

LITERATURA: A. Dvořák: J. P. (1962). ■ ● ref. insc. Bim bam revue: J. J. Paulík, RA 3, 1927/28, s. 175; AMP. (A. M. Píša), PL 2. 3. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 2. 3. 1928 ●; ● ref. Pučálkovic Amina: jt. (J. Trojan), PL 14. 8. 1931; D. S., LidN 28. 10. 1931; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 54; ach (V. Prach), Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 201 ●; A. M. B. (Brousil): ref. insc. překl. P. M. Seca, Venkov 5. 9. 1933; J. Červený in Červená sedma (1959, i ed. P. písně Večer listopadový); V. Zábřana: Návraty J. P., Ahoj na sobotu 1972, č. 1 a pokr.; (p) (P. Švyhnos): ref. Pučálkovic Amina (8. vyd.), Brněnský večerník 27. 2. 1975; Z. Šolle in J. P.: Na slovíčko s J. P. (1980); J. Werich in J. W. vzpomíná... vlastně Potlach (1982, s. 67); Z. Šolle in J. P.: O lidech nešikovných (1989); (jo) (J. Ovsíková, dub.): ref. O lidech nešikovných, Svob. slovo 20. 4. 1990; Z. Šolle in J. P.: Hamlet IX. hodnostní třídy (1991).

bs

Plánek

Jiří Plachý viz Jiří Ferus

Plán

1929–1932

Literární levicově orientovaný časopis, publikující původní i přeloženou beletrii, studie a kulturní glosy.

Podtitul: Revue pro literaturu, umění a vědu. – *Redaktor:* J. Hora (do 8. čísla 1. roč. s red. radou F. Halas, P. Levit, O. Mrkvička). – *Vydavatel:* Fr. Borový, Praha. – *Periodicita:* leden 1929–30 (1. roč.) měsíčník (12 čísel); 1930–32 (2. roč.) nepravidelně (6 čísel 1930, dvojčíslo 7–8 1931, trojčíslo 9–11 1932; tímto trojčíslem bylo vydávání ukončeno „pro nepříznivé poměry na kulturním trhu“). – *Příloha:* v každém čísle reprodukce výtvarných děl.

P. se programově orientoval na „skutečné moderní hodnoty“, chápané jako široké spektrum snah směřujících k tvárné dokonalosti a řádu, proti úzce vymezeným -ismům, proti neodbornosti a pakultuře. Na konci 1. roč. mohla redakce konstatovat, že „v době kritické pro mladou literární generaci“, v době „bolestných rozporů a organizačních rozpadů“ se časopisu podařilo soustředit „valnou část mladé hodnotné tvorby“. Shromáždil řadu básníků, prozaiků i teoretiků z široce a nesektářsky chápané kulturní levice od S. K. Neumanna po V. Černého, což někteří představitelé levice (J. Fučík, K. Teige) interpretovali negativně jako nevyhraněnost. P. přinesl vedle původní a přeložené beletrie i řadu aktuálních, informovaných literárně- a uměnovědných statí, kritik a kulturních glos z domácí i zahraniční produkce.

Z domácí poezie publikoval P. verše K. Biebla, F. Branislava, F. Halase, V. Holana, J. Hory, S. K. Neumanna, J. Seiferta, F. X. Šaldy, J. Zahradníčka, V. Závady aj.; *z prózy* zde vycházel na pokračování Vančurův *Poslední soud*, Kličkoví Bobrové, Olbrachtovo *Zamřížované zrcadlo*, Majerové *Přehrada*, dále povídky a ukázky z prací J. Bartoše, J. Bednáře, E. Hostovského, J. Kratochvíla, K. Nového, F. X. Šaldy, J. Weissse, *drama* L. Blatného *Smrt na prodej* aj. *Ze zahraniční poezie* se P. orientoval hlavně na moderní tvorbu ruskou (V. Chlebnikov, B. Pasternak) a francouzskou (Ch. Baudelaire, P. Valéry, M. Jacob, T. Tzara) v překladech B. Mathesia, S. Kadlece ad.; uvedl též ukázky

z americké poezie v překladu A. Vaněčka, z poezie německé (překl. J. Hora) a polské (překl. J. Závada). *Ze zahraniční prózy* kromě I. Babela, V. Katajeva (román na pokr. Defraudanti), E. M. Remarqua, L. Franka, E. Glaesera, H. Barbusse, J. Reeda aj. uvedl první český překlad J. Joyce (*Trapný případ*, překl. A. Skoumal). Široký záběr uplatnil P. v oblasti *literární vědy a teorie umění*, z níž přinesl řadu komentovaných ukázek soudobého estetického myšlení našeho i evropského. Vedle statí V. Černého (o Bergsonovi, Unamunovi ad.) a O. Fischera (např. o překladu) se tu objevilo několik prací španělského myslitele J. Ortegy y Gasseta, studie českých strukturalistů (R. Jakobson, J. Mukařovský) i ruských formalistů a dalších sovětských teoretiků (V. B. Šklovskij, J. N. Tyňanov, A. Voronskij, V. I. Pudovkin), českých i zahraničních teoretiků proletářského a avantgardního umění (B. Václavek, V. Vančura, V. Obrtel, A. Breton, H. Roland-Holstová). *V kritických referátech a glosách* se vedle J. Hory uplatnili V. Černý, O. Fischer, R. Fleischner (o divadle), F. Kovárna, P. Levit, L. Linhart (o filmu), B. Mathesius, M. Očadlík (o hudbě) aj. – Výtvarnou podobu časopisu utvářely kromě ilustrací také jako přílohy v každém čísle uváděné reprodukce moderního výtvarného umění českého i evropského (např. E. Filla, J. Funke, O. Mrkvička, G. Braque, P. Klee, F. Léger, L. Moholy-Nagy, A. Ozenfant, P. Picasso).

LITERATURA: J. Fučík: *Bludný plán*, *Tvorba* 1929, s. 86; Tge (K. Teige): P., *Stavba* 7, 1928/29 s. 139; an.: *Bez plánu*, *ReD* 2, 1928/29, s. 235; -e (K. Teige): P., *ReD* 3, 1929/31, s. 30; C. Kučera: *Ruská a sovětská kultura v Horově časopise P.*, sb. *Materiály k českosl.-sovětským literárním vztahům* 2 (1990).

es

Jan Vlastislav Plánek

* 15. 5. 1789 *Vlachovo Březí* u Prachatic
† 18. 6. 1865 *Strakonice*

Prozaik a básník, regionální kulturní pracovník, výrazný typ autora samouka.

Vl. jm. Jan P., Vlastislav je přijaté vlastenské jméno. Psal se i jen Jan nebo Vlastislav P., ojediněle Ján Vlastislav P. V části literatury chybně uváděn jako Václav nebo Vratislav P. – Jeho otec byl drobný řemeslník a domkář.

V době školní docházky měl na P. vliv vlastenecky uvědomělý farář F. Raffius, který mu půjčoval knihy. Ze školy P. vyšel ve dvanácti letech, ve čtrnácti letech se začal učit truhlářem (2 roky), po vyučení odešel za prací do Krumlova (Čes. Krumlov) a později do Čimelic (v každém z míst strávil rok). 1808 se ujal otcova hospodářství, byl přijat za mistra do cechu a oženil se. 1816 se přestěhoval do Strakonice, kde až do vysokého věku pracoval jako truhlář. Stál v čele národních a vzdělávacích snah ve Strakonici: pořádal české besedy, aranžoval ochotnická představení a sám v nich účinkoval, podporoval kočovné divadelní společnosti. Zajímal se o literaturu, historii a filozofii a shromáždil bohatou knihovnu. 1816 se seznámil s F. L. Čelakovským (jemuž P. knihovna umožnila první soustavné studium české literatury) a jeho prostřednictvím i s J. V. Kamarýtem; s oběma navázal mnohaleté přátelství. Stýkal se i s J. K. Chmelenským, J. Jungmannem, J. Malým, J. E. Purkyněm ad. Opakovaně zastával funkce v obecním zastupitelstvu, 1848 byl poslancem na Slovanském sjezdu. Na sklonku života se zabýval plánem napsat dějiny Strakonice.

Literární tvorbě se P. začal věnovat patrně ve druhé polovině 10. let. Pokoušel se o básně anakreontské a idyllické (inspirované zřejmě pracemi S. Gessnera), jako smuteční tisk vydal elegii *V paměti pozůstavená cnost...* Ze svých básní uspořádal rukopisnou sbírku. S F. L. Čelakovským, J. V. Kamarýtem, J. Marchalem aj. přispěl 1820 do společné sbírky *Jarní kvítí z přátelských sadů*, která z rozhodnutí cenzury nevyšla. 1821 otiskl v Čechoslavu dvě prózy: výchovně zaměřené podobenství s biblickými motivy *Co tuto škodí, jinde nám pomoci může* a výrazný pokus o sentimentální povídku *Ctnost a krása pospolu*; úsilím o ozvláštňný jazykový výraz a bohatstvím lyrizovaných líčení přírody se tato próza zařadila mezi díla směřující k realizaci jungmannovského programu náročné literatury. Od poloviny 20. let P. své práce ukládal do rukopisného zápisníku; vedle básní, próz a vzpomínek sem zapisoval i filozofické sentence (nejčastěji z Voltaira) a kratší historické příběhy, především z období Francouzské revoluce.

PŘÍSPĚVKY in: Čechoslav (1821); Květy (1845); Pražské noviny (1852); Rozličnosti Pražských novin (1830); Včela (1848); – posmrtně: Otavan (1926). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: V paměti pozůstavená cnost

aneb Smutnozpěv nad smrtí cti. pana Pavla Skály... (B 1818, s. básní J. Štěpána, výt. nezjišť.). – *Výbor*: Zápisky J. V. P., měšťana strakonického a rodáka vlahobřežského (1926, ed. J. Brož ← Otavan 10, 1926/27, s. 37; mj. P. vzpomínky a báseň Želozpěv nad podtatou lípou). ■ KORESPONDENCE: in *Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 1–4* (vzáj. koresp. z 1818–52, ve sv. 4 i P. listy o F. L. Čelakovském z 1853 adresované L. Čelakovskému a I. J. Hanušovi; 1907–35; sv. 1–3 ed. F. Bílý, sv. 4 ed. F. Bílý, V. Černý). ■

LITERATURA: an.: Ze Strakonice, Čechoslav 1822, s. 80; I. J. Hanuš in *Život a působení F. L. Čelakovského* (1855, s. 6); J. V. Jaroš: *Samoukové české poezie, Obrazy života 1859*, s. 97 (7 strof z P. básně *V paměti pozůstavená cnost...*); A. Waldau in *Böhmische Naturdichter* (1860, s. 56); (r): Ze Strakonice, *Poutník od Otavy 1860*, s. 47; (-a): Ze Strakonice, *tamtéž*, s. 70; J. Malý in *Vzpomínky a úvahy starého vlastence* (1872, s. 62); J. Máchal in *O básnické činnosti F. L. Čelakovského* (1899, s. 2); J. H.: *Památky F. L. Čelakovského, Zlatá Praha 1899*, s. 194 (P. pamětní lístek z 1828); L. Veselská: *Ze života mého děda, kal. Amerikán* (Chicago 1915); J. Jakubec in sb. *Literatura česká 19. století 2* (2. vyd. 1917, s. 494); J. Brož: *Nová báseň K. Havlíčka Borovského*, dosud neznámá (o básni nalezené v P. zápisníku), *Zvon* 21, 1920/21, s. 433; V. Černý: *Kdy a jak se P. seznámil s Čelakovským*, *Otavan* 9, 1925/26, s. 100; J. Brož in *Zápisky J. V. P.* (1926); V. Novotný: *J. V. P., jeho knihovna a osobnost, Zprávy reálného gymnázia v Strakonici 1928/29*; J. L. Oliva: *Pilíře doby obrozenecské, Dělnická osvěta 1940*, s. 15; M. Novotný: *Bude P. chaloupka zachována?*, *LD* 24. 8. 1966; L. Kusáková: *Sentimentální povídky v českých časopisech národního obrození (1786–1830)*, *ČLit* 1995, s. 290.

msk

Ladislav Plechátý

* 14. 6. 1894 *Vyskytná* u Pelhřimova
† 7. 2. 1965 *Praha*

Autor básní a próz vycházejících z prožitku 1. světové války, překladatel převážně z němčiny.

Otec byl učitel. Od 1906 navštěvoval P. gymnázium v Jindř. Hradci, po maturitě 1914 chtěl studovat medicínu, narukoval však do 1. světové války. Z haličské fronty na jaře 1916 přeběhl k Rusům, vstoupil do legií a v říjnu 1917 se lodí přeplavil do Francie, kde ho v Paříži zastihl konec války. Po návratu do vlasti působil jako novinář. Později také pracoval v odborové radě v Praze.

P. literární tvorbu poznamenaly zážitky z front 1. světové války. Sbírkou *Srdce a fronty* (obsahující básně z let 1915–24) je lyrickým deníkem zachycujícím převážně volným veršem osudy i niterné stavy mladého člověka vrženého do válečné vřavy, do světa zákopů s kamarádkou soudržností i krutou, nesmyslnou smrtí. Duchovní přerod chlapce v muže během válečné anabáze (končící v osvobozené Paříži a vznikem ČSR) je zpětně názírán v závěrečném oddílu sbírky (psaném s časovým odstupem), v němž si P. klade otázky po smyslu oběti a po znovunalezení smyslu života a vyjadřuje znepokojení a zklamání nad morálním stavem společnosti a vývojem v mladé republice. Prozaický pendant *Vít a jiné prózy* (z let 1923–24) sleduje totéž období; vedle lyrických próz s převážující neurčitou impresí či expresivním vyjádřením jsou zde povídky s posílenou dějovostí, s psychologizujícími prvky, směřující k větší formální sevřenosti a vyváženosti. Druhá P. sbírka *Měsíc na slunci* postarádla intenzivní lyrický zážitek; verše z Itálie, vztaženy k scénarii tradičních (turisticky atraktivních) kulturněhistorických památek, stereotypně zachycují konvenční prožitky, ulpívají na povrchu jevů bez hlubšího nazření, bez básnického vidění a tvaru, připomínajíce tak spíše klišovitě fejtony z prázdninových cest či cestopisné cause-rie. Při výběru překladových titulů byl P. ovlivněn politickou situací za protektorátu.

PSEUDONYM, ŠIFRA: L. Plachý; L. P. (Nár. osvobození). ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1918–19, 1925–30); Lid. noviny (1927–28, 1934–35, 1939–40); Nár. osvobození (1924–30, 1936–37, 1945); Pramen (1926); Svět v obrazech (1946); Výr. zpráva gymnázia v Jindř. Hradci za šk. rok 1913/14. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Srdce a fronty (BB 1925); Vít a jiné prózy (1927); Měsíc na slunci (BB 1931). – *Překlady*: M. Appelius: Za velikou zdi (1941) + Děla a kvetoucí třešně. Nové Japonsko... (1942); E. Udet: Můj život letce (1942); A. Oesterheld: Legenda o zlatě (1942); G. Wirsing: Bez mezí a hranic (1942, pseud. L. Plachý); A. Halfeld: USA sahají po světovládě (1943); A. J. Cronin: ...a hvězdy mlčí (1943, upr. z něm. překl.). ■ REDIGOVAL *revui*: L'Europe Centrale (1926–33). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Norské tažení (1940, pseud. L. Plachý). ■

LITERATURA: ● ref. Srdce a fronty: an. (F. Götz), NO 18. 12. 1924; -or (A. C. Nor), Oheň 1924, č. 3–4; K. H. (Hikl), Naše doba 32, 1924/25, s. 500; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 334; V. Brtník, Venkov 18. 3. 1925 ●; ● ref. Vít a jiné prózy: an., LitN 1927, č. 14; J. O. Novotný, Cesta 10,

1927/28, s. 156; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 86; G. (F. Götz), NO 22. 1. 1928; J. Dobrovolný, Kritika 1928, s. 22 ●; ● ref. Měsíc na slunci: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 586; G. (F. Götz), NO 23. 4. 1931; A. N. (Novák), LidN 14. 6. 1931; V. H. (Z. Kalista), Lumír 58, 1931/32, s. 222 ●.

vs

Jan Pleskáč

* 15. 5. 1797 Třebíč

† 26. 7. 1873 Olešnice u Kunštátu

Spolupracovník B. M. Kuldý při sběru moravských pohádek a pověstí, autor povídek náboženského zaměření.

Otec byl tkalcem. P. absolvoval piaristické gymnázium v Jihlavě (tehdy se vlastenecky uvědomil), tzv. filozofii a bohosloví v Brně. Nejprve působil jako jáhen na faře ve Starči na Třebíčsku, po vysvěcení na kněze (1820) kaplanoval na moravském venkově v Želetavě, Kučerově, jako administrátor sloužil v Bohdalicích a jako kaplan sedm let v Netíně; 1832 se stal farářem ve Lhotě u Jimramova a od 1834 v Olešnici u Kunštátu, kde také zemřel. Byl činný jako agitátor a řečník Jednoty katolické, 1852 zřídil v Olešnici její pobočku, 1859 tam založil ochotnické divadlo. – Jeho synovcem byl J. Soukop (1826–1892), kněz, sběratel pohádek a pověstí z okolí sloupského (asi jeho prostřednictvím navázal P. kontakty s B. M. Kuldou).

P. povídky, nejprve psané německy a pak i česky (chybějí doklady o jejich časopiseckém zveřejnění), vycházely (podle J. Soukopa) z křesťanské orientace a byly zaměřeny didakticky a mravoučně. Z vlasteneckých a lidovýchovných pohnutek se P. v 2. polovině 50. let podílel na Kuldově projektu moravských národních pohádek a pověstí souborem z okolí olešnického (k vydání došlo až po P. smrti). Ve sbírce obsahující celkem 43 čísel (převážně kouzelné pohádky, méně pověstí, legendy a náboženské povídky) pochází prvních 20 pohádek z Olešnice a nejspíše všechny od P., ostatní texty z okolí brněnského, třebíčského, vyškovského a žďárského od jiných vypravěčů či zapisovatelů (uvedených jménem i anonymních). Soubor čerpá z folklorní tradice, P. však do textů zasáhl jednak literárním přepisem, jednak úpravami ve smyslu církevní

a mravoučné tendence; přesto se v nich zachovaly některé prvky nářečního jazyka a slohové postupy lidového vyprávění. – Pro ochotnické divadlo v Olešnici napsal P. veselohry *Zklamaný ženich*, *Hrb a srdce* (jediná se zachovala), v rukopisu zůstaly i nedokončené historické hry Oldřich a Božena, Pád říše velkomoravské.

PŘÍSPĚVKY in: *Včelařské listy*; – posmrtně: Muzeum (Brno 1915–16, D *Hrb a srdce*, v rkp. pseud. Jan Trebický). ■ **KNIZNĚ**. *Sbírka folklorní prózy* (posmrtně): Moravské národní pohádky a pověsti 3. Z okolí olešnického a jiných (1892, s jinými; ed. B. M. Kulda). – *Ostatní práce*: Der Papst und Kongress (polit. spisek, b. d., 1859). ■ **SCÉNICKY**. *Hra*: *Hrb a srdce* (asi Olešnice 1861). ■ **KORESPONDENCE**: X. Y. (Br.) (A. A. Neumann): Z pozůstalosti kněze-buditele (J. Soukupovi, tj. Soukupovi z 1871), Muzeum 1912, s. 197. ■

LITERATURA: J. Soukop in *Moravské národní pohádky a pověsti 3* (1892, ed. B. M. Kulda); A. A. Neumann: Z literární pozůstalosti J. P., Muzeum 1915, s. 176; O. Sirovátka in B. M. Kulda: *Pohádky a pověsti z Rožnovska* (1963); O. Sirovátka, M. Šrámková in ant. *Moravské národní pohádky a pověsti* (1983).

vs

Karel J. Pleskač

* 24. 8. 1858 *Náchod*
† 3. 11. 1937 *Náchod*

Prozaik a dramatik, autor historických povídek ze života lidových vrstev na Náchodsku, konvenčních novel z prostředí aristokratického a měšťanského a didaktických próz pro mládež; jako regionální historik se zaměřil hlavně na výklad krajových souvislostí života a díla B. Němcové.

V matrice zapsán Karel Josef P., někdy se podepisoval jen Karel P. – Byl synem náchodského měšťana, obuvnického mistra. Matka pocházela z rodiny knížecího služebníka v Ratibořicích a jako školačka se přátelila s Barborou Panklovou a s jejími sourozenci. P. vychodil měšťanskou školu v rodišti a učitelský ústav v Hradci Král. (mat. 1877). Jako učitel působil na Náchodsku, nejprve v Úpici, dále v Jizbici, ve Rtyni a po zkouškách způsobilosti 1881 ve Slatině; naposledy byl řídícím učitelem v Babí (Náchod-Babí). Vedle učitelského povolání se ve svém kraji věnoval kulturně organizační

práci a regionálním výzkumům, byl též aktivním členem Ústředního spolku jednot učitelů v Království českém a dvě léta redigoval jeho kalendář.

Zpočátku psal P. povídky pro mládež, drobné obrázky ze života venkovských dětí a ze světa jejich her a zvyků, spjatých s ročním koloběhem (vyprávění je často prokládáno verši, písněmi a říkadly), jež předváděly příklady dobrých skutků a usilovaly působit v duchu křesťanských mravních zásad a vlasteneckých ideálů (*Slasti dítěte v ročních dobách, Kde domov můj*). Výchovné záměry určovaly i podobu P. raných historických povídek, romaneskních příběhů o vítězství dobra nad zlem, jejichž historické pozadí tvoří volně zpracované krajové události a reálie (*Na Turýně, Na hradě čerVENOHORSKÉM, Písařův zálet*); k nim se řadí vyprávění o dávné minulosti Čechů (*Život pohanských Čechů*) založené na parafrázích RKZ. S okruhem výchovné beletrie se hojnými přírodovědnými a technickými poučeními stýká i autorův raný pokus o verneovskou utopickou prózu (*Život na měsíci*). Ač se P. postupně vzdalovoal didaktickému pojetí, natrvalo tento pól své tvorby neopustil, jak to dokazují i pozdější práce, zejména povídka líčící vzestup náchodského podnikatelského rodu, pojatá jako povzbuzující příklad všem snaživým jedincům (*Do třetího pokolení*). Zdařilejšími prózami jsou drobné regionální obrázky, vesměs podávané jako záznam skutečných událostí ze života Náchodska v 18. a 19. století, příběhy vážné, mnohdy ještě z dob poddanství a protireformačního útlaku, i historicky humorné, jak je zachovala ústní lidová tradice a kroniky (*Od pomězí českokladského, Humor našeho kraje*); krajovou a dějinnou autenticitu usiluje zachovat i jediný P. román, situovaný do josefínských dob (*Svítlání*). Naopak převážně literární inspiraci prokazují povídky s cizokrajnou lokalizací, které své látky berou ze světa vyšších vrstev a jsou ozvukem tragické erotiky a psychologismu z přelomu století (*Knihna próz, Cizí květ*). Daň literární konvenci splatil autor i ve svých hrách, jež založil na tradičních zápletkách s tajemstvím a záměnami osob (*Poklad, Nalezénka*). – V oboru regionální literární historie se P. věnoval hlavně ratibořickému období B. Němcové; zaznamenával vzpomínky pamětníků a shromažďoval písemné dokumenty, s jejichž přispěním osvětlil některé okolnosti spisovatelčina dětství a mládí (*Rati-*

Pleskot

bořická idyla). Sledoval též pobyt J. Zeyera v Hoříčkách a publikoval jeho korespondenci s hoříčským rodákem V. Vitouškem.

PŘÍSPĚVKY in: sb. Božena Němcová. 1820–1862 (1912); ČČM (1908–09, Ze starší korespondence J. Zeyera); Čes. svět (1920); Lid. noviny (1926); Máj (1912–14); Nár. listy (1899–1902); Nár. politika (1934, 5. 8. a 16. 9. čl. o B. Němcové); Niva (Brno 1924); Nový lid, i příl. Svědomí (Brno 1923); sb. Od kladského pomezí (Náchod 1935–37); Pokrok (1884); Učitelský kalendář na r. 1899, – ...1900; Zábavné listy (1884). ■ **KNIZNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: Slasti dítek v ročních dobách (PP pro ml., 1880); Život na měsíci (P b. d., 1881); Život pohanských Čechů (P pro ml., 1882); Na Turýně (P 1886); Kde domov můj (P 1887); Na hradě červenohorském (P b. d., 1891); Poklad (D b. d., 1894); Nalezenka (D b. d., 1895); Z města i ze vsi (PP pro ml., 1895); Písařův zálet (P b. d., 1898); Od pomezí českokladského (PP 1912); Do třetího pokolení (P pro ml., 1916); Ratibořická idyla (studie s ukázkami z díla B. Němcové, 1920, 2. vyd. 1937 pouze text studie); Svítání (R 1924); Humor našeho kraje (PP 1929); Kniha próz (1935); Cizí květ (b. d.). – *Ostatní práce*: Českoskalicko (průvodce, 1917); Otázka náboženská a etická (1924, rozšíř. otisk z Nového lidu a příl. Svědomí 1923). ■ **REDIGOVAL**: Učitelský kalendář na r. 1899, – ...1900 (1898–99, s J. Schröttrem). ■

LITERATURA: -aue- (H. Pittauer): ref. Na Turýně (připojen dopis J. K. Hraše kritizující způsob využití historických faktů), Lit. listy 1886, s. 227; ● ref. Na hradě červenohorském: jv. (J. Vodák), Lit. listy 13, 1891/92, s. 96; J. Vyhliďal, Hlídka lit. 1892, s. 309; L. Čech, Osvěta 1902, s. 668 ●; ● ref. Ratibořická idyla: V. J. R., Ženský svět 1920, s. 229; J. Lelek, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 90 ●; ● ref. Svítání: V. Brtník, Venkov 18. 3. 1926; M. (E. Masák), Archa 1926, s. 135 ●.

et

František Pleskot

* 18. 4. 1786 Barchov

Básník a prozaik z vlasteneckého okruhu J. Hýbla.

Byl synem mlynáře, později snad měšťana v Heřmanově Městci. 1812 přišel do Prahy a 1813–16 tu studoval práva. Vlivem krajana, buditele J. Hýbla se zapojil do vlastenecké práce. Spolu s V. K. Klicperou aj. vstoupil do Štěpánkovy Společnosti milovníků českého divadla a jako ochotník hrál úspěšně v řadě českých představení na scéně Stavovského divadla (např. Jan z Nepomuku 1814, Dvě slova

aneb Nocleh v lese 1815, Jaroslav a Božena 1816, Čech a Němec 1816). Kolem 1820 zprávy o P. mizí, v Jungmannově Historii literatury české 1849 je nazýván „mlynářem ouvalským“; údaje o úmrtí nejsou známy.

Jako člen Hýblova vlasteneckého okruhu publikoval P. v jeho Rozmanitostech, kde uveřejnil několik přízvučných básní (původních i překladů z němčiny) a také povídky a hádanky. Próza *Podivný zloděj* zahájila tradici mlynářské humoresky v české literatuře. Mimo Rozmanitosti vznikaly (dnes neznámé) příležitostné básně, písně (Bože, domu rakouského... aj.) a jedny z prvních českých deklamovánek.

PŘÍSPĚVKY in: Pražské noviny (1814); Rozmanitosti (1816–19). ■

LITERATURA: F. Strejček: Sto let od Hýblovy Rozmanitosti, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 322 + Literární mlynář český, Zvon 18, 1917/18, s. 684.

lk

Josef Věromír Pleva

* 12. 8. 1899 Moravská Svatka (Svatka)

† 7. 9. 1985 Brno

Prozaik, příslušník brněnské větve meziválečné kulturní levice, průkopník socialisticky orientované literatury pro děti.

Byl nejstarší z osmi dětí rodiny žijící přísně v duchu evangelických zásad. S otcem, který se z nádeníka, kočfho a dělníka na stavbě železnice vypracoval až na úpravčího trati, měnila často místa pobytu. P. prožil chudé dětství na různých místech v okolí Žďáru n. Sázavou a Nového Města na Moravě, od jedenácti let sloužil u sedláků (měl úlevu v návštěvě obecné školy) jako pasáček krav (mj. v Maršovicích, kde se seznámil s bratry Kříčkovými). Čtenářská vášeň, usměrňovaná zejména jeho učitelem v Radňovicích, jej 1913 přivedla do učení na knihaře ve Svatce. Po vyučení (1915) pracoval krátce jako knihařský dělník ve Frenštátě p. R., v Novém Městě na Moravě a v Moravských Budějovicích (zde vázal knihy O. Březinovi), mezitím půl roku u železnice jako dělník. V březnu 1917 narukoval do Velké Kanize (Nagykanizsa) v Uhrách a po dělostřeleckém vycviku v Litoměřicích a Křešicích byl

v létě poslán na italskou frontu v Korutanských Alpách. Po vyléčení z onemocnění úplavicí odjel začátkem 1918 bez povolení domů, byl uvězněn a eskortován zpět na frontu jižně od Tridentu, kde onemocněl zápalom plic. Od začátku 1919 pracoval jako knihařský dělník v Novém Městě na Moravě; aby mohl studovat, složil 1920 zkoušky z učiva měšťanské školy a poté absolvoval učitelský ústav v Čáslavi (mat. 1924); 1923 začal publikovat básně ve Studentském časopise (tehdy si jako výraz svého odporu k válce vytvořil své druhé jméno Věromír). Válečné zážitky, sociální zkušenost i kulturní ovzduší 20. let jej na přelomu let 1926–27 přivedly do řad komunistické levice a s několika přáteli založil Skupinu literárních a výtvarných dělníků (zkratka Slavděl), jež měla – v opozici k výlučnému prý umění poetického Devětsilu – usilovat o tvorbu sloužící zvláště uvědomování i zábah dělnictva; její činnost se však šíře nerozvinula a ustala 1930. Od poloviny 20. let P. spolupracoval s nakl. Družstevní práce (DP), získával odběratele pro jeho knihy a v Novém Městě založil jeho místní skupinu; na výzvu redaktora DP M. Novotného napsal svou prozaickou prvotinu *Eskorta*. V Novém Městě také hrál s ochotníky divadlo a od 1930 byl předsedou tamějšího akademického spolku Horák. Po maturitě učil na několika místech na Vysočině (Nové Město na Moravě, Křižánky, Bohuňov, Karasín, Rapotice), od 1928 na Roudnicku (Ječovice, Černouček). 1930 mu J. Mahen a B. Václavek, který pak měl na něho v první polovině 30. let rozhodující vliv a podněcoval jej k tvorbě pro děti, pomohli k místu na škole v Brně. Zde pracoval také v redakci Indexu, ve výboru Levé fronty a po jejím rozpuštění v Klubu pro moderní vědu a umění Ars, ve Společnosti pro kulturní a hospodářské styky s Novým Ruskem (kde se seznámil se svou budoucí manželkou, lékařkou; sňatek 1941), ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku a od 1932 i v rozhlase, kde se staral o pořady pro děti (redakčně spolupracoval i s čas. Rozhlas mladých); 1935 se stal zakládajícím členem skupiny Blok. 1937 opustil školu, aby v brněnské stanici Českosl. rozhlasu řídil vysílání pro školy a mládež; získal ke spolupráci řadu umělců, mj. svého nejbližšího přítele V. Nezvala. 1938 přešel jako dramaturg školského rozhlasu do Prahy, avšak fašistické denunce jej v létě 1939 donutily k návratu do Brna, kde do podzimu 1941 opět učil. Onemocnění ušní chorobou pak využil k odchodu

do důchodu pro nedoslýchavost. Do 1941 byl také v kontaktu s komunistickým odbojem; když byl sám ohrožen pozorností gestapa, protahovali přátelé-lékaři jeho nemocniční léčení, potom se ukryval na psychiatrickém oddělení. Po osvobození se účastnil kulturního i politického života, zvláště jako člen spisovatelských organizací (od 1949 předseda české sekce literatury pro mládež Svazu českosl. spisovatelů); 1951–52 byl ředitelem stanice Českosl. rozhlasu v Brně, pak náměstkem předsedy Českosl. státního výboru pro rozhlas v Praze, kde měl na starosti vysílání pro mládež; po infarktu 1954 se vzdal svých funkcí a působil až do 60. let pouze ve výboru Čes. literárního fondu. 1958 se vrátil do Brna a podílel se na práci brněnské pobočky Svazu českosl. spisovatelů a Kruhu přátel dětské knihy.

P. vstoupil do literatury básněmi ovlivněnými symbolismem, od nichž záhy přešel k tvorbě navazující na wolkrovskou větev proletářské poezie, již však depoetizoval, zpřimitivňoval a zhovorňoval (*Pět*). Svou vlastní tvůrčí sféru však našel v próze, v níž se nejdříve vyrovnával s nejsilnějším zážitkem svého mládí – válkou. V příbězích syrové, neliterátské novely *Eskorta* vyjádřil protiválečný odpor prostých vojáků i jejich živelnou vzpuru, poháněnou touhou po domově. Spolupráce s Vlastivědným sborníkem Podřipska jej podnítila k tvorbě pro děti, která dosáhla uměleckého vrcholu hned první prací, románem z dětského života *Malý Bobeš*. Na rozdíl od konvenčního, idylizujícího pojetí dětského světa představil v něm P. život s jeho sociálními protiklady i problematikou zrození člověka a smrti; vycházející ze zkušeností vlastního dětství, spojil bezprostřední pohled dítěte, přecházející nejednou v poetické vidění světa, s drsným obrazem osudů chudé venkovské rodiny, vedoucí tvrdý existenční zápas na vesnici a posléze v malém městě. Kniha svým vcítěním se do vnitřního světa dítěte dosáhla uznání u kritiky všech směrů. Sociální smířlivost, již vyznívalo původní vydání, byla v poúnorovém přepracování nahrazena třídě vyhocenějším vyústěním. V povídce *Hoši s dynamitem* se P. po vzoru E. Kästnera pokusil aktuálně skloubit romantiku chlapeckého dobrodružného románu s realistickým vylíčením údělu nezaměstnaných a jejich rodin. Podnětným experimentem v oblasti umělecko-naučné literatury byla povídka *Kapka vody*, inspirovaná sovětskou literatu-

rou pro děti; seznamovala poetickými prostředky a s využitím dětské fantazie mladé čtenáře s děním v přírodě i ve společnosti. – V 2. polovině 30. let se P. plně soustředil na průkopnickou rozhlasovou práci určenou mládeži; zahrnovala kromě pásem, reportáží, referátů o dobrých knihách a různých aktualit i řadu vlastních dramatizací lidových i umělých pohádek, scén z Malého Bobše, Hochů s dynamitem, Stevensonova Ostrova pokladů, Dobrodružství Toma Sawyera od Marka Twaina aj. K tvorbě pro dospělé se P. vrátil až v měsících po Mnichovu a na počátku okupace básnickou prózou *Náruč mamincina*; své nejranější vzpomínky ztvárnil v jímavý básnický sen o dětství a domově, v němž nacházel hlubinu bezpečnosti. V poválečném období kromě prozaického nebo dramatického zpracování několika pohádkových námětů napsal sevřenou povídku z posledních dnů okupace a osvobození Brna v roce 1945 *Budík*, založenou na konfliktu svědomí dvou chlapců z městské periferie. Ze snahy zobrazit převratné proměny života v poúnorových letech vznikla dobovým schematismem poznamenaná novela *Jediná cesta* s tematikou socializace vesnice v pohraniční oblasti jižní Moravy a s ústřední postavou pracovitěho hospodáře příšleho z chudé Vysočiny, který se těžce rozhoduje pro vstup do družstva. Po modernizujícím převyprávění Robinsona Crusoe se P. soustředil již pouze na beletristické i publicistické zpracovávání svých vzpomínek. Dokumentárnějším protějškem k Malému Bobšovi se stala autobiografická románová kronika *Dávno tomu*, v níž P. rozvedl vzpomínkové zápisky své matky v plastické a dramatické obrázky těžkého života horáckého venkova a v druhé části podal projasněný obraz osudů venkovského dítěte na Vysočině na počátku století; knihou proniká přesvědčení, že strastmi člověk mravně a duchovně roste. Ze zamýšleného druhého dílu této beletristické autobiografie vyšlo pouze torzo *Když jsem byl železničářem*, líčící s něhou i humorným nadhledem citové probouzení dospívajícího chlapce a jeho vrstání do reálného života. Další drobné tisky (*Přátelé, Rád vzpomínám*) přinesly důvěrná svědectví o V. Nezvalovi, V. Makovském, J. Královi, B. Václavkovi, J. Mahenovi aj., prokazující P. umění charakteristiky. Vzpomínky týkající se vlastní tvorby a inspiračních zdrojů Malého Bobše i stati a projevy, jimiž prosazoval své pojetí literatury pro děti

jako plnohodnotné umělecké tvorby, obsáhl výbor *Svět dítěte a kniha*. Recenze domácích i překládaných literárních novinek publikoval P. před 2. světovou válkou v časopise Index.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Homo Quidam, homo quidam, „Horák“ (vše Index), Slavde, Slavde (J. V. P.) (oboje Rovnost), Slavděl J. V. P. (Rovnost, Rudé právo), Vratislav Azochoch (Studentský časopis); -a- (Rovnost v počátcích), H. Q. (Index), J. V. P., -p-, -va (oboje Rovnost v počátcích), X, xy. (oboje Index), „-“, ... (oboje Rovnost v počátcích). ■ PŘÍ- SPEVKY in: sb. ... a co zdraví? (Kroměříž 1975); Blok (Brno 1946–47); Bojovník (1949); sb. Dětský rok (Bratislava 1962); Dětská kniha (1956); sb. Dvacet pět let spolku akademiků Horák v Novém Městě na Moravě (1947); sb. Dvanáct úsměvných měsíců (1974); Hlas revoluce (1962); Horácké listy (Nové Město na Mor., od 1927); kal. Horácký přítel pro občanský rok 1929 (Nové Město na Mor.); Host do domu (1954–59); Index (Brno 1929–35, hlavně ref. o knihách); sb. Index. Vzpomínkový sborník B. Václavka (Brno 1957); sb. Jaroslavu Královi k padesátinám (Brno 1934); sb. Jiří Mahen, spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (Brno 1983); sb. Když velcí byli malí (1959); Komenský (1951–52); Kultura (1957–61); Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1926–27, 1929); Květy (1960–72); Lid. noviny (1949–51); List Sdružení moravských spisovatelů (Brno 1946–47); Líšeň 1949 (Brno 1949); Lit. měsíčník (1976); Lit. noviny (1952–67); sb. Mahenovi (1933); Mladý hlasatel (1936); Mateřídouška (1963, 1970); Moravěnka (Přerov 1940–41); sb. Národní umelec Fraňo Král (Bratislava 1953); Naše cesta (Hradec Král. 1934); Nové knihy (1973); Nový život (1949–58); O knihách a autorech (1954); sb. Od slov k činům (1949); sb. Oheň a růže (1961); Pěšina (1934); sb. Pět dní ze šedesáti let (k 60. výr. rozhlasu v Brně, 1984); sb. Pět let Družstevní práce (1927); Pionýrské noviny (1957); Pochodeň (Hradec Král. 1966); Práce (1975); Praha–Moskva (1960); Přítel dítek (1920, 1922); Radiojournal (od 1933); Rodina a škola (1974); Rovnost (Brno 1927–77; 1983–85 J. V. P. vypravuje, zprac. P. Pešta – an. i pod šiframi pšt., -pšt., -ta, -ta-, vždy v příl.); Rudé právo (1928–81); Sborník obecné školy smíšené v Brně na Babákové nám. (1931); sb. Stránky z deníku (Brno 1960); Stráž lidu (Olomouc 1951); Studentský časopis (1923); Svět sovětů (1955); Svoboda (1977); Svob. slovo (1956); jubilejní leták Svratecké noviny (1967); Školský rozhlas, pokr. Rozhlas mladých (od 1934); Šlehy (Brno 1927); Štěpnice (1946); Tvorba (1945–59); U (1937); Úhor (1935); sb. V tmách i v záři (1955); Večerní Praha (1956–58); sb. V. Nezval (Znojmo 1960); sb. Vítězslav Nezval, spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (Brno 1986); Vlastivědný sborník Podřípska (Roudnice n. Lab. 1928–30); Zahradkář (1973); Zeměd. noviny (1957); Zlatý máj (1957–79, 1982). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Eskortá (P 1929, upr. vyd. 1955); Pět

(BB 1930); Studenti z hor (B 1930, bibliof.); Malý Bobeš 1–3 (R pro ml., 1931, 1933, 1934; upr. vyd. 1950, přeprac. 1953); Mahen – moravský Nasr-ed-din (anekdoty, 1932); Hoši s dynamitem (P pro ml., 1934, přeprac. vyd. 1958); Kapka vody (P pro ml., 1935); Náruč maminka (P 1943, přeprac. vyd. 1959); Budulínek (D pro ml., 1946); Maceška, sluníčko a slunečnice (pohádka, 1947, od 1954 s tit. Sluníčko, maceška a slunečnice); Budík (P pro ml., 1948, upr. vyd. 1954); Jediná cesta (P 1954); Budulínek (pohádka, 1954); Perníková chaloupka (pohádka, 1955); Robinson Crusoe (volné zprac. románu D. Defoa pro ml., 1956); O dobrém člověku a umělci (1959; o K. Němcovi); Nové Město na Moravě v línorytech Jiřího Šebka (1960); Svět dítěte a kniha (stati, 1962, ed. F. Tenčík); Dávno tomu (R pro ml., 1970); Přátelé (vzpomínky, 1974, ed. J. Hilčr); Když jsem byl železničářem (P 1979, ed. J. Hilčr); Rád vzpomínám (vzpomínky, 1979, ed. J. Hilčr). – *Souborné vydání*: Knihy J. V. P. pro děti a mládež (Albatros, 1967–74, 6 sv.); Budulínek a ještě dvě pohádky navíc (Albatros, 1969, soubor pohádek). ■ **KORESPONDENCE**: J. Čutka: Autorstop zblízka (svým čtenářům ze ZDŠ v Čus. Dubě z 1964), Impuls 1967, s. 62; Š. Vlašín: Předmluva, in Literární rubrika Rovnosti v letech 1918–1928 (Š. Vlašínovi z 1967, o Slavdělu; 1971, s. 18); P. Pešta: K historii Skupiny literárních a výtvarných dělníků (B. Václavkovi z 1928–30), ČLit 1979, s. 242; in V. Nezval: Depeše z konce tisíciletí (V. Nezvalovi z 1936–38, 1940, 1942, 1955, 1957; 1981, s. 390, ed. M. Krulichová, L. Tomek a M. Vinařová); in L. Štoll: Z kulturních zápasů (L. Štollovi z 1959 a 1977; 1986, ed. Š. Vlašín). ■ **REDIGOVAL časopis**: Vlastivědný sborník Podřipska (1929–30, rubrika Radovánky a besídky); *sborník*: Sborník obecné školy smíšené v Brně na Babákově nám. (1931). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: J. Svoboda: Torzo (1931, výběr z pozůstalosti); Čítanka pro šestý ročník základní devítileté školy (1962, s Ad. Maškem a F. Vítkem). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: Bibliografie knižních prací J. V. P., in sb. Děti ho mají rády (1959); F. Tenčík: Bibliografie knižních prací J. V. P., in F. T.: J. V. P. (1979); J. Kubíček: J. V. P. Personální bibliografie o životě a díle, sb. J. V. P., spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1990). ■ **LITERATURA**: sb. Děti ho mají rády (1959, ed. J. Hilčr); sb. Krajem Malého Bobše (Znojmo 1969); J. Pavlík: Po stopách učitelských míst J. V. P. (1972); F. Tenčík: J. V. P. (1979, ed. P. Pešta); sb. J. V. P. (Znojmo 1979, rozmnož., ed. J. Hanzálek, J. Hilčr); Malá knížka o Malém Bobši (1989, ed. J. Hilčr); sb. J. V. P., spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1990; přisp. P. Pešta, J. Rambousek, Š. Vlašín, Z. Zapletal aj.). ■ ● ref. Eskorta: B. V. (Václavek), Tvorba 1929, d. 2, s. 174; ax. (E. Vachek), PL 20. 10. 1929; B. Jedlička, LidN 7. 12. 1929; an., LitN 1929, č. 20; an. (L. Štoll), Signál 2, 1929/30, č. 1; J. O. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 328 ●; ● ref. Pět: an. (J. Hora), LitN 1930, č. 4; B. V. (Václavek), Tvorba 1930, s. 351; L. Š. (Štoll), Signál 2, 1929/30,

č. 27; -jš- (J. Šulc), Iskra 1932, s. 46 ●; ● ref. Malý Bobeš, 1. d.: J. V., Učitelské noviny 46, 1931/32, č. 8; J. L. F. (Fischer), Index 1932, s. 8; K. W. (Walló), NO 3. 2. 1932; rf. (R. Fleischer), Rovnost 5. 6. 1932; B. (A. I. Bláha), Sociologická revue 1932, s. 156; B. V. (Václavek), Tvorba 1932, s. 351; M. M. (Majerová), Čin 4, 1932/33, s. 371 ●; kri (Z. Kriebel): ref. Mahen – moravský Nasr-ed-din, Středisko 3, 1932/33, s. 100; ● ref. Malý Bobeš, 2. d.: J. L. F. (Fischer), Index 1933, s. 120; P. Fr. (Fraenkl), Moravské Nár. osvobození 9. 12. 1933; M. Majerová, LidN 10. 12. 1933; K. Vojan (J. Fučík), Haló noviny 17. 12. 1933 → J. F.: Stati o literatuře (1951); V. F. S. (Suk), Úhor 1934, s. 10 ●; M. Majerová: ref. Malý Bobeš, 3. d., LidN 2. 12. 1934; B. V. (Václavek): ref. Malý Bobeš (3. d.) a Hoši s dynamitem, Středisko 1934, s. 162; ● ref. Hoši s dynamitem: vbk. (V. Běhounek), PL 14. 12. 1934; jrm., NL 22. 12. 1934, L. Zbraslavská, Úhor 1934, s. 164; P. Sula, Rozhledy 1935, s. 40 ●; ● ref. Kapka vody: M. Majerová, LidN 13. 12. 1935; bjv. (B. Václavek), Index 1935, s. 104; J. Taufer, Rozhledy 1935, s. 317; P. Sula, Komenský 63, 1935/36, s. 222; D. Filip, Úhor 1936, č. 1; J. L. Fischer, Rozhledy 1936, s. 311; -č, U 1936, s. 90; Předčítatel Kapky vody (F. Tenčík), Index 1936, s. 15 ●; ● ref. Náruč maminka (2. vyd.): vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 6. 6. 1947; kp. (K. Polák), PL 9. 7. 1947; od (J. Hrabák), Rovnost 25. 7. 1947; E. F. M. (Míšek), NO 14. 8. 1947 ●; ref. Budulínek (insc.): sm (S. Machonin), Svob. noviny 24. 12. 1947; kp (K. Polák), PL 24. 12. 1947 ●; ● ref. Budík: vpa (V. Pazourek), LidN 4. 1. 1949; e (J. Hrabák), Rovnost 28. 9. 1949; N. Č. – F. H. (Černý, Holešovský), Komenský 74, 1949/50, s. 316 ●; F. Tenčík: Plevovo literární dílo pro děti (Malý Bobeš), NŽ 1949, č. 8; ● k padesátinám: J. Glazarová, LidN 12. 8. 1949; in a tn (F. Tenčík), oboje Rovnost 12. 8. 1949 ●; J. Glazarová in J. V. P.: Malý Bobeš (1953); F. Tenčík in J. V. P.: Kapka vody (1953); O. Syrovátka: S autorem Malého Bobše, Dětská kniha 1954, č. 2–4; ● ref. Jediná cesta: J. Kloboučník, Mladá fronta 17. 7. 1954; M. Petříček, NŽ 1954, 2. d., s. 529; V. Pekárek, LitN 1954, č. 49 → Literatura a skutečnost (1962, s. 265) ●; J. Hájek in Literatura a život (1955, s. 193); F. Tenčík: Monolog o díle J. V. P., HD 1955, s. 468; J. Glazarová in J. V. P.: Robinson Crusoe (1956); ● ref. Robinson Crusoe: O. Syrovátka, LD 1. 1. 1957; A. Skoumal, ZM 1957, s. 148 ●; Z. K. Slabý: Vracíme se ke knize J. V. P. Malý Bobeš, ZM 1959, s. 310; ● k šedesátinám: J. Glazarová, LitN 1959, č. 32; V. Pazourek, Svob. slovo 11. 8. 1959; V. Kovářik, RP 12. 8. 1959; L. Kundera, Rovnost 12. 8. 1959; O. Syrovátka, Tvorba 1959, s. 788; F. Tenčík, HD 1959, s. 365 ●; V. Kovářik: J. V. P. 1899, in Když velcí byli malí (1959); V. Jestřáb: O knihách pro mládež, kalokagathii a kulturní výchově (rozhovor s J. V. P.), Kultura 1961, č. 35; F. Tenčík in J. V. P.: Svět dítěte a kniha (1962); J. Dewetter: U hrozného škota (beseda s J. V. P.), ZM 1963, s. 337; V. Stejskal: J. V. P., Kulturněpolitický kalendář 1964 (1963); V. Frýbová: ref. Svět dítěte a kniha, ZM 1964, s. 32; V. Stejskal in J. V. P.: Eskorta (1968); J. Hrabáková:

Povídky s dětským hrdinou a literatura pro dívky (o Hoších s dynamitem), ZM 1969, s. 337; ● k sedmdesátinám: V. Pazourek, Zeměd. noviny 11. 8. 1969; (ju) (J. Jungmann), LD 12. 8. 1969; F. Tenčík, Rovnost 12. 8. 1969 ●; D. Ch. (Chalupa): J. V. P. a rozhlas, Českosl. rozhlas 1969, č. 37; J. Glazarová in J. V. P.: Dávno tomu (1970); ● ref. Dávno tomu: A. Mrvka, Komenský 95, 1970/71, s. 636; (rd) (R. Ditmar), Mladá fronta 26. 3. 1971; J. Voráček, ZM 1971, s. 42 ●; J. Tomeček: Vyznání Josefu Věromírovi..., ZM 1971, s. 308; F. Tenčík: Malý Bobeš J. V. P. jako dílo živé a funkční, ZM 1972, s. 239 → Umění dětem (1972); ● ref. Prátele: (avt), Rovnost 23. 10. 1974; (aa), LD 24. 10. 1974 ●; J. Polák: Plevův Malý Bobeš, ZM 1976, s. 374; Z. Zapletal: Klasické dílo socialistického realismu pro mládež, sb. Václavkova Olomouc 1973 (1976); S. Urbanová: K typologii dětských hrdinů v knížkách Malý Bobeš a Honzíkova cesta – společně mimořádné četby druhých a třetích tříd národních škol, SPPF Ostrava, sv. 53, ř. D – Jazyk – literatura – umění, 1977, č. 13; J. Pavlík: A bylo jich osm (o učitelských působistiích J. V. P.), Brněnský večerník 20. 6. – 10. 7. 1979; ● k osmdesátinám: V. Pazourek, Svob. slovo 9. 8. 1979; M. Tmė, LD 10. 8. 1979; (jak) (J. Chmelíček), Rovnost 11. 8. 1979; J. Voráček, RP 11. 8. 1979; O. Chaloupka, Tvorba 1979, č. 50; B. Říha, ZM 1979, s. 327 ●; J. Hrabák: Spisovatel života dětí a jejich rodičů, Lit. měsíčník 1979, č. 6 → Život s literaturou (1982); P. Pešta: J. V. P. a J. Wolker, Štafeta (Prostějov) 1979, č. 3; ● ref. Když jsem byl železničářem: A. Závodský, LD 8. 9. 1979; (žij), Rovnost 10. 10. 1979 ●; P. Pešta: Padesátiny Malého Bobše, Rovnost 23. 12. 1981; G. Novotný: B. Václavěk a J. V. P., Rovnost 2. 7. 1982; an. (P. Pešta): P. J. V. (encyklopedické heslo), Tvorba 1983, č. 12; L. Hašková: J. V. P., RP 18. 6. 1983, příl. Haló sobota; J. Pavlík: J. V. P. a Sobotecký, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1984, s. 22; N. Siegllová: J. V. P., ZM 1984, s. 399; ● nekrology: J. P. Kříž, Brněnský večerník 10. 9. 1985; P. Pešta, Rovnost 10. 9. 1985; F. Cinger, RP 11. 9. 1985; Š. Vlašín, LD 11. 9. 1985; N. Klevisová, Tvorba 1985, č. 38, příl. Kmen; J. Pavlík, Novoměstský zpravodaj 1985, listopad; N. Siegllová, Komenský 110, 1985/86, s. 241; V. Stejskal, ZM 1985, s. 589; J. Uher, J. Hrabák, oboje Lit. měsíčník 1986, č. 1 ●; P. Pešta: V. Nezval a J. V. P., sb. V. Nezval, spolutvůrce pokrokové kulturní politiky (1986); I. Tulis: J. V. P., Novoměstský zpravodaj 1986, listopad; J. Uher in Argonauti z Moravy (1987, s. 227); J. Šebek: „SLaV-Děl“ (Skupina literárních a výtvarných dělníků), Novoměstský zpravodaj 1987, listopad + J. V. P. a výtvarné umění, tamtéž, 1989, září a říjen; L. Přerostová: J. V. P., Duha 1989, č. 2; (jkš): Klasik dětské prózy, Práce 11. 8. 1989; ● k 90. výr. narození: J. Vopravilová, Čes. jazyk a literatura 40, 1989/90, s. 24; O. Neff, Kmen 1989, č. 32 ●; Z. Zapletal: Inspirátor a spolutvůrce, ZM 1990, s. 14; P. Pešta: Deník J. V. P. z let 1945–1948, sb. K české literatuře 1945–1948 (1992); R. Slepíková: J. V. P., ZM 1994, s. 116.

pp

V. B. Plumlovská viz Vojtěška Baldessari Plumlovská

Ignác Plumlovský

* 18. 1. 1703 Přerov

† 2. 5. 1759 Pastuchov (Pásztó, Maďarsko)

Dramatik.

Řádovým jménem Alanus. – 1724 vstoupil do cisterciáckého řádu, 1730 byl vysvěcen na kněze; člen cisterciáckého kláštera na Velehradě, později kláštera v Pastuchově v Uhrách, jenž tehdy k Velehradu patřil.

P. je pravděpodobně libretistou a skladatelem dvou anonymně dochovaných zpěvohr na texty v hanáckém nářečí: první z nich má titul *Pargamotėka, to je: Smlůva hanácká stranevů královské cere, veobrazena skrz štere podmistre, jakobe ministre k šterem koronám veslany...* (1747), druhá *Kterak Landebork od Prahe z Království českého ani nepškná, lotr, zbohem hėbal...* (asi 1757–58). V Pargamotėce, poprvé provozované v klášteře Hradisko u Olomouce, nabízejí hanáčtí vyslanci za sporů o rakouské dědictví svoji pomoc v prosazování pragmatické sankce („pargamotėky“); hrdiny Landeborka jsou prostí lidé za sedmileté války s protihabsburskou koalici, vedenou pruským králem Fridrichem II. („Landeborkem“). Obě zpěvohry byly složeny se záměrem předvést oddanost lidu panující Marii Terezii. Počítaly se vzdělaným i lidovým publikem: k jeho první části se obracely svou travestující složkou (parodie italské opery), k druhé situační komikou (lidový hrdina v prostředí vysoké politiky a ve víru velkých událostí).

EDICE: in Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1932, s. 159 (ed. A. Breitenbacher; Pargamotėka); in Časopis Moravského muzea zemského 1912, příl. za s. 205 (ed. E. Axman; Landebork); in I. P., J. M. Bulín, J. Pekárek: Copak to ale za mozeka hraje? Hanácké zpěvohry 18. století (Ostrava 1985, ed. E. Petřů; Pargamotėka a Landebork). – Ukázky in: J. Němeček: Zpěvy 17. a 18. století (1956; Landebork). ■

LITERATURA: F. Bartoš: Hanácká „opera“ z r. 1757, ČL 1901, s. 316 a pokr.; E. Axman: Moravské „operly“ ve století 18., Časopis Moravského muzea zemského 1912, s. 1 a pokr.; A. Breitenbacher: Hanácká opera z r. 1747, Časopis Vlasteneckého spol-

ku muzejního v Olomouci 1932, s. 159; B. Slavík in Hanácké písemnictví (Olomouc 1940, s. 12); K. Kyas: Autor hanácké opery, Řád 1942, s. 479 + Druhá hanácká opera, Řád 1943, s. 373 + Opera tragica P. Alana P., Řád 1944, s. 162; T. Straková: Kvasnický inventář z r. 1757, Časopis Moravského muzea v Brně 1953, s. 105; J. Němeček in Lidové zpěvohry a písně z doby roboty (1954); K. Palas: Hanácké „lidové zpěvohry“ z 18. století, sb. Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej (Varšava, Praha 1963) + in K problematice krajové pololidové literatury 18. století (1964); J. Kopecký a T. Volek in Dějiny českého divadla 1 (1968); E. Petřů: Datace hanácké zpěvohry o Landeborkovi, AUP Olomouc, Philologica – Studia bohémica, roč. 50, 1984, sv. 3, s. 17 + Poetika hanáckých zpěvohr 18. století v kontextu slovanských literatur, Slavica 1989, s. 52, oboje → Vzdálené hlasy (1996); E. Petřů a A. Burešová in I. P., J. M. Bulín, J. Pekárek: Copak to ale za mozeka hraje? Hanácké zpěvohry 18. století (1985, ed. E. Petřů; zde též literatura o hudební složce zpěvohr).

jk

Václav Plumlovský
viz **Václav Svoboda Plumlovský**

Jiří Pober

* 18. 4. 1910 *Praha*

† 8. 7. 1976 *Praha*

Překladatel anglické a angloamerické, převážně soudobé prózy.

Zpoloviny byl P. židovského původu (dědovo příjmení Popper si otec, regionální novinář v Ústí n. Labem, změnil na Pober); dědeček z matčiny strany V. Fuchs byl majitelem a vydavatelem časopisu Svět zvířat. P. studoval 1928–29 na Státní konzervatoři hudby v Praze, 1929–30 na Technisches Institut v Podmoklech, pak znovu v Praze na Soukromé obchodní škole (1930–31), na English Institute (1932–34) a Filoz. fakultě UK (1934–35); studia nedokončil. Sňatkem s Angličankou, pracovnící anglického vyslanectví, rozvinul své znalosti angličtiny. Po zaměstnání (od 1927) v závodě Elektrické motory a na Vysoké škole obchodní pracoval 1937–40 v pražských nakladatelstvích Sfinx – Bohumil Janda a 1941–45 ELK (ředitel literárního oddělení); 1945–49

byl odpovědným redaktorem časopisu Kulturní politika, 1949 krátce pracovníkem Českosl. divadelního a literárního jednatelství, 1950–51 referentem pro výchovu učitelů v Českosl. závodech sklářských, 1951–52 pomocným montérem v Elektromontážních závodech a 1952 redaktorem publikací Svazu protifašistických bojovníků. 1952–70 pracoval v Českosl. rozhlasu, nejprve v literární redakci (redaktor pro západní pokrokovou literaturu), od 1959 v redakci politického vysílání (kulturní rubrika). Uplatnil se zejména jako zpravodaj a jako autor kulturních pořadů, 1952–64 např. v relacích Zrcadlo kultury. Spolupracoval také s Prago-koncertem (v 50. letech byl jeho tiskovým mluvčím při zájezdu České filharmonie do USA). P. třetí ženou byla (od 1967) Jaroslava Vojtěchová (* 1943), známá jako spisovatelka Slávka Poberová, s níž P. také spolupracoval při svých překladech. 1970 byl předčasně penzionován, 1974 se rozvedl. V posledních letech života propadal duševním depresím (1976 se pokusil na chatě v Říčkách v Orlických horách o sebevraždu).

Od poloviny 30. let publikoval P. divadelní a literární kritiky a drobnější recenze (zejména v Literárních novinách). Současně začal překládat ze soudobé anglické a angloamerické literatury, na jejíhož znalce se postupně vypracoval. Jeho překlady z této oblasti prostředkovaly českému čtenáři poznání autorů sociální a proletářské prózy s naturalistickým zaměřením a politickým akcentem (A. Halper: Dílna, J. Steinbeck: Hrozny hněvu), ohlasu dosáhl ve své době i překlad románu R. Aldingtona Všichni lidé jsou nepřátelé; žánrové oživení představoval např. fantasticko-humoristický román T. Smithe Proměny pana Lamba a bestsellerem se později stal román s křimální zápletkou Mrtvá a živá od D. du Maurierové. Řadu cizích překladů z angličtiny P. doprovodil doslovy a předmluvami (zejména J. B. Priestley: Bratrstvo soudného dne, 1939, C. P. Rodocanachi: Odysseus našeho věku, 1939, P. S. Bucuková: Vlastenec, 1940).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. B. Šuber, J. D. Hlinitý, P. Jeřík, V. Hlinitý; -ber, er, er., -er, jer, -jer, (jer), jeřík, Jiří P., J. P., j. p. b., jp, jpb, jr, -ob-. ■ PRÍSPĚVKY in: ELK (1936–40); Groš (1937); Hlas revoluce (1959); Kultura (1957–58); Kulturní politika (1945–46); Lid. noviny (1939–40); Lit. noviny (1935–41); Pano-ráma (1936–39); Práce (1949–59); Právo lidu (1936); Rozhledy (1937); Rudé právo (1957); Svo-

Pod jedním praporem

boda (1956–58); Večerní Praha (1959–63); Zeměd. noviny (1956–61); Zpravodaj Orbis (1959). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: S. S. Van Dino: Hazardní hráč (1935); C. Houghton: To byl Ivor Trent (1935, s K. Krausem); R. Aldington: Všichni lidé jsou nepřátelé (1936, s L. Vokrovou-Ambrosovou, změň. vyd. 1972, se S. Poberovou); A. Halper: Dílna (1936, 1973 změň. vyd. s tit. Blues tiskařského domu, se S. Poberovou); T. Smith: Zázračný bazén (1936, s V. Pešákovou) + Proměny pana Lamba (1936, s V. Pešákovou); R. Halliburton: Rozkošné dobrodružství Američana... (1936) + Za novými světy (1936, verše přel. P. Kříčka, změň. vyd. 1970, se S. Poberovou) + Létající koberec (1937, změň. vyd. 1968, další změň. vyd. 1971, s S. Poberovou) + Nádherné dobrodružství (1939, změň. vyd. 1966, verše přel. J. Hejny, další změň. vyd. 1971, se S. Poberovou) + Cesty za dobrodružstvím (1958, s T. Peřinovou, O. Kořánovou) + Toulky světem (1969, s J. Vojtěchovou, T. Peřinovou, O. Kořánovou) + Královskou cestou za romantikou (1971, se S. Poberovou) + Sedmimílové boty (1972, se S. Poberovou) + Tisíc a jedno dobrodružství (1981, se S. Poberovou); R. C. Sheriff: Nový život (1937); J. B. Priestley: Zázračný hrdina (1937); D. du Maurier: Mrtvá a živá (1939, pseud. J. B. Šuber); K. Roberts: Cesta na Severozápad (1939, s E. M. Tilschovou, změň. vyd. 1948); H. Fielding: Esej o vkusu při výběru knih (1940); S. Cloete: Točící se kola (1941, s L. Vokrovou-Ambrosovou); J. Steinbeck: Hrozný hněvu (1941) + Sladký čtvrtek (1972, se S. Poberovou; spolu s prózou Na plechárně); F. Thiess: Cesta k Isabelle (1942, pseud. V. Hlinitý); J. Collier: Dábla přemáhám aneb Neblahá i šťastná dobrodružství jednoho srdce (1946); E. D. Cusack: Ráj v Tichomoří (1957) + Nedovol mi odejít (1961); E. Mac'Cool: Zastavte R 59! (1960); B. Davidson: Zlatý roh (1960) + Peřeje (1962) + Linda a Jakub (1963); J. Norman: Velebníček a generál (1961); D. Sayers: Nepřirozená smrt (1970, se S. Poberovou). – *Ostatní práce*: Anglicky rychle a všude (b. d., 1940, pseud. J. D. Hlinitý). ■ REDIGOVAL časopisy: ELK. Měsíčník Evropského literárního klubu (1939–40, odp. red.), Kulturní politika (1945–47, odp. red.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Havlíček: Petrolejové lampy (1944, s B. Jedličkou, J. V. Bečkou). ■

mhs

Pod jedním praporem

1895

Básnický almanach katolicky orientovaných autorů z konce 19. století.

Vyšel s podtitulem Almanach katolických básníků českých v Dobroměřicích (Dobromi-

licích) na Hané. Uspořádali ho S. Bouška, K. Dostál-Lutinov, X. Dvořák a F. Skalík (uvezení také jako vydavatelé) a věnovali B. M. Kuldovi, „nestoru katolické české poezie“, k 75. narozeninám, 50letému kněžství a 25letému kanovníctví. Příspěvky jsou řazeny abecedně podle autorů; o každém autorovi je v záhlaví stručná informace.

Iniciátory almanachu se stali autoři, kteří se hlásili k právě se ustavující Katolické moderně. V jejím duchu se také ve vstupním oslovení kanovníka Kuldý praví, že ideálem organizátorů je poezie, „již přísně katolický názor světový navádí býti poezií opravdovou, silnou a plodnou“. V úvodní básni-apostrofě Katolickým básníkům! její autor S. Bouška, když naznačuje tematiku almanachu, bezděky zároveň charakterizuje dvojí proud uvnitř Katolické moderny. Oslovuje jak autory, kteří „brázdí“ vesmírem a poznávají cizí luhy, tak ty, kdo slaví „rodnou chatu“ a radostně opěvují přírodu. Přesto poslání sborníku (přihlášení se k uměleckému i lidskému vzoru) i způsob zajišťování příspěvků (na výzvu v katolickém tisku) způsobily, že v něm kvantita převážila kvalitu. Celkem sem přispělo 51 básníků různých generací a různého uměleckého zaměření. Vedle již vyhraněných autorů Katolické moderny (J. Š. Baar, V. Bitnar, S. Bouška, K. Dostál-Lutinov, X. Dvořák, F. Holeček, A. Chlumecký aj.) a autorů, kteří přímo ke Katolické moderně nenáleželi, ale věnovali se nadále literární tvorbě (J. Kalus, F. Sekanina, J. Spáčil Žeranovský), vyskytují se zde též přispěvatelé víceméně náhodní a diletuující. Rovněž žánrová a druhová skladba je velmi pestrá: básně reflexivní a kontemplativní střídá přírodní lyrika, mariánské básně, balady, legendy a žalmy stojí vedle veršů vlasteneckých a ohlasů lidové poezie. Závěr sborníku pak tvoří Bouškův nástin Kuldova životopisu. Do almanachu přispěli J. Š. Baar, V. Bitnar, S. Bouška, K. Dostál-Lutinov, X. Dvořák, J. Florian, F. Holeček, V. Hornov, J. E. Hulakovský, A. Chlumecký, F. Chramosta, M. Chudoba, J. Ježek, J. Kalus, A. Knotek, F. Kohout, J. A. Koráb, K. T. Kotrouš, K. Kraus, F. Kyselý, F. Leubner, M. Maršálek, M. Medňanský (slovenské verše), J. Mottl, J. Navrátil (pseud. Rudolf Stupavský), J. E. Nečas, F. Novák, A. Novotný (pseud. Antonín Sychrovský), A. Pavelčík, J. Pavelka, J. S. Pavlík, F. Pěčka (pseud. Ferdinand P. Místecký), A. Potěhník, F. Richtř, J. Rouček, F. Sekanina (pseud. František Žá-

rovský), F. Skalík, K. S. Smutný, J. Spáčil Žeravnovský, J. Svárovský, J. Šimon, J. Šorm, O. Tauber, A. Travěnek, S. baron Uttenrodt ze Scharfenbergu, F. B. Vaněk, J. Vejchodský, J. Vévoda (pseud. Josef Jasanovič), J. Vondráček, F. Walzel, P. Zaletěl.

LITERATURA: ● ref. P. j. p.: P. J. Vychodil, Hlídka lit. 1895, s. 230; V. Šťastný, Obzor 1895, s. 191 a pokrač. ●: L. H. Augustin: Religiozita uměleckého citu, Tvar 1995, č. 4; S. Bartůšek in Katolická moderna (1996).

zt

Hynek z Poděbrad

asi 18. 5. 1452

asi 11. 7. 1492 *Poděbrady*

Autor milostných básní, moralizujících próz, překladatel Boccaccia.

Vl. jm. Jindřich mladší z P. (pro rozlišení od nevlastního bratra Jindřicha staršího z P.). – Syn zemského správce a pozdějšího krále Jiřího z P. z druhého manželství s Johankou z Rožmítálu. O jeho mládí a vzdělání nejsou zprávy. 1459 byl zasnouben s Kateřinou, dcerou knížete Viléma Saského, 1471 se s ní oženil. Kolem 1463 byl císařem Fridrichem III. povýšen do stavu říšských knížat, od 1465 se s nevlastními bratry Viktorinem a Jindřichem podílel o léno na knížectví minstrberské, hrabství kladské, část města Opavy a knížectví opavského. 1468 se s otcem zúčastnil tažení proti Matyáši Korvínovi na pomoc Viktorinovi. 1471 se po otcově smrti stal spolu s Jindřichem královským místodržícím. Při dělení otcova majetku dostal 1472 panství Poděbrady a Kostomlaty. 1473 přestoupil s Jindřichem ke katolictví, t. r. získal významnou politickou pozici na zemském sněmu a stal se jedním ze čtyř zemských ředitelů do vyrovnání sporů s Matyášem Korvínem. 1474 byl Matyášovým rádcem. 1475 získal od bratra Viktorina kolínské panství výměnou za své statky na Opavsku, ale už 1476 je prodal králi Matyášovi. Na brněnském sněmu 1478, kde se jednalo o vyrovnání mezi Matyášem Korvínem a Vladislavem Jagellonským, vystupoval H. z P. už jako straník krále Vladislava. Při pražské bouři 1483 prostředkoval mezi králem Vladislavem a Pražany. 1488 se po bo-

ku bratra Jindřicha a slezských knížat dostal do konfliktu s králem Matyášem, 1489 byl zbaven zděděných statků až na Poděbrady a Kostomlaty. Zemřel po dlouhé nemoci, která ho poutala na lože.

Zprávami ze 16. století je H. z P. dosvědčen jako autor rozmarné erotické básně *Májový sen*. S největší pravděpodobností je původcem všech literárních prací dochovaných spolu s touto básní anonymně v tzv. Neuberském sborníku, nákladně vypraveném iluminovaném rukopise z doby kolem 1500. Ten obsahuje opisy pěti básní, dvou původních próz a pod názvem *Rozprávky* rozličné překlad jedenácti povídek z Boccacciova *Decameronu*, doplněný jednou původní prací (*Rozprávka o Salomeně*). Texty jsou v silně poškozeném rukopise dochovány většinou neúplně; označují se proto převážně konvenčními, novodobými názvy *Veršové o milovníku*, *Májový sen* (milostné básně), *O ženitbě*, *Stesk na ženitbu*, *Boj Štěstí s Nešťetím* (didaktické básně), *O Štěstí, Ctnost, rytíř a Moudrost* (mravokárně didaktické prózy). Básně jsou psány sdruženě rýmovanými bezrozměrnými verši hojně využívajícími eufonie, tematicky navazují na středověkou poezii, ale jejich náměty jsou přetvořeny ve znamení renesančního názoru, pronikajícího zvláště do milostných veršů. *Májový sen* a *Veršové o milovníku* mají německé protějšky v tzv. Zpěvníku Kláry Hätzlerové (*Liederbuch der Klara Hätzlerin*); žánrově patří k tzv. *minnerede* (tj. teoretickému rozmlouvání o lásce v sdruženě rýmovaných verších), která v německém básnictví pozdního středověku vystřídala *minnesang*. Tzv. Boccacciiovské *rozprávky* jsou založeny na německém zpracování *Decameronu* od humanisty Ariga (H. Schlüsselfelder). Česká literatura se jimi poprvé dostala do styku se světem renesanční novely. Pro jejich ráz je příznačné, že některé texty situují děj do domácího prostředí a počestují osobní jména. – Není zcela jisté, zda H. báseň *Májový sen* (zmiňovaná 1584 P. Lupáčem) je totožná s textem označovaným tímto názvem v Neuberském sborníku. Varianta prózy *O Štěstí* byla 1505 výtiskem bez uvedení autora pod názvem *Pán rady*.

EDICE: in Starobylá skládanie 5 (1823, ed. V. Hanka; *Májový sen*, *Stesk na ženitbu*); V. Hanka in *Ctnost. Alegorická báseň*, ČČM 1840, s. 391 (*Boj Štěstí s Nešťetím*, ukázky); Č. Zibr: Staročeská rozprávka o masopustních mumrajích a hodokvasu

Podkoní a žák

v 15. století, ČL 14, 1905, s. 456 (Rozprávka o Salomeně); H. z P.: Májový sen (b. d., 1915, ed. Č. Zíbrt; Veršové o milovníku, Májový sen); Veršové o milovníku a Májový sen od H. z P. (1929, ed. F. Krčma); Traktátec o Štěstí, kterýž má jméno Pán rady (1944, ed. J. Vašica); H. z P.: Boccacciiovské rozprávky (1950, ed. A. Grund); Veršované skladby Neuberského sborníku (1960, ed. Z. Tichá); Spisování slavného frejříje (1978, ed. Z. Tichá; všechny skladby Neuberského sborníku kromě O ženitbě). – *Přebásnění do nové češtiny*: Kníže H. z P.: Májový sen (Vaš. Meziříčí 1943, přel. A. Janiš). ■

LITERATURA: V. Pražák: Neuberkův sborník a Májový sen (Bratislava 1924); Z. Tichá: Dvě kapitoly o básnickém díle H. z P. (1964). ■ J. Dobrovský: Májový sen, Hlasatel český 1818, d. 1, s. 308; V. B. Nebeský: Zpráva o rukopise Májového snu, ČČM 1848, d. 1, s. 113; A. Waldau in *Altböhmische Minnepoesie* (1860); I. J. Hanuš (zpráva o přednášce), Sitzungsberichte der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1867, Juli–Dezember, s. 67; A. Rybička: Dodatky a opravy k biografii... 1. Hynek, kníže z Minsterberku, ČČM 1872, s. 214; J. Jireček in *Rukověť 2* (1876); V. V. Tomek in *Dějepis města Prahy 7* (1886); A. Sedláček in *Hrady, zámky a tvrze království českého 12* (1900); Č. Zíbrt in H. z P.: Májový sen (b. d., 1915); F. Krčma in *Veršové o milovníku a Májový sen od H. z P.* (1929); J. Vašica in ed. *Traktátec o Štěstí, kterýž má jméno Pán rady* (1944); A. Cronia in *Boccaccio v českém písemnictví* (1949); A. Grund in H. z P.: *Boccacciiovské rozprávky* (1950); Z. Tichá: K využití eufonie v básních tzv. Neuberského sborníku, sb. *Rodné zemi* (Brno 1958) + in *Veršované skladby Neuberského sborníku* (1960) + *Nově nalezené zlomky z tzv. Neuberského sborníku*, ČLit 1961, s. 76 + *Syn českého krále básníkem*, *Věda a život 1961*, s. 292 + in *K vývoji bezrozměrného verše v 2. polovině 15. století*, ČLit 1962, s. 61 + *Několik poznámek o vztahu básní H. z P. k básním tzv. Smilovy školy*, LF 1962, s. 151 + in *Verš naučení rodičům a Zrcadla marnotratných*, sb. *Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej* (Varšava, Praha 1963) + *Básnická škola H. z P.*, ČLit 1963, s. 125 + *Několik poznámek k sémantické naplněnosti bezrozměrného verše*, SaS 1967, s. 31 + *Nad prózami H. z P.*, LF 1967, s. 154 + in *Staročeské básně 14. a 15. století složené bezrozměrným veršem* (1969) + in *Staročeské básně složené bezrozměrným veršem. 2. polovina 15. století do 17. století* (1969); J. Kolár: *K počátkům české renesanční prózy*, ČLit 1969, s. 11; Z. Tichá: *Príspevek k poznání osobnosti H. z P.*, ČLit 1971, s. 216 + *K vývoji bádání o literární činnosti H. z P.*, ČLit 1972, s. 1; P. Trost: *Zwei tschechische Minnereden*, *Wiener slawistisches Jahrbuch 1972*, s. 289 → (v č. překl.) *Studie o jazyčích a literatuře* (1995); Z. Tichá: *O charakter milostných básní H. z P.*, ČLit 1973, s. 481; P. Trost: *K sporu o básnické skladby H. z P.*, SaS 1976, s. 172 → *Studie o jazyčích a literatuře* (1995); Z. Tichá in

ed. *Spisování slavného frejříje* (1978); M. Exner: *M. z P. a problém umělecké formy*, *Tvar 1993*, č. 5; J. Pelán: *Neuberský sborník a H. z P.*, ČLit 1996, s. 459; J. Pelán: *La „Raccolta Neuberghiana“ e Hynek z Poděbrad*, sb. *Italia e Boemia nella cornice del Rinascimento europeo* (Florence 1999).

jk

Podkoní a žák

Asi 1398

Básnický spor.

Na základě časových narážek, které obsahuje, lze stanovit, že P. a ž. (490 veršů) vznikl v roce 1398 nebo nedlouho po něm. Jeho autora hledali někteří badatelé ve Smilu Flaškovci z Pardubic, ale tato domněnka byla posléze zcela opuštěna; rozbor verše vedl k závěru, že básník se Smilem Flaškou totožný není a že ho lze pouze přiřadit k tzv. Smilově škole. Bezvýsledné zůstalo úsilí dokázat, že se opíral o nějakou předlohu. Z textů, v nichž byla hledána, má k P. a ž. nejbližší báseň *Videant qui nutriunt* (Nechť vidí rodiče), snad rovněž českého původu. Latinská báseň, popisující útrapy šlechtických bratrů, studenta a podkoního, jejichž otec chce, aby byli připraveni na život tvrdou výchovou, se však liší od P. a ž. čistě narativní formou a obsahové paralely mezi nimi nejsou takového druhu, aby se z nich dalo dokázat, že spolu přímo souvisí.

Vlastní spor P. a ž. je zasazen do rámcového vyprávění. Vypravěč líčí, jak si v hospodě přisedl k dvojici hostů, v nichž poznal podkoního a studenta, a stal se svědkem jejich hovoru. Panský služebník a student vynášejí přednosti svého stavu; jejich vychloubání, humorně kontrastující se zjevnou bídou, přechází v hádku a ta ve rvačku, při níž je vypravěč opouští. Báseň patří k oblíbenému žánru sporu o přednost společenských stavů. Spor je pro básníka problém výlučně tvárný, nikoli ideový. Je prost jakékoli stavovsky stranické tendence, jakékoli intence moralizující nebo didaktické, jakéhokoli záměru sociálněkritického. Ponechává-li spor nerozhodnut, tedy proto, aby zdůraznil, že z básněná hádku měla účel v sobě samé, proto, aby obnažil její estetickou soběstačnost. Schopností evokovat pomocí ostře viděného detailu postavy a dát je-

jich replikám ráz spontánně tryskající mluvené řeči vyvolává sugestivní iluzi reality; tím, že mezi protagonisty sporu a jeho předmět vsouvá vypravěče, dosahuje ironického odstupu, který mu umožňuje rozvinutí komického žvlvu. Repliky, zdánlivě nestylizované, ve skutečnosti však protkané stylistickými finesami, mají stereotypní trojdílnou stavbu: vylíčení protivníkovy bídy – výhody mluvčího – nevýhody protivníka. Podle E. Petru je toto schéma inverzí scholastické metody (teze a argumenty pro tezi – argumenty proti tezi – potvrzení teze) a hádka paroduje scholastickou disputaci.

EDICE: (*původní*): P. a ž. čili Dvořák a žák (Plzeň, asi 1498, srv. Knihopis č. 19); (*novodobé*): in Starobylá skládání 5 (1823, ed. V. Hanka); in Výbor z literatury české 1 (1845); J. Jireček in Skládání o podkoní a žáku, Zprávy ze zasedání KČSN 1878; P. a ž. (1919, ed. V. Ertl); in Staročeské satiry (1942, ed. J. Vilikovsky); in Staročeské satiry Smilovy školy (1951, ed. J. Hrabák); in Denkmäler der altschechischen Literatur... (Berlín 1955, ed. H. Kunstmann); in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957). ■

LITERATURA: J. Feifalik: Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur. 3. Herr Smil, genannt Flaška, von Pardubic, Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der k. Akademie der Wissenschaften 32, 1860, s. 685 + Studien zur Geschichte der altböhmischen Literatur. 5. Die altböhmischen Gedichte vom Streite zwischen Seele und Leib. Nebst Beiträgen zur Geschichte der Vagantepoesie in Böhmen, tamtéž 36, 1861, s. 119; J. Jireček: Skládání o podkoní a žáku, Zprávy ze zasedání KČSN 1878 (i sep.); P. M. Haškovec: P. a ž. v souvislosti s literaturami západními, LF 1915, s. 23 + Některá témata literatur západních v českém písemnictví, LF 1917, s. 252; V. Ertl in P. a ž. (1919); P. M. Haškovec: O zásadách kritických, LF 1920, s. 194 + in Proudý. Stati z dějin literárních (1921); V. Ertl: Příspěvek k datování P. a ž., Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); J. Vilikovsky in Latinská poezie žakovská v Čechách, Sborník Filoz. fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě 8, 1932 (i sep.); R. Jakobson: Verš staročeský, Českosl. vlastivěda 3 – Jazyk (1934); J. Hrabák in Smilova škola (1941) + in ed. Staročeské satiry Smilovy školy (1951); E. Petru: Postavení skladby P. a ž. v naší literatuře 14. století, ČLit 1988, s. 119 → Vzdálené hlasy (1996); S. M. Newerkla: Die Genrezuordnung der altschechischen Satire Podkoní a žák, Wiener slawistisches Jahrbuch 42, 1996, s. 217; V. Viktora: P. a ž. – K možnostem výkladu dalších souvislostí, SPFPF SU Opava, ř. lit. vědná, 1997, č. 2.

Sofie Podlipská

* 15. 5. 1833 *Praha*
† 17. 12. 1897 *Praha*

Souběžkyne májovské generace, tvůrkyně povídek a románů inspirovaných údělem ženy a rodinným životem v soudobé měšťanské společnosti, národním probuzením v době předbřežnové i dávnější českou historií. Zakladatelka povídky pro dospívající dívky a autorka knížek i loutkových her pro děti. Překladatelka z francouzštiny a veřejná pracovnice, zejména v ženském hnutí.

Rozená Rottová, psána i Žofie P. – Dcera známého pražského obchodníka se železným zbožím, manželka lékaře a odborného spisovatele Josefa P., sestra spisovatelky K. Světlé (roz. Johanný Rottové), matka právníka a redaktora Čes. revue Prokopa P. (1859–1900), tchyně J. Vrchlického. Vyrůstala v bohaté patricijské českoněmecké rodině, kde se mluvilo německy. Navštěvovala soukromé školy pro zámožné dívky vedené francouzským nebo německým jazykem, od svých 13 let se vzdělávala s domácími učiteli nebo sama. Nejdřív se učila hudbě, kreslení, francouzštině, angličtině a italštině, teprve asi od 1846 i češtině a slovanickým jazykům. K jejím postupnému národnímu uvědomění přispěl P. Mužák, budoucí manžel K. Světlé, který k Rottovým docházel od 40. let, a J. P., za něhož se P. vdala 1858 a který ji také přivedl k literární tvorbě. Jako beletristka debutovala 1858 verši v almanachu Máj, prózou, které se pak věnovala po celý život, 1860 v Lumíru. Navázala několik uměleckých přátelství, která ovlivnila její tvůrčí orientaci: s B. Němcovou, která obě sestry Rottovy často navštěvovala v jejich domově, a zvláště s J. Vrchlickým, pozdějším manželem její dcery Ludmily, s nímž se seznámila na podzim 1874, ale též s májovci, zejména s J. Nerudou a V. Hálkem. Vedle spisovatelství se věnovala osvětové činnosti (formou přednášek i časopisecky tištěných statí), veřejné a lidumilné práci, zejména v ženských organizacích: v Ochráně opuštěných a zanedbaných dívek (zakladatelka a 1886–97 ředitelka), v Americkém klubu dam, v Ženském výrobním spolku (od 1871 náměstkyně ředitelky), v Dámském kruhu, Besedě učitelské, v Jednotě pražských učitelek (od 1874 její starostka), ve spolku pro ženská studia Minerva, v Ústřední matici školské, v karlínské Dělnické besedě, v Tělocvičném spolku

jl

Podlipská

paní a dívek (od 1869 starostka), 1850 se stala též členkou Klácelova Českomoravského bratrstva. Svou veřejnou aktivitu ještě zintenzivnila po manželově smrti (mj. 1889 obdržela stipendium Svatoboru ke studiu filantropických ústavů ve Vídni) a rozhojnila počet přednášek zaměřených k výchově dětí, k životnímu řádu domova a rodiny vůbec i k úloze ženy ve společnosti. Přednášela též o dobové umělecké a kulturní problematice (v Umělecké besedě např. o literatuře psané ženami, o divadle, o významu Amerického klubu dam, o J. E. Purkyněm); 1867 byla odsouzena za položení věnce na bělohorském bojišti do vězení na 48 hodin, nakonec však jen k pokutě, 1882 se stala členkou výboru pro uspořádání pouti do Kostnice. Jako redaktorka Ženské bibliotéky se zasloužila o šíření vzdělanosti mezi ženami. Většina přednášek, nábožensko-filozofických esejů, některé povídky pro děti, poznámky o J. Vrchlickém, autobiografie a sbírka aforismů zůstaly v rukopise. Pohřbena byla na Olšanských hřbitovech.

Ve své prozaické tvorbě se P. inspirovala osudem ženy, dále českou historií a dobovou sociální a národnostní problematikou. Povídky a romány o ženách, vznikající pod vlivem G. Sandové (její díla také překládala), se soustřeďují na zobrazení osudů výjimečných žen, na jejich hledání smyslu života včetně práva na lásku a v širším slova smyslu i na jimi prožívaný rozpor mezi snem a skutečností; pokoušejí se proniknout do ženské psychologie, jak se zračí v jejich rodinném životě (*Přechody, Iluze, Právo lásky, Žítí neb nežítí*). P. je psala s jediným cílem: pomoci osvobodit ženu z dobových společenských předsudků. Obdobně jako prózy s výchovnou tendencí (*Láska budoucnosti, Mír*) a práce čerpající námět z českých dějin (*Anežka Přemyslovna, Přemysl Otakar II., Jaroslav Šternberk*) je většinou charakterizuje didaktičnost (zdůrazňují se ideální vztahy, osobní etika proti sobectví a egoismu) a vyznačuje patetický sloh prostoupený úvahami, mělká povahokresba, jen nastíněné prostředí, často vykonstruované zápletky a napínavý děj ústící ve smírný závěr. Živější jsou díla, v nichž je kriticky nahlížena měšťanská společnost pražských zbohatlíků (*Nalžovský*), kde P. čerpá z důvěrně známého prostředí svého dětství a mládí a kde zobrazuje národní uvědomění měšťanské společnosti v předbřeznové době (*Osud*

a nadání, Peregrinus), případně podává sociálně laděné příběhy (*Anna, Lidské včely*). Vedle tvorby pro dospělé je P. také autorkou povídek, pohádek a divadel (i loutkových) pro děti a mládež, společně s V. Lužickou je zakladatelkou české povídky pro dívky. Historickými příběhy a pověstmi i původními látkami vycházejícími ze soudobých problémů společenských a etických se snažila dívky kultivovat, rozšiřovat jejich vzdělání a podporovat morální aspekt jejich výchovy. V často melancholických obrazech z rodinného prostředí i v životopisných povídkách je zdůrazňováno též národní uvědomění. S veřejnou a filantropickou činností P. souvisejí její spisy vychovatelské (*Listy staré vychovatelky*) a práce zabývající se otázkami soudobé ženy. P. v nich společně s K. Světlou překonala starší pojetí ženské otázky; pod vlivem V. Náprstka usilovala o plnější rozvoj a uplatnění ženy, tj. o její vzdělání, výchovu k povolání a ekonomickou nezávislost.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Žofie; S. P., S. P..ská, Ž..., Ž. P., Ž. P..á. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1871); sb. Biblí k svobodě! (1882–83); alm. Blahé zlaté mládí (Pardubice 1884); Budečská zahrada (1879–88); sb. Čechy (1882); Čes. včela (1876–77); kal. Československá koleda na rok 1879–...1886; kal. Českomoravská pokladnice na rok 1860–...1865; Dalibor (1859); Dělnické listy; Divčí svět (1893); Domácí krb (1882–83); Hudební listy (1870); Jarý věk (1883–87); Jiřenka (Polička 1887–99; 1887 D Svatební den); Kalendář Koruny české na rok 1869; Kalendář paní a dívek českých na rok 1888–...1897; Kalendář Ústřední matice školské na rok 1886; Koleda (Olomouc 1877); kal. Koleda (1898); Květy (1865–72); Květy (1886–93; 1887 R Anna, 1889 R Lidské včely); Květy mládeže (1894–97); alm. Kytice (1878–93); Lada (1861–74, 1894–97); Lit. listy (1865); Lit. listy (1883); Lumír (1860–62); Lumír (1873–94; 1877 R Iluze, 1878 R Flora, 1880 P Milující neznámí); alm. Máj (1858); Malý čtenář (1883–94); sb. Morava svým Maticím (Brno 1897); alm. Na památku K. Havlíčka a slavnosti borovské (1862); kal. Národ (1898); list Národ sobě (1880); Nár. listy (1865–82); Naší mládeži; alm. Nitra (Turč. Sv. Martin 1877); sb. O bídě lidské (Brno 1889–90, pokr. roč. Chudým lidem 1894–97); Obrazy života (1874); Osvěta (1871–73; 1873 R Přechody); Paleček, příl. Ozvěna (1878, R Nalžovský); Památník českých žen (1895); Památník Sokola žižkovského (1891); Pamětník Sokola lomnického na Jičínsku (1890); Pečírkův kalendář na rok 1872–...1896; sb. Po desíti letech (1863); kal. Pokladnice na rok 1863–...1864; Pokrok (1885); kal. Posel z Prahy na rok 1870–...1878; Pracovna (1894);

Rodinná kronika (1862–63); Sborník původních prací ve prospěch pošumavských matičních škol (Plzeň 1898); Slavia (1878); Slovanský sborník (1886); alm. Souzvuk (1874, stař Anna Náprstková, i sep.); Světozor (1869–87; 1872 R Na domácí půdě, 1883 R Dva rodokmeny); Svoboda (1867–72); Škola a život, příl. Štěpnice (1870–71); Velký kalendář našich rodin (1890); Velký slovanský kalendář (1874); Vesna (1884); sb. Vítězslav (1882); Zábavné listy (1880–84); Zlatá Praha (1865); Zlatá Praha (1893–96); Zlaté klasy (1871–72); Zlaté lístky (Písek 1870–85); Ženské listy (1871–95); Ženský kalendář (1875); Ženský obzor (1888–89); – posmrtně: Nár. listy (1904); Ruch (1912–13); Venkov (1916); Zvon (1919, Úryvky z deníku všedního života běhu); Ženské listy (1914); Ženský svět (1898, 1903–28; 1914 Můj životopis, 1920 Z deníku). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Tři povídky pro milou dorůstající mládež (1864); Povídky a bájky pro dobré dětičky, které se rády učí čísti (1864); Povídky pro dítky (1865); Řeč, kterou měla paní Ž. P. při slavnostním zahájení Bazaru ve prospěch důstojného národního divadla dne 12. května 1867 (1867); Listy staré vychovatelky k někdejší schovankám (EE 1868; 1886 přeprac. s tit. Listy staré vychovatelky); Sběrka povídek pro mládež československou (1871); Osud a nadání (R 1872); Malá tulačka, Vladislav (PP pro ml., 1874); Čtvrtá lekci, Student a uhlíř (PP 1874); Živá loutka, Klíče v kopřivách (PP 1874); Příklady z oboru vychovacieho 1–3 (EE, 1. a 2. 1874, 3. 1875); Deset povídek pro mládež československou (1875); Popelka, Sosna, Chaloupka pod mořem (PP pro ml., 1875); Divá žena (P pro ml., 1875); Dětská svornost (P pro ml., 1875); Kouzla na horách (P pro ml., 1875, spolu s pohádkou O Verunce od J. L. M., tj. J. L. Mašek); Zlomky zkušeností v sebevychování 1–3 (EE, 1. a 2. 1875, 3. 1878); Nedostizná, Temné srdce, Burianovic děti, Češka a Němec, Zříceniny, Laňka Bělínka, Pověst o dvou starých králicích (PP 1876); Životopis prášku (P pro ml., 1877); Příbuzní (R 1878); Nalžovský (R 1878); Anežka Přemyslovna (R 1879, 1. d. trilogie); Jaroslav Šternberk (R 1881, 2. d. trilogie); Peregrinus 1, 2 (R 1881, 1882); Vrtochy pana Pětihorského (P b. d., 1881); Strom a stěžeň (P pro ml., 1881); Žítí neb nežítí (R 1881); Zlaté prasátko, Paní Růžová, Prosinčové dni (PP 1881); Dvoji vychování, Růženčina matka, Žitovický farář, Tajnosti ve staré truhle, Koho Zuzanka zvolila (PP 1881); Světélka (PP pro ml., b. d., 1882); Svědomí (P pro ml., b. d., 1882); Ztracené dítě (P pro ml., 1882); Povídka o mně (P b. d., 1882); Manželé, Čtyři dcery, Cizinka, Nina, Z jednoho kořene (PP 1883); Povídky 1–11 (pro ml., 1883–88, v sešitech); Staří a mladí (P 1884); U studánky (P pro ml., b. d., 1884); Panimámin duch (P 1885); Pod lipou (PP pro ml., b. d., 1885); Jinovčerci, Viola a svět, Almužna, Kdo hledá, vždy nenajde (PP 1886); Láska a nenávist (1886); Ráj starého Jachyma (P 1886); Bramborové políčko (P 1887); Popelka (D pro ml., 1887); Červená Kalkula (D pro ml., 1887); Budulínek a liška (D pro

ml., 1887); Svatební den (D 1887); Legenda o praotci Čechu (P pro ml., 1888); Na prahu života (PP pro ml., b. d., 1888); Matčin podvod (P 1888); Perníková chaloupka (D pro ml., 1888); Bílá paní (D pro ml., 1889); Zakletá princezna (D pro ml., 1889); Ženská pýcha (D 1889, i prem.); Přemysl a Libuše (P pro ml., 1889); V temnotách a ve světle (P pro ml., 1890); Právo lásky (R 1890); Krakonošovy poklady (D pro ml., 1890); Dívčí boj v Čechách (P pro ml., 1890); Pozemský prach (P 1891); Břeh (R 1891); Životopis Boženy Němcové (1891); Čert a Káča (D pro ml., 1891); Báchorky a pověsti (1892); Z říše královny Pohádky (PP pro ml., 1892); Přemysl Otakar II. 1, 2 (R 1892, 1893, 3. d. trilogie); Flora (P b. d., 1893); Pradědeček kačer, Divá žena (PP pro ml., 1893); Paní teta (D pro ml., 1893); Mladí obchodníci (D pro ml., 1894); Stará píseň (R 1895); Nejmladší syn (P pro ml., b. d., 1895); Horymír Neumětelský (P pro ml., b. d., 1895); Mravenišťe (R 1896); Dvě novely (1896); Iluze (R 1897); – posmrtně: Mír 1, 2 (R 1898); Ludmila a vnuk její sv. Václav (P pro ml., 1898); Potrestané čtveráctví (D pro ml., 1900); O Palečkovi (P pro ml., 1901); Lidské včely (R 1902, Spisy Unie, sv. 1); Anna (R 1902, Spisy Unie, sv. 2); Milující neznámí a jiné novely (1902, Spisy Unie, sv. 3); Šumavská perla a jiné novely (1903, Spisy Unie, sv. 4); Paměť a smrt a jiné novely (1903, Spisy Unie, sv. 6); Dva rodokmeny (R 1903, Spisy Unie, sv. 7); Láska budoucnosti a jiné práce (PP 1903, Spisy Unie, sv. 8); Přečoudy (R 1903, Spisy Unie, sv. 9); Na domácí půdě (R 1903, Spisy Unie, sv. 10); Čarodějnice, Učitelka (R a P 1904, Spisy Unie, sv. 11); Oldřich, Božena a sv. Prokop (P pro ml., 1905). – *Překlady*: G. Sand: Konsuelo (1865) + Hraběnka z Rudolfsstadtu (1867); E. Scribe: Sklenice vody (1875, prem. 1862). – *Ostatní práce*: Myšlenky o modlitbě (b. d., 1889); Studie o práci (přednáška, 1889); Anna Náprstková, dobrodinka chudých a zakladatelka Náprstkovy Průmyslového muzea v Praze (b. d., 1893); Vojta Náprstek (pro ml., 1896); Opuštěné dítě (úvaha, 1897); – posmrtně: Poznámky k tomu, co hledáme (b. d., 1923, ed. M. Čáповá). – *Souborná vydání*: Spisy S. P. (I. L. Kober, 1876–86, 4 sv.; 2. vyd. jako Vybrané spisy, 1888–90; 3. vyd. jako Sebrané spisy, 1892–93); S. P. sebraných povídek pro lid sv. 1–3 (M. Knapp, 1884–88); Romány (J. Otto, 1899, 2 sv.); Spisy S. P. (Unie, 1901–05, 15 sv., red. F. S. Procházka). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: G. Sand: Markýz de Villemer (1865). ■ KORESPONDENCE: A. Pražák: Korespondence S. P. J. Brdlíkové (z 1889–97, úryvky), 20. výr. zpráva soukromého gymnázia dívčího.... Spolku Mincev v Praze... za šk. rok 1909/10; Listy dvou sester (K. Světlé z 1853–58), in A. Čermáková-Sluková: Vzpomínky na K. Světlou (1909); A. Čermáková-Sluková: Další dopisy K. Světlé a S. P. (z 1860) + Jiné dopisy K. Světlé a S. P. (z 1860), oboje Ženské listy 1911, s. 133, 155 a 193, 221, 234; V. Mach: Z korespondence S. P. (P. Peckové z 1891–96), Osvěta 1914, s. 466 a 546; in Dopisy J. Vrchlického se S. P. (z 1875–76; 1917, ed. V. Brtník); an.: Čtyři dopi-

Podlipská

sy S. P. a E. Krásnohorské (z 1872), Země 10, 1928/29, s. 1 a pokr.; J. Jirčák: Práteleství Ž. P. s I. Geisslovou (z 1883 a úryvky z 1883–88), Naše kniha 1932, s. 244, 258, 284; in K. Světlá: Z literárního soukromí 2 (K. Světlé z 1856–87; 1959, ed. J. Špičák); in V. Hálek: Dopisy 1849–1873 (V. Hálkovi z 1872; 1963, ed. F. Bařha a O. Svejtkovská); V. Brett: George Sandová a Čechy (G. Sandové z 1867), Sborník NM v Praze, ř. C, sv. 10, 1965, s. 57; I. Slavík: Odváté listy dvou žen (I. Geisslové z 1897), Naše rodina 1971, č. 45. ■ REDIGOVALA časopis: Ženské listy (1874, s. K. Světlou a E. Krásnohorskou); almanach: Souzvuk (1874); knižnici: Ženská bibliotéka (1872–78). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: B. Rajska: Z let probuzení 1 (paměti a korespondence z 1839–44; 1872). ■

BIBLIOGRAFIE: E. Krásnohorská: S. P., Ženské listy 1893, s. 83 (usp. S. P.) → Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 318 + S. P., Ženské listy 1898, s. 5. ■ LITERATURA: J. Heidenreichová-Holečková: S. P. ve svých vzpomínkách, dopisech a denících (1940). ■ -n-: ref. Tři povídky pro milou dorůstající mládež, Kritická příl. k NL 1, 1863/64, s. 48; J. Neruda: Ž. P., Rodinná kronika 13. 8. 1864 → Literatura 1 (1957, s. 443); an.: ref. Povídky a bájky..., Hlas 17. 12. 1864; an.: ref. Povídky pro dívky, Zlatá Praha 1865, s. 11; an.: ref. Listy staré vychovatelky..., Květy 1868, s. 7; an.: Ž. P., tamtéž, s. 318; V. L. (Lužická): ref. Sběrka povídek pro mládež..., Květy 1871, příl. Ženské listy, č. 4; an.: S. P., Světozor 1871, s. 522; ● ref. Osud a nadání: F. Zákrejs, Osvěta 1873, s. 633; E. Špindler, Podřipan 23. 1., 8. a 23. 2. 1873 ●; ● ref. Příbuzní: -ý., Lumír 1878, s. 432; O. Mokřý, Osvěta 1878, s. 789 ●; ● ref. Nařzovský: B. Čermák, Čes. věda 1879, s. 80; H-a. (H. Babička), Koleda 1879, s. 96; O. Mokřý, Lumír 1879, s. 63; an., Světozor 1879, s. 34; F. Schulz, Osvěta 1879, s. 251 (k tomu polemika: s. tj. J. V. Sládek, Lumír 1879, s. 256; F. Schulz, Osvěta 1879, s. 619) ●; F. Schulz: ref. Anežka Přemyslovna, Osvěta 1881, s. 378; an. (J. Neruda): Ž. P., Humorist. listy 1881, s. 322 → Podobizny 1 (1951, s. 369); J. Donat Pelhřimovský: ref. Strom a stěžeň + ref. Zlaté prasátko, Paní Růžová, Prosinčové dni, Lit. listy 1881, s. 51; F. Schulz: ref. Jaroslav Šternberk, Osvěta 1882, s. 280; F. V. Vykoukal: ref. Vrtochy pana Pětihořského, Květy 1882, d. 1, s. 118; F. Bílý: ref. Žiti neb nežiti, Vrtochy pana Pětihořského, Osvěta 1882, s. 654; ● ref. Peregrinus: F. Bílý, Osvěta 1882, s. 1039; F. V. Vykoukal, Květy 1882, d. 2, s. 500 ●; O. Mokřý: S. P., Květy 1883, 1. d., s. 714; -ý. (F. Dlouhý): ref. Ztracené dítě, Lit. listy 1883, s. 25; ● ref. Povídky, sv. 1–11: Fr. Pražský (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 82 a 166 + Lit. listy 1884, s. 16; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1886, s. 97; Fr. Pražský (F. Dlouhý), Lit. listy 1887, s. 338; B. Patera, Beseda učitelská 1889, s. 182 ●; -aue- (H. Pittauer): ref. Staří a mladí, Lit. listy 1884, s. 161 (k tomu polemika: V. Špaček, Lit. listy 1884, s. 186; -aue-, tj. H. Pittauer, tamtéž, s. 192); K. B. L. (Lux): Kněz jakožto hrdina v novele S. P. (Žirotický farář), Hlídka lit. 1885, s. 188; ● ref. Ráj starého Jachyma: -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1886, s. 385; F.

V. Vykoukal, Osvěta 1887, s. 663 ●; -aue- (H. Pittauer): ref. Lásky a nenávisť, Lit. listy 1886, s. 177 + ref. Bramborové políčko, Lit. listy 1887, s. 403; Fr. Pražský (F. Dlouhý): ref. Legenda o praotci Čechu, tamtéž, s. 202; V. Vítězný: ref. Matčin podvod, tamtéž, s. 266; -aue- (H. Pittauer): ref. Popelka, tamtéž, s. 299 + ref. Na prahu života, tamtéž, s. 334; J. Ladecký: ref. Ženská pýcha, Čes. Thalia 1889, s. 291; ● ref. Právo lásky: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1890, s. 327; F. V. Vykoukal, Osvěta 1890, s. 857; F. Šubrt, Vlast 7, 1890/91, s. 981 ●; Astur (H. G. Schauer): ref. Břeh, Lit. listy 1891, s. 222; jv (J. Vodák): ref. Pozemský prach, tamtéž, s. 403; ● ref. Životopis Boženy Němcové: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1891, s. 273; T. N. (Nováková), Domáci hospodyně 1891, s. 126; J. Vlček, Hlídka lit. 1891, s. 445 ●; L. Čech: ref. Břeh, Pozemský prach, Osvěta 1892, s. 950; η (A. Procházka): ref. Flora, Lit. listy 1893, s. 261; ● ref. Přemysl Otakar II.: F. Šubrt, Vlast 9, 1892/93, s. 1042; kč., Lit. listy 1893, s. 375; T. Nováková, Domáci hospodyně 1893, s. 251; L. Čech, Osvěta 1895, s. 184 ●; ● k šedesátinám: I. Geisslová, Kalendář paní a dívek českých na rok 1892, s. 25; redakce, Světozor 27, 1892/93, s. 310; an., Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 318; E. Krásnohorská, Ženské listy 1893, s. 81 a pokr. ●; J. Krásek: ref. Mravenišťe, Lit. listy 17, 1895/96, s. 135; ● ref. Stará píseň: L. Šolc, Hlídka lit. 1895, s. 378; L. Čech, Osvěta 1896, s. 272 ●; P. Maternová: ref. Osud a nadání (další vyd.), Ženský svět 2, 1897/98, s. 84; K. Emmingerová: S. P. a hudba, tamtéž, s. 107; ● nekrology: P. Maternová, Světozor 32, 1897/98, s. 81; (an.) Čes. revue 1, 1897/98, s. 494; Lit. listy 19, 1897/98, s. 104; Rozhledy 7, 1897/98, s. 376; Lumír 26, 1897/98, s. 107; Zlatá Praha 15, 1897/98, s. 73; R., Ženský svět 2, 1897/98, s. 18; J. L. Turnovský, Osvěta 1898, s. 154; an., Květy 1898, d. 1, s. 134 ●; F. A. Zeman: S. P., Beseda učitelská 1898, s. 137 a pokr.; E. K. (Krásnohorská): S. P., Ženské listy 1898, s. 2, 24; P. Maternová: ref. Lidské včely, Ženský svět 1901, s. 164; Ž.: ref. Milující neznámí..., Zvon 2, 1901/02, s. 586; P. Maternová: ref. Sebrané spisy S. P., Ženský svět 1903, s. 247, 259, 273; T. Nováková: Genialita citu, Přehled 11, 1912/13, s. 53; J. Holeček: George Sandová Ž. Podlipské, ČMF 1913, s. 413; J. F. Urban: S. P., Ženské listy 1913, č. 5; C. Merhout: U Podlipských v roce 1865, Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 521; -Fdký- (F. Frýdecký): J. Vrchlický v listech dvou našich myslitelů (tj. J. Brdlíkové a S. P.), Zvon 16, 1915/16, s. 261, 272; F. X. Šalda in Dopisy Jaroslava Vrchlického se S. P. (1917); ● ref. Dopisy...: A. Pražák, Čes. věda 1, 1915/18, s. 55; J. Kabelík, ČCM 1917, s. 437; L. Patočka, MR 1917, sv. 31, s. 292; J. V. Sedlák, LF 1917, s. 370; A. Novák, Venkov 21. a 28. 8., 4., 11., 18. a 25. 9. 1917; F. Skácelík, Lípa 1, 1917/18, s. 77; M. Hennerová (Pujmanová), Kmen 2, 1918/19, s. 4, 16 ●; E. Vrchlická: S. P., Lípa 1, 1917/18, s. 630, 647; F. Pražák: Poměr S. P. k hubbě, Ženský svět 1918, s. 132; E. Krásnohorská: Vzpomínky na K. Světlou a S. P., Osvěta 1919, s. 22 a pokr.; Ž. Záhoř: B. Němcová, Ž. Podlipská a dr. V. Lambl, Cesta 2, 1919/20, s. 721; C.

Merhout in *Životem vlastenců* (1922); O. Fiala: *Vittoria Colonna* od J. Vrchlického a přátelství básníkovy se S. P., *ČČM* 1928, s. 135; J. Holečková: S. P. ve vzpomínkách a denících, *Ženský svět* 1928, s. 177, 194; A. Novák: *Genius srdce*, *LidN* 14. 5. 1933; šk.: *Historické romány* S. P., *Zvon* 41, 1940/41, s. 137; J. Holečková-Heidenreichová: S. P. o sobě a svém domově, *Naše zprávy* 1. 2. 1941; K. Polák: B. Rajska-Čelakovská, K. Světlá, S. P., sb. *Přátelský kruh* B. N. (1946); skn (F. Sekanina): 50 let od † S. P., *NO* 17. 12. 1947; M. Bartáková: Jedna z hvězd našeho literárního nebe, *Slovenka* 1958, č. 20; V. Brett: George Sandová a Čechy (o překladech S. P.), *Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist.*, sv. 10, 1965, s. 57; J. Heyduk: *Sestra Karoliny Světlé*, *LD* 15. 5. 1973; F. Bulánek-Dlouhán: *Básnickovo osudné léto*, *LD* 24. 7. 1976; B. Balajka: P. a manželství Vrchlického, *LD* 28. 8. 1976; M. Wajs: *Sestry Rottovy v Karlových Varech, Lázeňský časopis* (K. Vary) 1984, č. 10 a 11; D. Moldanová in *Obraz ženského osudu a jeho proměny v tvorbě spisovatelek na přelomu století (o románu Anna)*, *ČLit* 1986, s. 420 → *Studie o české próze na přelomu století (Ústí n. Labem 1993, Studia litteraria 1)*; B. Svadbová: S. P., *Lit. měsíčník* 1988, č. 1; J. Hofmanová: *Básnička verlainovského smutku (o korespondenci I. Geisslové se S. P.)*, *Listy starohradské kroniky* 1995, s. 64.

bs

Josef Podlipský

* 30. 11. 1816 *Michle* (Praha-M.)

† 20. 9. 1867 *Praha*

V mládí propagátor ruské a polské kultury a překladatel drobných próz z těchto jazyků; organizátor vlasteneckého hnutí, průkopník česky psané lékařské literatury.

Narodil se v rodině národně uvědomělého sládky, 1820–26 žil s rodiči v Hoříněvsi (kontakty s V. Hankou) a navštěvoval tu obecnou školu. V Praze absolvoval 1826–34 gymnázium, poté tzv. filozofii a započal studium medicíny, které dokončil 1839–43 ve Vídni. 1844 se podrobil chirurgickým a porodnickým zkouškám a po krátké praxi ve vídeňské nemocnici se 1845 vrátil do Prahy. 1845 byl domácím lékařem a učitelem u hraběte F. J. Klebelsberga, 1846–47 vychovatelem u hraběte Z. Berchtolda. 1847–51 pracoval v pražské všeobecné nemocnici, 1852 se osamostatnil a až do své smrti působil jako praktický lékař. Povolání mu umožňovalo bohaté společenské kontakty, léčil téměř všechny významnější obrozenecké

spisovatele (F. L. Čelakovský, K. J. Erben, K. Havlíček Borovský, B. Němcová, P. J. Šafařík aj.), na některé zanechal i písemné vzpomínky (*Upomínky lékařovy na poslední chvíli K. Havlíčka a choti jeho Julie*). Od mládí se aktivně podílel na vlastenecké práci: již 1832 se stal jedním ze spoluzakladatelů Matice české, 1836 byl členem kroužku kolem A. Strobacha, který měl šířit vědomosti o slovanské literatuře a kultuře, 1838 podnikl s J. S. Preslem cestu přes Halič, Horní Uhry do Pešti a Prešpurku (mj. seznámení s J. Kollárem a L. Štúrem). Za vídeňského pobytu zorganizoval s F. C. Kampelíkem dva studentské čtenářské spolky, stýkal se se slovanskými studenty (policejní dohled 1841) aj. Později patřil k stoupencům radikálně demokratického křídla české politiky: před 1848 byl členem tajného revolučního spolku *Repeal*, 1848 členem výboru *Slovanské lípy* a účastníkem *Slovanského sjezdu*, od října do prosince t. r. spoluredigoval časopis *Slovanská lípa*. Po amnestování J. V. Friče 1854 se zařadil do jeho literární společnosti a navázal vztah i k mladé generaci májovské. 1858 se oženil se sestrou K. Světlé, Sofií Rottovou, která pod jeho vedením začala uveřejňovat první literární práce; jejich dcera *Ludmila* se provdala za J. Vrchlického. V 60. letech se P. široce angažoval veřejně: byl poslancem čes. sněmu (1861) a členem řady společenských organizací (*Svatobor*, *Hlahol*, *Průmyslová jednota*, *Umělecká beseda*, *Spolek čes. lékařů* aj.); spolupracoval též na *Riegrově Slovníku naučném*.

Ve 30. a 40. letech uveřejňoval P. v *Květech*, *České včele* a *Vlastimilu* drobné hudební, divadelní a literární referáty, svědčící o jeho značném kulturním rozhledu (který potvrzují i výpovědi současníků). Zvláštní pozornost věnoval novinkám v oblasti polské a ruské literatury; sám přeložil řadu drobných próz z těchto jazyků – cestopisy, pověsti, pohádky, historickou prózu aj. (K. Antoniewicz, J. I. Kraszewski, M. A. Maksimovič, A. A. Marlinkij-Bestužev; ne zcela prokázán je P. překlad *Gogolova Soročinského trhu* v *Lumíru* a cestopisu *slovinsko-chorvatského básníka S. Vraze* v *České včele*). V pozdějších letech se věnoval literatuře odborné. Publikoval původní lékařské příspěvky i překlady z němčiny v časopisech *Živa* a *Časopis lékařů českých*, knižně uveřejnil překlad německého spisu J. Hamerníka.

Podobský

ŠIFRY: Dr. J. P. (dub.), Dr. P., J. V. P. (J. W. P.), lip. (Slovník naučný), P.-ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČCM (1839); Časopis lékařů českých; Čes. věla (1843 až 1847); Květy (1838–47); Lumír (1855, dub.); sb. Na památku Karla Havlíčka a slavnosti borovské dne 19. srpna roku 1862 (1862, Upomínky lékařovy na poslední chvíle Karla Havlíčka a choti jeho Julie); Vlastimil (1841); Živa, příl. Domácí lékař (1857–60); – posmrtně: Čas, beletr. příl. (1896); Nár. kultura (1922, ukázky z deníku). ■ KNIŽNĚ. Překlad: J. Hamerník: Zdání o očkování kravskými neštovicemi (b. d., 1859). ■ KORESPONDENCE: an.: Z dopisů MUDr. J. Podlipského (neuvedené adresáče z 1841), Nár. kultura 1922, s. 316. ■ REDIGOVAL noviny: Lípa slovanská (1848, s V. Vávrou Halštalským); časopisy: Domácí lékař, příl. Živy (1857–60), Časopis lékařů českých (1862–64, s B. Eiseltem). ■

LITERATURA: ● nekrology: an.: Květy 1867, 2. pololetí, s. 117; an.: Mor. noviny 24. 9. 1867; Δ (J. Neruda), NL 22. 9. 1867; an., Světozor 1867, s. 137 ●; in Korespondence K. Havlíčka Borovského (1903, ed. L. Quis); Ž. Podlipská: Myšlenky o nesmrtnosti, Ženský svět 1928, s. 118; J. Holečková: Sofie Podlipská ve vzpomínkách a denících, tamtéž, s. 177, 194 + (J. Heidenreichová-H.) in Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících (1940); L. Hlaváčková: Knihovna J. V. P., stoupence radikální demokracie, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., sv. 9, 1964, s. 81 + Z lékařských deníků J. V. P., Časopis lékařů českých 1967, s. 1305.

lk

Jaroslav Podobský

* 22. 4. 1895 *Rovensko pod Troskami*
† 28. 9. 1962 *Rovensko pod Troskami*

Lyrický básník soustředěný k prožitku rodného kraje.

Otec byl brusičem drahých kamenů a hudebníkem. Měšťanskou školu vychodil P. v rodišti, pak od 1910 studoval na učitelském ústavu v Jičíně a po maturitě 1914 začal učit v Mnichově Hradišti. Od 1915 bojoval na ruské a italské frontě, kde byl v červnu 1918 zajat a vstoupil do českosl. legií; po návratu se zúčastnil obsazování Těšínska a bojů na Slovensku, v srpnu 1919 byl demobilizován. Učil pak na obecných a měšťanských školách: 1919–21 v Bakově n. Jizerou, 1921–23 v Šumburku-Jistebsku, 1923–36 opět v Bakově, 1936–41 v Rovensku pod Troskami. V prosinci 1941 byl dán do výslužby, od 1943 do června 1945 byl zaměstnán v kanceláři Mlékárenské-

ho družstva v Rovensku; zde pak do 1955 učil na dívčí měšťanské škole. Věnoval se vlastivědné práci v oblasti Čes. ráje; propagoval mezinárodní řeč occidental (přeložil do ní mj. výňatky z Masarykovy Světové revoluce) a interlingua. Byl členem Družiny literární a umělecké v Olomouci.

P. reflexivní lyrika stavějící na popisné přírodní a krajinné impresi je soustředěna k rodnému Českému ráji, ke kraji pod Troskami a Kozákovem, obzvláště v básnické trilogii *Z Českého ráje, Pod rodným nebem, Domov můj*. V personifikovaných obrazech přírody, do nichž se promítá běh lidského života a stavy duše, stále více rezonuje horovské prožívání času a vesmíru, jejich tajemství, a zesilují otázky po smyslu dění a lidské existence. Prožitek bytí, věčnosti a nicoty (provázený hledáním místa pro spočinutí duše a uzdravení srdce), jež byl situován do „chrámu přírody“, nabývá nakonec metafyzických rysů a mění se v prožitek Boží existence, jež se odpoutává od konkrétní krajiny a přírody k věčným hvězdám a světlu (*Nezvěstný čas*). S touto vertikalizací souvisí i P. kultivace básnického jazyka, využívajícího především eufonických prostředků. – V rukopisu zůstaly P. první básnická sbírka z 1921 *Světelná vlna* i pozdější *Jaro v růžích*, též pohádky a pověsti pro děti *Prstýnek se smaragdem, Dějiny města Rovenska p. T.*, Literární obrázky z Českého ráje.

PŘÍSPĚVKY in: Archa (1936–40, 1945); Beseda (Žel. Brod 1941–48; 1948 stař. Kaple královská, i sep.); Besedy Času (1921); Lid. noviny (1942); Nár. osvobození (1931–35); Pojizerské listy (Turnov 1943–44); Radostná studánka (Turnov 1941–42); Rodný kraj (Ml. Boleslav 1915); Ruce (Mnichovo Hradiště). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z Českého ráje (BB 1933); Květy a oblaka (BB 1933); Stromy nad řekou (BB 1935); Pod rodným nebem (BB 1935); Alois Štorch, mučedník italských legií (P 1938); Domov můj (BB 1939); Nezvěstný čas (BB 1940). – *Odborné a vlastivědné práce, průvodce*: Trosky (1939); Hrad Trosky v dějinách, pověstech a literatuře (1940); Kozákov. Strážná hora Českého ráje (1940); Stručné dějiny města Rovensko pod Troskami (1946); Rovensko pod Troskami (1948); Dějiny hradu Trosek, Rovenské zvony (1958); Dějiny Tatobit a okolních vsí (1961); mimoto práce věnované jazyku occidental a interlingua. ■

LITERATURA: ● ref. Z Českého ráje: J. Ošmera, Čin 4, 1932/33, s. 1024; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 584 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Květy a oblaka, Zvon 34, 1933/34, s. 351; B. Tomíček: ref. Stromy nad řekou, Rozhledy 1936, s. 100; ● ref.

Domov můj: jšr. (J. Šnobl), Čtete 1, 1938/39, s. 170; B. Slavík, LidN 16. 10. 1939; J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 97 ●; K. J. (Juda): ref. Alois Štorch..., Střední škola 1939, s. 106; ● ref. Nezvěstný čas: P. T. (Toman), Venkov 29. 12. 1940; rřs. (R. F. Šimek), Zvon 41, 1940/41, s. 558 ●; J. Kl.: ref. Dějiny Tato-bit..., ČSPS 1962, s. 61 + J. P. zemřel, tamtéž, s. 229; A. Havel: Edice Českého ráje a spisovatelé kolem ní, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1968, s. 105.

vs

Jaroslav Podroužek

* 19. 8. 1913 *Vysočany* (Praha-V.)

† 30. 4. 1954 *Praha*

Autor převážně drobných próz, písničtější pro děti, překladatel z angličtiny; nakladatel, editor.

Otec Josef P. byl knihkupcem, knihařem a papírníkem v Praze-Vysočanech. P. absolvoval 1924–28 měšťanskou školu, vyučil se knihkupcem u firmy A. Storch syn, 1928–30 absolvoval odbornou školu Grémia knihkupců a nakladatelů v Praze, pak byl zaměstnán v otcově knihkupectví, v nakl. Sfinx (B. Janda) a Jos. R. Vilímek. V prosinci 1939 převzal otcovo knihkupectví a získal vlastní nakladatelskou koncesi. Souběžně spolupracoval s nakl. Rudolf Kmocho a Stanislav Plzák (redigoval mj. knižnice Klub 777 bibliofilů, Nesmrtelní našeho věku, Podání ruky), založenými jeho bývalými kolegy z nakl. Sfinx. Po 1946 spolupracoval rovněž se začínajícím nakl. Jan Papík. 1946–48 byl P. honorárním konzulem Kolumbijské republiky v Praze. Po válce vážně onemocněl. – 1942 zahájil samostatnou nakladatelskou činnost, jejíž charakter byl formován zejména okruhem přátel a spolupracovníků, jakož i podněty z P. vlastní redakční činnosti. Produkce, zprvu nečetná a zaměřená na drobné objevené tituly původní i přeložené tvorby (prózy G. Büchnera a J. N. Nestroye, verše S. Buonaccini, eseje V. Černého a V. Jiráta aj.), se po 1945 rozrostla o rozsáhlejší tituly, z nichž některé vyvažovaly širším čtenářským zaměřením (R. Halliburton, J. Steinbeck) či naplněním aktuálního zájmu (životopis E. Beneše od E. B. Hitchcocka Zasloužil jsem život míru) jinak výlučnou programovou linií. 1946 P. od litoměřického nakladatele F. Hnyka převzal a po 2 svazcích uzavřel Románovou knihovnu Pax (předtím v ní vydal svou prózu Zamlklé

děti), orientovanou především na reedice úspěšných překladů americké a francouzské beletrie, vydaných před válkou v ELK. Kmenovým autorem i překladatelem nakladatelství byl P. Eisner, jehož P. za okupace hmotně podporoval a jemuž umožňoval publikovat pod svým jménem (např. Veselé pohádky, 1942) i pod pseudonymy. Na překladech se dále podíleli M. Drápal, V. Holan, E. Lešehrad, Z. Pavlousková, T. Peřinová, Z. Wattersonová aj. Pečlivou grafickou úpravu P. tisků a uměřenou výzdobu některých titulů vytvořili typografové a ilustrátoři B. Forman, E. Hofman, A. Chvála, M. Kaláb, A. Nauman, A. Procházka, J. Přibík, Z. Seydl, K. Svolinský, J. Šváb, Toyen aj.

P. nerozsáhlé prozaické dílo je značně různorodé. Po detektivním románu *Starožitník přichází* P. napsal formou dopisů melancholický příběh věrné lásky *Neuvěřitelný příběh*, rozmarné úvahy ze světa knihkupců a nakladatelů *Lidé kolem knih* a také dvě knihy pro děti, vtipně vyprávějící příběhy mluvící kobylyky v nepohádkové současnosti. Obdivně laděná práce *Fragment zastřeného osudu*, s bohatými citacemi z korespondence a esejů A. Breiského, ozřejmuje vzájemný vztah mezi životem a tvorbou tohoto dekadentního literáta a mystifikátora. Nejzdařilejší próza *Zamlklé děti*, v níž P. uplatnil mj. formu deníku, sleduje s humorným porozuměním každodenní život knihařského učně; hrdina tu prožívá své první erotické zkušenosti sice s groteskní naivitou, ale zároveň s bystrými postřehy o životě kolem sebe i o svém probouzejícím se nitru.

PŘÍSPĚVKY in: Lit. noviny. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Starožitník přichází (R 1939); Neuvěřitelný příběh (P 1939); Lidé kolem knih (EE 1940); Kobylyka Lajda (P pro ml., 1941); Kobylyka Lajda doma (P pro ml., 1941); Fragment zastřeného osudu (E 1945); Zamlklé děti (R 1946). – *Překlady*: S. Lewis: U nás se to stát nemůže (1936, s. A. A. Hochem); O. Wilde: Slavík a růže (1941). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL *antologie*: Básníci matkám (1940); Dětské písně z celého světa (1941); Dopisy B. Němcové (1941); Matky (1941, s. jinými); Ukolébavky naše i cizí (1941, s. A. Krausem, i překl.); Milování pod palmami (1942, s. jinými); Kvítí milodějná (1944, s. T. Peřinovou). ■ Z PRODUKCE NAKLADATELSTVÍ J. P. *Původní práce*: S. Buonaccini: Můj prsten leží pod mořem (1942) + Browning a růže (1946); V. Černý: Polibek na usměvavá ústa (1943); V. Jiráta: Karel Hynek Mácha (1943) + Erben čili Majestát zákona (1944); M. Fábry: Obrázky ze Slovácka (1944); J. Seifert: Devět rondeaux (1945);

Poezie

P. Eisner: Sonety kněžně (1945) + Chrám i tvrz (1946) + Čeština poklepem a poslechem (1948); J. Kopta: Král Zrout (1946); K. Krejčí: Jazyk ve vývoji společnosti (1947). – *Překlady*: Stuart Hardy (O. Schisgall): Spravedlnost Arizony (1937); G. Büchner: Básník Lenz (1942); J. N. Nestroy: Aforismy (1942); M. de Cervantes y Saavedra: O žárlivém Estremadurci (1942) + Cikánečka (1944); M. Desbordes-Valmore: Knížka něžností (1945); W. Whitman: Demokracie, ženo má! (výbor, 1945); Ch. Baudelaire: Žena (1946); E. B. Hitchcock: Zasvětil jsem život míru (1946); L. Q. Ross (L. Rosten): Pan Kaplan má třídu rád (1946); J. Steinbeck: Slunce a víno chudých (1947); H. Bosco: Já, Pascal Dérivat... (1948); R. Halliburton: Sedmimílové boty (1948); S. Mallarmé: Dílo (1948); A. S. Puškin: Tři pohádky (1948); H. Heine: Flétny a dýky (výbor, 1949). ■

LITERATURA: Za J. Podroužkem (pamětní tisk, 1954). ■ ● ref. Starožitník přichází: -ob- (J. Pober), LitN 1939, s. 224; Čch (K. A. Čcheidze), Venkov 9. 12. 1939 ●; ● ref. Neuvěřitelný příběh: jer (J. Pober), LidN 9. 3. 1940; -u-, LitN 1940, s. 143 ●; ● ref. Lidé kolem knih: b. (V. Běhounek), Nár. práce 2. 11. 1940; jer (J. Pober), LitN 1941, s. 47 ●; ● ref. Fragment zastřeného osudu: kp (K. Polák), PL 1. 11. 1945; -jm (J. Morák), Mladá fronta 29. 11. 1945; V. Černý, KM 1946, s. 126; O. Králík, LF 1946, s. 214 ●; ● ref. Zamklé děti: V. Vejvoda, LD 24. 9. 1946; V. Běhounek, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 9; V. Hellmuth-Brauner, KM 1947, s. 145 ●; J. Nečas in J. P.: Zamklé děti (1979); O. Dub: Výročí úmrtí J. P., Lit. měsíčník 1979, č. 4; (Ns) (J. Nečas): Nedožitá sedmdesátka, LD 18. 8. 1983.

az, pb

Poezie

1931–1933

Revue orientovaná na nadčasovou beletrii a esejistiku v duchu „čistě poezie“ H. Bremonda.

Podtitul: 1931/32 (roč. 1) Čtvrtletní sborník pro umění a kritiku; 1932/33 (roč. 2) Čtvrtletní sborník pro poezii a literární vědu. – *Redaktoři*: 1931/32 (roč. 1) J. Strakoš, Z. Šmíd, Z. Vavřík; 1932/33 (roč. 2) titíž a J. Závada. – *Vydavatel*: 1931/32 (roč. 1) Kulturní rada pro širší Ostravsko v Moravské Ostravě (expedice Č. Pechtor, Kroměříž); 1932/33 (roč. 2) č. 1 a 3–4 J. Strakoš, č. 2 O. Králík, oba Kroměříž. – *Periodicita*: čtvrtletník; 1. roč. 4 čísla, 2. roč. čísla 1, 2 a dvojčíslo 3–4, které s vročením 1933 vyšlo opožděně až 1934.

Časopis založili bývalí spolužáci z ostravského gymnázia romanista Z. Vavřík, hispanista Z. Šmíd a katolický kněz J. Strakoš spolu se sla-

vistou J. Zavadou, kteří byli ovlivněni učitelským působením V. Martínka. Jejich záměr vytvořit literární a uměleckou revue, jež by při univerzálním zaměření zároveň rozvíjela umělecké a duchovní tradice kraje, se setkal s pochopením Kulturní rady pro širší Ostravsko, jež se posléze ujala vydávání časopisu. Vyhraňující se programové zaměření P., preferující nadčasové spirituální hodnoty, se však mýjelo s představami Kulturní rady o krajovém určení listu. Po prvním ročníku ztratil časopis podporu tohoto orgánu, vydávání 2. roč. převzal přes problémy s konzistory J. Strakoš (jako vydavatel 2. čísla 2. roč. je uveden O. Králík); P. tehdy změnila také svoji formální podobu (čísla nebyla průběžně stránkována, jednotlivé příspěvky byly vkládány do čísla jako samostatné celky s vlastní paginací i titulním listem). Závěrem 2. roč. předložila redakce zpřesněnou koncepci „revue mezinárodní spolupráce“, opřeno o ideu uměleckého univerzalizmu a namířenou proti materialismu jakožto příznaku soudobé duchovní krize; vydávání P. však bylo tímto 2. roč. ukončeno. – Při časopise vznikla knižnice Poezie, v níž vyšly dva svazky (1932 Z. Vavřík: Noci; 1933 E. Zegadłowicz: Beskydské balady, přel. J. Závada).

Charakter P. určovalo rozhodné odmítání všech dobových společenskopolitických tendencí a zřetelů, jakož i přesvědčení o neslučitelnosti ideologie a umění; proti tomu byla zdůrazňována potřeba nadčasové poezie a vyladačská a zasvěcovatelská úloha kritiky. Okruh zakladatelů a kmenových tvůrců P. se ztotožňoval s teorií „čisté poezie“ H. Bremonda (v 1. roč. Bremondova stať v překladu Z. Vavříka a pojednání J. Strakoše), chápající slovesné umění jako akt intuitivní, tajemné transcendentální zkušenosti, oproštěné od všech utilitárních a racionálních stimulů; v beletrii a esejistice byla pak prezentována díla, jež s těmito idejemi korespondovala. Z domácích autorů v P. publikovali *verše* J. Dokulil, M. Glabazňová, F. Holas, V. Renč, B. Reynek, Z. Vavřík, J. Zahradníček, V. Závada aj., *prózy* Z. Šmíd, V. Vančura, J. Závada. Náplň P. též vycházela z přesvědčení o nutnosti záměrného, promyšleného a soustavného uvádění různých cizích literatur, jež mělo čelit jednostranné módní orientaci na Francii a Rusko. Základ tvořily překlady z polské literatury (zejména J. Závady, též J. Strakoše a J. Janoucha), uváděné často paralelně s originálem (J. A. Ga-

łuszka, K. Iłhakowiczówna, A. Madej, B. Ostrowska, L. Staff, J. Tuwim, E. Zegadłowicz, též slezský básník A. Fierla) a doprovázené studiiemi o autorech (J. Strakoš, J. Závada, O. Forst de Battaglia, J. Wittlin). Výraznější pozornosti se také dostávalo, a to díky překladům hispanisty Z. Šmída, literaturě španělské a iberoamerické (zvláště autoři modernistické Generace 98 – J. R. Jiménez, A. Machado, J. M. Ruiz – pseud. Azorin, M. de Unamuno, dále V. García Calderón, R. Gómez de la Serna, J. Guillén, H. Guiroga, G. Mistralová, A. U. Pietri, A. Reyes); otištěny byly rovněž eseje o autorech těchto literatur, mj. Z. Šmída o L. de Góngorovi y Argote a G. Mistralové, W. Haase o Calderónovi de la Barca. P. též uváděla v překladech J. Závady ukázky z jihoslovanských literatur: z chorvatské (Š. Menčetić, D. Držić), srbské (J. Dučić a M. Rakić, o nich též studie J. Závady) a slovinské (O. Župančič). Drobné překlady zveřejnil: z literatury anglické B. Chudoba (P. B. Shelley) a A. Vyskočil (J. Keats), z literatury francouzské S. Kadlec (Ch. Baudelaire), O. Králík (P. Claudel), B. Reynek (S. Renaudová) a Z. Šmíd (J. Cocteau; Šmíd psal též studie, např. o Valérym), dále ruské M. Matula (A. Blok, M. Kuzmin) a německé V. Renč (R. M. Rilke). Na *kritické části* měl podstatný podíl J. Strakoš, který akcentoval (zvláště ve stati Tabu v současné literární kritice v 2. roč.) kritickou schopnost „souznění“ s dílem a jeho zasvětitelsky tlumočnickou roli; přitom ostře odmítal záměnu estetických kritérií za kritéria psychologická, sociální a politická, vystupoval proti diletantismu a pragmatismu a vyzvedal tradiční hodnoty domova, lásky a víry, duchovní rozměr a intuitivní charakter umění. Větší stati věnoval strukturnímu a stylovému rozboru Vančurových próz a Nezvalova Edisona, tvorbě K. Iłhakowiczówny aj. P. přinesla další studie a eseje zabývající se interpretací literárního díla i obecnými uměleckými a filozofickými problémy (kromě již jmenovaných autorů J. Benda, M. Dragomirescu, G. Ganga, L. Larguier, T. Vodička aj.).

LITERATURA: D. Šajtar: P. 1931–1934 (1995). ■ L. Třenecký: Z kulturního života Ostravska, Čin 2, 1930/31, s. 424; J. Strakoš: K programu revue P., Černá země 7, 1930/31, s. 43; ne (A. Novák): P. a Tvar, LidN 18. 12. 1931; Z. Bár: Časopisy na Ostravsku, RA 8, 1932/33, s. 53; rč. (V. Renč): P., Řád 1, 1932/34, s. 357; V. H. (Z. Kalista): Sborník P., Lumír 59, 1932/33, s. 182; an.: Časopis P., Studentský časopis

12, 1932/33, s. 285; B. Pavlok: Zmařená naděje (medailon redaktora J. Strakoše), Kulturní měsíčník 1990, s. 72; L. Soldán: Teď hlouběji pronikám ke kořáním a dřeni věcí... (korespondence O. Králíka s J. Strakošem), Akord 18, 1992/93, č. 9 + Je zde kdosi, kdo má co říci... (Na okraj editovaných dopisů J. Zahradníčka J. Strakošovi), Host 3, 1993, č. 6 → sb. Slovo v úzkosti a naději (1994) + Objevování revue P. a jejího tvůrce J. Strakoše, Alternativa Nova 1996, č. 8.

jz

Václav Alexander Pohan

* 5. 9. 1791 *Pelhřimov*

† 25. 7. 1850 *Olbramovice* u Votic

Autor příležitostné, v katolickém duchu skládané poezie pro pedagogické a církevní účely.

Gymnázium vystudoval v Jindř. Hradci, teologii pravděpodobně v Čes. Budějovicích, 1814 byl vysvěcen na kněze. Kaplanoval na různých místech, naposledy v Plané n. Lužnicí. 1833 byl farářem v Hlavatcích u Soběslavi, od 1834 až do smrti v Poříčí n. Sázavou. 1848 odešel na odpočinek do Olbramovic, kde zemřel na morovou úplavici. Byl činným členem Čes. muzea, biskupským notářem a čestným děkanem.

Ve 20. letech publikoval P. časopisecky anekdotickou prózu s historickými náměty, překlady Catonových distichů, reflexivní poezii s náboženskoetickou tematikou a příležitostné verše, z nichž později vyšly knižní sbírky *Květný věneček školním dítkám ku slavnosti užitý* – soubor gratulací, díky, vítání a proslavů k různým příležitostem jako příspěvek k citové výchově mládeže na školách a v rodině – a *Třicet pohřebních písní pro všechny stavy...*, obsahující texty bez nápěvů určené k pohřebním obřadům různých společenských vrstev. Přízvučná poezie, plná přirovnání, upomíná na marnost světského bohatství a krásy a na rovnost všech lidí po smrti. 1833 vydal v Rozličnostech Pražských novin Komenského překlad Zlomků ze žalmů Davidových. – Řadu příspěvků církevněprávních, náboženskovýchovných, biografických a recenzních uveřejnil v Časopise pro katolické duchovenstvo.

PSEUDONYM: V. A. Pelhřimovský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1838–49); Čechoslav (1821–23); Čes. věla (1840–41); Květy

Pohan

české, pokr. Květy (1834, 1845); Ponaučné i zábavné listy (1840, 1842); Přítel mládeže (1824–34, 1839); Rozličnosti Pražských novin (1833). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Hlasové duchovenstva k slavnému dosednutí na stolec arcibiskupský J. K. M. Josefa Schrenka z Nocingu v den 4. list. 1838 (1838, s jinými); Květný věneček školním dítkám ku slavnostem uvitý (BB 1838); Třicet pohřebních písní pro všecky stavy... (BB 1850). ■

LITERATURA: J. V. Jirsík: ref. Květný věneček.... Časopis pro katol. duchovenstvo 1839, s. 769; an. (V. Štulc): ref. Třicet pohřebních písní.... Blahověst 1850, s. 408; ● nekrology (an.): Pražské noviny 31. 7. 1850; Včela 1850, s. 182 ●; J. Ježek in Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); F. D. Zenkl in Spisovatel kraje tábořského 1 (1902, s. 342); A. Podlaha, J. Tumpach in Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913, d. 5, část 3 (1923).

lk

Žofie Pohorecká

* 8. 3. 1877 *Praha*
† 18. 6. 1963 *Kolín*

Překladatelka zejména z ruštiny, angličtiny, němčiny; autorka mravně akcentovaného románu s dobrodružnou fabulí, literární referentka a publicistka, píše též feministické články.

Rozená Šebková; raná díla podepisovala dívčím jménem, později i Ž. Pohorecká-Šebková, ojediněle Žofka Pohorecká. – Otec byl hudebník. Od 1890 navštěvovala Obchodní a průmyslovou dívčí školu Ženského výrobního spolku českého v Praze (školu kreslicí). 1899 se vdala za lékaře Karla P. (1870–1949), významného osvětového pracovníka, s nímž se odstěhovala do Kouřimi, kde prožila takřka celý život (po mužově smrti žila střídavě v pohraničí, Praze a Kouřimi). Podílela se zde na kulturní a osvětové činnosti: v Měšťanské besedě pomáhala při založení městské knihovny, kam na sklonku života předala vlastní rozsáhlou knihovnu, byla předsedkyní ochotnického divadelního spolku, spolupracovala při pořádání výstav, věnovala se i kulturní historii města (např. projev při otevření městského divadla 1913); mimoto pracovala v městské samosprávě, v organizaci Čes. srdce a byla jedním ze zakladatelů Okres. péče o mládež. Vystupovala rovněž mimo rámec města (mj. cyklus přednášek o středočeské oblasti mezi Čes. Brodem a Sázavou). Jako

důsledná feministka pracovala v ženském hnutí (členka Čes. jednoty paní a dívek), sblížila se s H. Malířovou a A. Ziegloserovou, vydavatelkou časopisu Ženský obzor, v němž se P. stala členkou redakce a kmenovou spolupracovnicí. P. též podporovala české krajany v zahraničí: 1913 přednášela v Berlíně na téma Kulturní Čechy a jejich vztahy k ostatní Evropě a opakovaně vystupovala v krajanských spolcích zde i ve Vídni, pro děti vídeňských Čechů organizovala prázdninové pobyty ve vlasti. 1946 absolvovala v Kolíně krátkodobý knihovnický kurs. Rozsáhlé znalosti cizích jazyků, zejména ruštiny, angličtiny a němčiny, přivedly P. záhy k překladatelství (své překlady hojně publikovala i časopisecky). Díky této práci se osobně i písemně stýkala s řadou kulturních osobností našich a cizích, s F. V. Krejčím, J. Kvapilem, A. Pammrovou, F. X. Šaldou, R. Svobodovou, B. Vikovou Kunětickou, S. Przybyszewským, D. S. Merežkovským, V. I. Němirovičem-Dančenkem, K. A. Čcheidzem a s dalšími spisovateli, hlavně z řad ruských emigrantů, jejichž díla soustavně překládala. Zpopelněna byla v Praze-Strašnicích.

P. psala zprvu verše a drobné prózy, které zveřejňovala časopisecky (např. v Rozhledech a Ženském obzoru). Až po letech se pokusila, inspirována hlavně literaturou, o dobrodružný román s detektivní zápletkou *Živé masky*, který situovala do prostředí anglických lordů a finančníků a založila na aktualizaci robinhoodovského motivu, vyznívající jako soud nad soudobým amorálním světem. Hlavní náplní její celoživotní literární činnosti však bylo překladatelství. Od počátku se zajímala o ruskou a anglickou literaturu, mimoto překládala i z literatury polské (drama S. Przybyszewského, časopisecké ukázky z díla Z. Krasinského, C. K. Norwida aj.), německé (např. román Th. Pliviera z prostředí válečného námořnictva, román pro ženy od H. Courths-Mahlerové aj.), ojediněle i z literatur dalších. Dobově příznačný byl její zájem o anglickou novoromantickou poezii (časopisecky E. Barrett-Browningová, D. G. Rossetti, knižní vydání sonetů Ch. Rossettiové) i prózu (R. L. Stevenson); s její feministickou činností souvisel překlad románu G. Egertonové, pak se obracela zejména k anglickým a americkým autorům dobrodružné a detektivní literatury (J. F. Cooper, J. London, R. E. Beach, J. S. Fletcher, E. Wallace aj.). Největší položku překladatelského díla P. představu-

je ruská literatura. Vedle čelných představitelů realistické a psychologické prózy (L. N. Tolstoj, A. P. Čechov, též A. N. Tolstoj) a autorů dobově populárních (např. I. N. Potapenko) k nám uváděla díla iniciátora ruského symbolismu a tvůrce nábožensko-filozofických románů a esejů (později předního představitele ruské emigrace) D. S. Merežkovského. Od 20. let sílil její interest právě o tvorbu porevoluční ruské emigrace: překládala beletrii (A. A. Jablonovskij, V. I. Němirovič-Dančenko, též K. A. Čcheidze aj.) a postupně se také zaměřila na práce ruských odborníků z oblasti literárně-historické (J. A. Ljackij), muzikologické (I. I. Lapšin), historiografické (J. F. Šmurlo), pedagogické (S. J. Hessen) i přírodovědné (M. M. Novikov). Její svědomitě připravované překlady beletrie až do pozdních let zachovávaly jazyk a stylizační postupy osvojené na přelomu století, mnohdy ještě z lumírovské poetiky (v ruských překladech jí byly mj. často vytýkány rusismy), a byly překonány modernější překládovou praxí; série překladů věcného charakteru však v kulturním životě meziválečného období splnila svou prostředkující informativní úlohu. V soupisu svých překladů uvedla P. ještě další tituly, jež nejsou bibliograficky doloženy, některé z nich se však dochovaly v rukopisné pozůstatosti (díla S. T. Aksakova, A. Bloka, G. P. Danilevského, M. Gawalewicz, L. Leonova aj.). – Profil publicistické činnosti P. určovala problematika literární, kulturně-osvětová i feministická, speciálně pak i záležitosti krajové. P. se uplatnila také jako literární (občas i divadelní) referentka, jež se zvláště zajímala o tvorbu psanou ženami, i jako pisatelka medailonů (k výročí a událostem domácí i cizí literatury).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Pašek, L. Rutin, Vít Kerner; P., Ž. P. ■ PRÍSPĚVKY in: Akce (Brno); Besedy lidu; Cesta (1918–26); Čas (1911); Čes. kultura (1913); Čes. noviny; Čes. deník (Plzeň 1916); Dělnická osvěta (1926); Dělnický kalendář (1900); sb. Dostojevskij (1931); Hlas národa; Hlasy z Hané (Prostějov 1905); Katalog výstavy Puškin a jeho doba (1932, překl. N. V. Zareckij); Katalog obrazové části; Kmen (1918–19); Krása našeho domova; Květy (1909–10); sb. Legionáři Kouřimska bratru Václavu Konrádovi (1938); Lid. deník (1940); Lípa; Lumír (1919); Magazin DP (1936–37); Meditace; Nár. listy (1939–41); 1941 překl. R. K. A. Čcheidze: Prorok ve vlasti); Nár. politika (1885); Naše hlasy (Čes. Brod); Newyorské noviny (1947); Niva (Brno 1896); Novina (1908–12); Nový kult (1900–01); Právo lidu; Pražské noviny (1933–37); Rozhledy (1896)

až 1900); Rozhledy (1932–35); Rozkvět (1909); Sborník světové poezie (1926); Sokolský věstník; Večer (1939–40); Venkov (1937–40, též příl. Nedělní stránka, Nedělní čtení, Neděle Venkova); Vesna (1897); Volné směry; Zlatá Praha (1899); Ženská revue (Brno 1908); Ženský obzor (1895–1941); 1911 Ženské postavy v díle Julia Zeyera); Ženský svět (1924–27). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: Divadlo v Kouřimi 1820–1913 (projev při otevření městského divadla 1913; 1914); Živé masky (R 1946, pseud. L. Rutin). – *Překlady*: I. M. Bulacel: Noviny to spletly (b. d., 1896); I. N. Potapenko: Klaudiv Michajlovna a jiné novely (1896) + Smrtný zápas (1902); S. Normanskij: Meteor a jiné novely (1897); A. P. Čechov: Povídky 1, 2 (b. d., 1897, b. d., 1898, podp. Ž. Šebková, s. E. z Bílé a B. Prusfem) + Mužici (b. d., 1898) + Kaštánka, Událost (b. d., 1904) + Můj život (1929, s. překl. B. Mužíka); J. Ljetkova: Luška (b. d., 1898); G. Egerton: Dissonance (1899); E. Carpenter: Když lidé dozrávají k lásce (b. d., 1904); L. de Rougemont: Neuvěřitelná dobrodružství (b. d., 1905, pseud. Jan Pašek); D. S. Merežkovskij: Florencké novely (1908) + Leonardo. Mona Lisa (1911, výňatek z románu Leonardo da Vinci) + Luza na postupu (1912) + Život a dílo L. Tolstého a Dostojevského 1 (1920); A. N. Tolstoj: Tři povídky (b. d., 1911); D. S. Merežkovskij, D. Filosofov, Z. Gippius-Merežkovskaja: Makový květ (1919); J. London: Syn slunce 1, 2 (1922) + Měsíční údolí 1–4 (1924) + Železná pata 1, 2 (1924); L. N. Tolstoj: Zpověď, V co věřím?, Úvahy náboženské 1, 2 (1924, s. J. Bečkou) + Vzkříšení (1924); P. D. Boborykin: Vasilij Ťorkin 1–3 (1924) + Nevyléčitelní (1925); J. F. Cooper: Poslední Mohykán 1, 2 (1925); H. J. Lofting: Cesty doktora Málodělala (1925) + Příběh doktora Málodělala, jenž jest kronikou jeho neobyčejného života a překvapivých dobrodružství v cizích zemích (1925); Ch. Rossetti: Monna Innominata (1925); V. I. Němirovič-Dančenko: Klášter 1–3 (1925) + Ona (1934) + Volná duše (b. d., 1937); R. E. Beach: Kořistníci (1926); S. Phillips: Paolo a Francesca (1926); J. F. Šmurlo: Rusko v Asii a v Evropě (1926); R. L. Stevenson: Unesen. Paměti o dobrodružstvích Davida Balfoura (b. d., 1926) + Psanci. Paměti dalších dobrodružství Davida Balfoura (1927); M. M. Novikov: Ruští přírodovědci (1927); H. Courths-Mahler: Princezna Lili (b. d., 1929); A. A. Jablonovskij: Děti ulice (1929, s. V. Červinkou); V. Razumovič-Chmara: Grimasy světové války. Vzpomínky atamana partyzánů 1, 2 (1. 1930, upr. vyd. 1938 s tit. Šalebný svět, 2. b. d., 1935 s tit. Bez masky); J. A. Ljackij: Klasikové ruské literatury (1930) + Historický přehled ruské literatury 1. Staré ruské písemnictví (1937); A. Ch. a C. B. Edingtons: Dům mizejících pohárů (1931); J. S. Fletcher: Krytý špendlík (1931); E. F. Löhdorff: Afrika pláče (1931); E. Wallace: Edgar Wallace (1931); Th. Plivier: Císařovi kuliové (1932); K. A. Čcheidze: Země Prometheova (1932) + Zírající do slunce (1935) + Bouří vstříc. Kavkazský román (1940); A. K. Gorno-

Pohorecká

staveb: Před tváří smrti (1933); S. Rozanov: Trávkovy příhody (1936); S. J. Hessen: Světový názor a pedagogika (1937); R. Blaker: Zde leží nejkrásnější žena (1938); N. V. Gogol: Taras Bulba (1947); I. I. Lapšin: Ruská hudba. Profily skladatelů (1947). ■ SCENICKY. *Překlad*: S. Przybyszewski: Pro štěstí (1898). ■ REDIGOVALA *sborník*: Legionáři Kouřimska bratru Václavu Konrádovi (1938, s J. Borovičkou a J. Machalou). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: Výběr z pozůstalých prací Fandy Šimkové-Uzlové (1908). ■

LITERATURA: V. Hellmuth-Brauner: Ž. P. Literární pozůstalost (LA PNP 1965). ■ R. (V. Červinka): ref. překl. D. S. Merežkovskij: Florencké novely, Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 312; K. Svoboda: ref. překl. D. S. Merežkovskij, D. Filosofov, Z. Gippius-Merežkovskaja: Makový květ, Čes. revue 13, 1919/20, s. 216; J. S. (Slavík): ref. překl. J. F. Šmurlo, Slovanský přehled 1926, s. 774; Sk. (F. Skácelík): ref. překl. V. I. Němirovič-Dančenko: Klášter, Lumír 53, 1926/27, s. 332; J. Hch. (Heidenreich-Dolanský): ref. překl. A. A. Jablonovskij, LidN 19. 7. 1930; M. M. (Majerová): ref. překl. J. S. Fletcher, Čin 2, 1930/31, s. 405; O. Vočadlo: ref. překl. J. A. Ljackij: Klasikové ruské literatury, Nové Čechy 1931, s. 47; J. Šnobl: ref. překl. A. K. Gornostajev, Rozhledy 1934, s. 88; J. Hch. (Heidenreich-Dolanský): ref. překl. V. I. Němirovič-Dančenko: Ona, LidN 14. 1. 1935; J. Matouš: ref. překl. K. A. Čcheidze: Zírající do slunce, Nové Čechy 19, 1936/37, s. 188; J. Hostovský: ref. překl. J. A. Ljackij: Historický přehled ruské literatury 1, Slovanský přehled 1937, s. 342; J. Doležal: Za Ž. P.-Š., Slovanský přehled 1964, s. 127; V. Hellmuth-Brauner: Z dopisů Anny Pammrové Ž. P., Glosy ze Strahova 1964, č. 1–2; D. Plichta: Neznámé dopisy B. Kubišty Ž. P. (z 1910–11), Výtvarné umění 1965, s. 300.

bs

Jan Pohořelý

Působnost 1939–1949

Pražské nakladatelství básnických, esejistických a filozofických děl se speciálním zaměřením na tvorbu L. Klímy.

Jan P. (* 27. 12. 1913 Jimramov, † 20. 7. 1995 Praha) pocházel z rodiny jimramovského papírníka, kniháře a knihkupce Karla P. Mladší bratr Bohuslav P. (* 1919) se vyučil rovněž knihkupcem a 1947 převzal otcovu živnost v rodišti. J. P. vstoupil 1929 do učení ke knihkupci J. Boukalovi v Jindř. Hradci, ale ještě t. r. přešel do knihkupectví Orbis v Praze, kde se vyučil (1930–32 absolvoval odbornou gremiální školu) a potom i pracoval (zprvu jako prak-

tikant v prodejně Orbisu v Praze na Vinohradech, pak v knihkupectví na Václavském nám., kde se stal účetním a posléze vedoucím). P. nakladatelské počátky ovlivnil přátelský styk s redaktorem Orbisu básníkem F. Halasem, jehož báseň Praze vydal v prosinci 1938 ještě před zahájením vlastní nakladatelské činnosti jako novoročenku společně s L. Petřů a s grafikem J. Ficencem. 1939 získal nakl. koncesi a současně za Halasovy autorské účasti zahájil antologii Jedenáct nejmilejších básní svou první a nejobsáhlejší knižnici Přátelství. Nakladatelství sídlilo na Vinohradech nejprve v P. bytě ve Schwerinově (dnes Vinohradské) ul. 57, od 1945, kdy P. opustil zaměstnání v Orbisu a osamostatnil se, v Polské ul. (dnes J. Masaryka) č. 17. P. se tehdy stal členem obnoveného Kmene, 1948 byl vyznamenán polským Zlatým křížem za prohlubování českosl.-polských kulturních vztahů. Po likvidaci nakladatelství 1949 pracoval nejprve v odbytu nakl. Naše vojsko, potom po ročním nasazení do výroby postupně v Knižním velkoobchodu, v Zahraniční literatuře a nakonec (do 1973, kdy odešel do důchodu) v nakl. Avicenum.

Profil nakladatelství ve 40. letech spoluuročoval jeho kmenový autor (9 původních titulů), básník, překladatel a editor díla L. Klímy J. Kabeš, který svou erudicí výrazně přispěl k vysoké editorské úrovni P. produkce. Hlavní tematické okruhy P. edičního programu (původní filozofické básně, odborně připravené edice prací a korespondence L. Klímy, O. Březiny aj., literární projevy výtvarných umělců a překlady klasických básnických a filozofických děl) procházejí napříč jednotlivými knižnicemi nakladatelství. Úvodem knižnice *Přátelství* (1939–46, 23 sv., 1940–44 red. J. Kabeš) vyšly s názvem Jedenáct nejmilejších básní dva soubory veršů podle vlastního výběru básníků (J. Čarek, F. Halas, V. Holan, J. Kolman Cassius, J. Mahen, R. Medek, S. K. Neumann, J. Seifert, F. Šrámek, K. Toman, J. Zahradníček; K. Bednář, K. Biebl, J. Hora, J. Hořejší, F. Hrubín, J. Karásek, F. Nechvátal, V. Nezval, J. Opolský, J. Urbánková, V. Závada). Další program knižnice naplňovaly verše a studie J. Kabeše (zejména L. Klímy filozofie češství a parafráze Knihy o tau čínskému filozofa Lao-c'), studie E. Chalupného a V. Lesného, deníky a korespondence L. Klímy, korespondence O. Březiny, E. Chalupného a O. Theera, výběry z F. Nietzscheho a K. Marxe, překlady z antických autorů (Mu-

saios, přel. J. Nováková; Empedokles, přel. J. Pokorný), verše J. Beránka a E. Filly. V bibliofilské knižnici *Vltava* (1941–48, 3 sv., sv. 1 neoznačen, red. M. Hýsek) vyšla nová vydání tří sbírek O. Březiny s výtvarným doprovodem: Ruce (F. Bílek), Větry od pólů (F. Kobliha) a Svítání na západě (J. Konůpek). Knižnice *Slovo* (1944–48, 6 sv.) přinesla souborné vydání básní J. Kabeše Samomluvy, překlad z latiny (T. Lucretius Carus: O podstatě světa, přel. J. Nováková), stati J. Konůpka (Život v umění) a E. Filly (O svobodě) a 2. a 3. svazek zamýšleného Díla L. Klímy (Traktáty a diktáty a Vteřina a věčnost, ed. K. Bodlák). Poslední knižnice nakladatelství *Kotnov* (1946–49, 4 sv.) přinesla dva překlady z polštiny (J. Slowacki: Anelli a Geneze z Ducha, přel. J. Matouš), úvahu F. Bílka Jak mi dřeva povídala a Nerudovy Balady a romance (ed. R. Vápeník). Mimo knižnice vyšel sborník Ladislav Klíma, filozof-básník (1948, red. K. Bodlák a R. Vápeník; přispěli K. Bodlák, E. Frynta, E. Chalupný, K. Lososová, H. Spilková) a posmrtné pragensium E. Basse Křižovatka u Prašné brány (ed. J. Pavel), naznačující již nenaplněné směřování P. nakladatelství též k literatuře pro širší okruh čtenářů. – Péče o výtvarnou podobu knih nakladatelství se nemezovala na bibliofilskou knižnici *Vltava*, výroční tisky a přednostní výtisky dalších knižnic provázené původní grafikou. Autorem pečlivé grafické úpravy většiny titulů byl J. Sonberg, další tituly upravili R. Hála a F. Muzika. Na ilustracích a výzdobě P. knih se podíleli přední čeští výtvarníci J. Bauch, V. Beneš, F. Bílek, F. Duša, J. Ficenc, E. Filla, S. Ježek, F. Kobliha, J. Konůpek, A. Paderlík a F. Tichý (i autor P. nakladatelské značky).

KNIŽNICE. *Beletrie, filozofie, práce o literatuře a umění:* Přátelství (1939–46); *Vltava* (1941–48); *Slovo* (1944–48); *Kotnov* (1946–49). ■ **SOUBORNÉ VYDÁNÍ:** L. Klíma. ■ **Z DALŠÍ PRODUKCE:** F. Hałas: Praze (1938, spoluyvd. J. Ficenc a L. Petřů) + Časy (1939); J. J. Kalina: Kšaft (1940); E. Bass: Křižovatka u Prašné brány (1947); sb. Ladislav Klíma, filozof-básník (1948). ■

LITERATURA: I. Markvart: Tři soukromí editoři první poloviny dvacátého století: J. Šnajdr, B. Hendrich, J. P. (dipl. práce FF UK Praha, 1982; s. bibl.). ■ V. M. Kimák: Nakladatel J. P. a jeho dílo, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, s. 85; I. Markvart: J. P. – vydavatel Přátelství, Typografia 1988, s. 429.

oh, az

Josef Mírúmil Pohořelý

* 15. 3. 1805 *Kutná Hora*

† 27. 3. 1887 *Kutná Hora*

Autor didaktických povídek pro lid a mládež, náboženský spisovatel, překladatel z němčiny.

Publikoval též pod vl. jm. Josef P. a Mír. Jos. Pohořelý. Mírúmil je přijaté jm. vlastenecké. Některé příručky uvádějí datum narození mylně 8. 3. 1808. – Po absolvování základní (spolužák J. E. Vocel) a hlavní školy normální v rodišti (1818) se krátce učil kožešníkem, pak byl praktikantem na berním úřadě a 1821–22 písařem městského hejtmanství v Kutné Hoře. Z té doby se datuje celoživotní přátelství s J. K. Tylem, k jehož prázdninového divadelního kroužku patřil. Po matčině smrti odešel 1822 pod vlivem studentských přátel a proti otcově vůli studovat gymnázium do Hradce Král., kde první rok živořil bez jakékoliv podpory. 1823, po požáru Kutné Hory, při němž jeho otec vyhořel a bratr Vincenc zahynul, se ho ujali profesoři (mj. J. Chmela a V. K. Klicpera) a opatřili mu kondice u tiskaře a nakladatele J. H. Pospíšila, kde se P. seznámil s českou literaturou. 1826 se stal domácím učitelem a vychovatelem studentů bydlících u Klicperů; jeho prostřednictvím poznal Klicpera mladého Tyla, který P. na počátku 1827 v Klicperově domácnosti vystřídal. Po absolvování gymnázia 1828 odešel P. do Prahy na tzv. filozofii, ale pro intenzivní zájem o divadlo ročník nedokončil a byl nucen se vrátit ke kancelářské práci do Kutné Hory. Filozofii pak vystudoval 1829–31 v Litomyšli, kde začal též publikovat první prozaické práce. Od 1831 studoval teologii v Hradci Král., po roce přestoupil jako císařský stipendista na bohosloveckou fakultu pražské univerzity, studia dokončil 1833–35 v Litoměřicích. Po vysvěcení 1835 nastoupil jako kaplan v Brozanech u Litoměřic, 1838–48 působil v Turnově, kde byl vedle intenzivní publikační činnosti též iniciátorem a vedoucí osobností ochotnického bytového divadla, pro které psal a upravoval hry pro mládež (výtěžek byl určen městské dětské opatrovně). 1848–50 byl duchovním správcem v Mlázově u Klatov, od 1850 farářem, později děkanem v Nové Vsi u Kolína. Byl aktivním členem mnoha dobročinných, vzdělávacích a lidovýchovných institucí a sdružení (Nár. muzeum,

Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, Jednota pro církevní hudbu, ústav hluchoněmých aj.) a získal mnoho čestných funkcí v církvi (mj. 1870 biskupský a arcibiskupský notář v Čes. Budějovicích a rytíř Božího hrobu) i oficiálních poct. 1860 vážně onemocněl; po operaci a několikaměsíčním pobytu v pražské nemocnici putoval 1863 podle daného slibu do Říma, kde mu udělil audienci papež Pius IX. Na podzim 1886 odešel na odpočinek do svého rodiště. Pohřben byl na kutnohorském hřbitově U všech svatých.

P. juvenilní práce, které psal v době svých gymnaziálních studií od 1823 (bajky a hra Po účinku špatná rada) se nezachovaly. První tištěné prózy (*Jarošín a Svatava, Věncemil a Jaronka...*, *Jarbor a Míroslava*) prozrazují vliv německé romantické povídky a knížek lidového čtení v námětech i zpracování včetně jejich typických atributů (postavy sirotků, zavržených dětí neznámých rodičů, dobrotivých pěstounů, zlých intrikánů a složité vztahy mezi nimi, bohatá dobrodružství plná úkladů a nedorozumění, v nichž je nakonec odměněno dobro a potrestáno zlo). Na přelomu 20. a 30. let 19. století zapadaly P. povídky do dobového kontextu české prózy a měly i čtenářský ohlas, psány však stejným stylem v 80. letech (*Osud dívky, Míroslava*) byly už anachronismem. Další oblastí P. autorské činnosti byly didaktické knihy na způsob rádců pro život od kolébky ke hrobu, v nichž úvahy, rozjímání a pokyny byly objasňovány s pomocí drobných beletristických obrázků (*Obraz smíšeného manželství, Věno, které blaží v stavu manželském*). Knižně publikoval kromě církevní literatury překlady a adaptace německých povídek, které provázely mravoličnými doplňky, časopisecky (Jindy a nyní) překlad prózy J. Ebersberga, verše pro mládež (Školník) a četná kázání. – Podle některých pramenů (vlastní životopis, korespondence) je P. spoluautorem povídky J. K. Tyla Statný Beneda (1830); pro P. podíl nepřímo svědčí i další fakty: povídka vyšla v době P. studií v Litomyšli u tamního nakladatele J. Turečka, kde P. vydal své první knížky; pseud. Mírúmil Kuttnohorský, pod nímž byla povídka publikována, užíval P. i jinde, zatímco Tyl se podepisoval Míroslav Kuttnohorský. Nekrolog J. Ježka uvádí ještě knižní tituly (výt. nezjišť.): po 1850 prózu *Osudy člověka*, modlitební knihy a náboženské spisy Čtvero rozjímání pro všechny stavy

nebo s Bohem velební otcové, Wahres Opfer, Geistliche Mission-Betrachtungen, Himmeltöne auf dem Wege zur Seligkeit; po 1870 Zbraň katolického křesťana proti všemu zlému, Spasný pokrm pro věřící; několik povídek a dramát P. zůstalo v rukopise.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. M. Kutenský, Josef M. Kutenský, Kuttnohorský, Mírúmil (Jindy a nyní), Mírúmil Kutenský, Mírúmil Kuttnohorský; J. M. P., M. (obojí Školník), P. (Květy). ■ PŘÍSPĚVKY in: *Časopis pro katol. duchovenstvo* (1836); *Jindy a nyní* (1833); *Květy* (1839–45); *Posvátná kazatelna* (1865–73); *Školník* (1856). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jarošín a Svatava (P 1828); Věncemil a Jaronka, kněžna kokořínská aneb Ctnost a nepravost dojdou své odplaty (P 1830; na deskách tit. Jaronka, kněžna kokořínská, pod nímž i vyd. 1837); Jarbor a Míroslava (P 1831); *Obraz smíšeného manželství* (P 1842); *Náhoda aneb Materské lásce nic těžkého* (P 1853); *Věno, které blaží v stavu manželském* (P 1874, též něm.); *Osud dívky* (P 1884); *Míroslava* (P 1885). – *Překlady a adaptace*: A. Kotzebue: Veliký chlubič, Lhář, Cesta (1831); Ch. Schmid: Husárek nebo Bůh jest nápomocen ctitelům svým (1834) + Ferdinand aneb Příběhy mladého hraběte ze Španěl (1835); an.: Osmero příběhů pro rodiče i o dítky pečlivé vychovatele (1835, pseud. Mírúmil Kutenský); an.: Jeskyně nebo Příhody hrabat Sokolovských (1837, upr. vyd. 1841, 1860 přeprac. vyd. s tit. Jeskyně starého otce Blažeje aneb Události ze života hrabat Sokolovských, pseud. Josef M. Kutenský); J. M. Rödlinger: Rodina Bohověrných z Dolan aneb *Obraz křesťanského obcování v předivných případnostech a strastech života* (1837); an.: Kolíbka (1853); A. Merk: Berla bezpečná na cestu do šťastné věčnosti (b. d., 1856); A. Schöffel: Slova života (1859); an.: Vambeřice čili Popsání jich povstání a události (1873); an.: Popsání poutnického Varty (na Stráži) ležícího v Kladsku nedaleko Vambeřic (b. d., 1874). – *Ostatní práce*: Citové k sl. jmeninám Hynka Šaura, bisk. ředitele ústavu libomudrckého v Litomyšli atd. od posluchačů dne 1. února 1831 (výt. nezjišť.); Životopis vel. p. Ant. Hanikýře, nábožného zakladatele ústavu dědictví sv. Jana Nep. (1841, výt. nezjišť.); Život Pána našeho a Spasitele světa Ježíše Krista a Panny blahoslavené Matky jeho (1844); Poutník do Vambeřic (1852, an.; 1873 přeprac. vyd. pod vl. jm. s tit. Nábožná rozvažování nejdůležitějších tajemství vtěleného slova Pána našeho a Spasitele Ježíše Krista, kteráž se nastíněna v mnohých kapkách vedle popsání Země svaté vyobrazena představují na kopci nedaleko zázračného obrazu Rodičky Boží ve Vambeřicích hrabství kladského; též. něm.); Obrázek důslednosti u víře M. Lutra (1883); Ruch nynějšího času s upomínkou na budoucnost (1885). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Ludiše (1839). – *Adaptace a dramtizace*: J. N. Štěpánek: Vlastenci aneb Zpráva o vítězství (1839); V. Haffner: Žid v pasti (1840); G. Nieritz: Slepý chlapec (1840). ■ KORESPON-

DENCE: K. Dobeš: K Tylově první povídce Statný Beneda (P. M. Veselskému z 1881), Jihočeský sb. historický 1956, s. 95). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Kancionál čili Sbírnka církevních i domácích, po celý rok naskrz téměř v každé osadě užívaných písní... (1842, rozšíř. vyd. 1849); (modlitební knihy); Katolická modlitební a poučující knížka pro školní mládež (1843, od 3. rozšíř. vyd. 1854 s tit. Katolická modlicí knížka pro školní mládež); M. Sintzel, F. Deinel: Popsání života a skutků svatých a světic božích 1–4 (1844); Doby posvátné katolické křesťanky aneb Ouplná modlitební a poučující kniha (1851; 1862 rozšíř. vyd. s tit. Posvátné doby katolické křesťanky aneb Ouplná modlitební kniha ku povzbuzení pravé nábožnosti a povznesení srdce k Bohu); Nábožné dítko (1852); Heilige Anklänge (2. vyd. 1854); Nevěsta Pána našeho Ježíše Krista (1855, další vyd. též s tit. Nevěsta Kristova); Bůh jediná touha má (b. d., 1855, rozšíř. vyd. 1858); Horlivý ctitel svatého Josefa, pěstouna Pána našeho Ježíše Krista (1856); Rozmluva s Bohem (1859); Zábava svatodenní katolické křesťanky čili Nebeklič v nejnovějším způsobě (1859; 1862 s tit. Svatodenní zábava...); Palma ze Sionu (1859); Rozkošná cesta do nebeské vlasti pro katolické křesťanky (1862). ■

LITERATURA: J. Pospíšil: ref. překl. Osmero příběhů..., Květy 1836, příl. č. 14, s. 56; J. V. Jirsík: ref. překl. J. Rödlinger, Časopis pro katol. duchovenstvo 1837, s. 655; P.: ref. insc. adaptace G. Nieritz, Květy 1840, s. 160; ● ref. ed. Kancionál...: F. Doucha, Květy 1842, příl. Noviny, č. 2; an., Časopis pro katol. duchovenstvo 1849, sv. 4, s. 149 ●; an.: ref. ed. Katolická modlitební a poučující knížka pro školní mládež (2. vyd.), Časopis pro katol. duchovenstvo 1850, sv. 4, s. 121; an.: ref. ed. Posvátné doby katolické křesťanky..., tamtéž, 1851, sv. 2, s. 162; redakce (K. Borový): ref. Věno, které blaží v stavu manželském, tamtéž 1874, s. 315; B. H.: ref. Obrázek důslednosti u víře M. Lutra, tamtéž 1884, s. 573; redakce (K. Borový): ref. Miroslava, tamtéž 1885, s. 446; ● ref. Ruch nynějšího času...: V. D., Hlídka lit. 1885, s. 152; K. Vondruška, Časopis katol. duchovenstva 1887, s. 190 ●; ● nekrology: an., Blahověst 1887, s. 172; J. Ježek, Pastýř duchovní 1887, s. 442; an., Zlatá Praha 1887, s. 302 ●; an.: J. M. P., Naše listy 21, 1911/12, č. 30.

sm

Jaroslav Poch

* 25. 8. 1893 *Loděnice* u Berouna

† 26. 1. 1958 *Praha*

Překladatel prózy, divadelních her i vědeckých a populárně-vědeckých prací z francouzštiny, vydavatel a propagátor francouzské literatury.

Pocházel z rodiny učitele, později ředitele školy v Berouně. Bratr Josef P. (1899–1964),

kulturní a lidovýchovný pracovník (red. Osvětový věstník Podbrdsko), literární historik, orientovaný hlavně na regionální otázky (Mladé literární Podbrdsko, 1930), jeden ze zakladatelů Státní knihovnické školy a několik let její ředitel, autor odborné knihovnické literatury; manželka (od 1918) PhDr. Růžena P., roz. Kuncová (1891–1978), středoškolská profesorka francouzštiny a řečtiny, překladatelka z francouzštiny (mj. R. T. Boylesve: Elisa, 1923; É. Vandervelde: Socialistické úvahy, 1923; A. Dumas st.: Tři mušketýři, 1925; H. de Balzac: Manželská smlouva, 1928; Ch. Vildrac: Statečné srdce, 1938) a častá spolupracovnice na překladech svého muže; dcera Růžena P.-Seydlerová (* 1918), původně herečka, překladatelka z ruštiny (zejména divadelních her). – P. studoval na reálce na Novém Městě v Praze (mat. 1911), doplňovací maturitu skládal 1918 na gymnáziu v Brně. Na filoz. fakultě pražské univerzity studoval obor francouzština a čeština (1911–14 a 1918–19; ustavovací zkoušky pro způsobilost vyučovat na středních školách 1920 a 1922). Za války byl na frontě, zranění si léčil v brněnské nemocnici. Po vzniku ČSR učil krátce na reálném gymnáziu v Prešově, 1919–27 na Čes. státní reálce v Praze-Holešovicích (zároveň vyučoval i na Řádovém reálném gymnáziu v Ostrovní ul.), 1927–43 na Městském dívčím reálném gymnáziu Ch. G. Masarykové v Dušní ul., od 1943 na reálném gymnáziu v Truhlářské ul. a nakonec na reálném gymnáziu v Křemencově ul., odkud odešel 1954 do důchodu. Působil též na Vyšší lid. škole a Ústřední škole dělnické a byl členem zkušební komise pro ustavovací zkoušky středoškolských profesorů pro český a francouzský jazyk. Často odjížděl k delším studijním pobytům do Francie (1921, 1923, 1930, 1932, 1933, 1938, poslední cesta 1946). Byl členem řady profesních spolků a zájmových sdružení (mj. Klub moderních filologů, Syndikát čes. spisovatelů a hudebních skladatelů, Kruh čes. překladatelů, Kruh přátel čes. jazyka, Kroužek francouzských překladatelů). Poslední léta života spolupracoval s Kabinetem pro moderní filologii ČSAV (excerpce pro chystaný Velký francouzsko-český slovník).

Rejstřík P. překladatelství zahrnuje prózu, drama i vědecké a populárně-vědecké spisy (z odborné literatury byl významný překlad proslulých Dějin francouzské literatury od r. 1789 až po naše dny od A. Thibaudeta). Z fran-

couzské (a zcela výjimečně ze španělské) beletrie převáděl P. vedle děl stěžejních autorů 19. století (mj. A. Lamartine, Th. Gautier, A. de Vigny, G. Sandová, H. de Balzac, P. Mérimée, A. Daudet, É. Zola, G. de Maupassant) např. psychologickou prózu z přelomu století (R. T. Boylesve), zejména však literární tvorbu své doby (některé významné tituly, např. prózy J. Cocteau a F. Carca, přeložil bezprostředně po jejich prvním vydání) v širokém, ale hodnotově nevyváženém záběru. Překládal i reportážní a dobrodružnou literaturu určenou především mládeži (M. Chadourne, É. Peisson) a zajímal se o francouzsky psanou literaturu Belgie, zvláště o prózu ovlivněnou lidovou slovesností (Ch. de Coster) nebo orientovanou na zachycení historického koloritu (E. Demolder). Velmi často překládal P. – zejména pro repertoár Městských divadel pražských a též pro Národní divadlo – nové francouzské hry, v žánrové škále od konverzační komedie ke společenskému psychologickému dramatu (M. Achard, A. Birabeau, F. de Croisset, H. Duvernois, P. Géraldy, H. R. Lenormand, L. Marchand, S. Passeur, G.-A. Puget, J. Sarmant aj.). Časopisecky publikoval informativní články o překládaných autorech a literární recenze zaměřené k jazykové správnosti díla. – S profesí středoškolského učitele francouzštiny byla spjata P. činnost editorská (vydávání komentovaných francouzských textů pro školní a domácí četbu žáků); byl též autorem praktické jazykové učebnice *Francouzsky rychle a všude*.

PSEUDONYM: Jaroslav Bělina. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Apollon (1924); Čes. slovo (1946); Čes. zápas (1940–45); Nár. listy (1937); Nár. osvobození (1925, 1930); Naše řeč (1940); Nový film (1950); Oběžník Kruhu přátel čes. jazyka (1949); Panoráma (1931, 1937); Scéna. Zpravodaj pražských městských divadel (1932–33); Věstník Sokola (1933). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: P. de Coulevain: Americká šlechta (1920); A. E. Sorel: Poslední plamen (1922); J. Claretie: Otcova oběť 1, 2 (1924); J. Cocteau: Veliký skok (1924) + Tomáš lhář (1926); F. Carco: Jen žena (1925); L. Fabre: Rabevel neboli Trýzeň dravých duší (1925, s E. Čuprem); E. Demolder: Smaragdová cesta (1925) + Brusle královny holandské (1931) + Zahradník paní Pompadourové (1937); H. Dupuy-Mazuel: Zázrak vlků (1926); R. Machard: Dílo vášně (1927); R. T. Boylesve: Chlapec na terase (1928); N. E. Réstif de la Bretonne: Ctnostná proti své vůli (1928); H. de Balzac: Evženie Grandetová (1928, 1953 přeprac. vyd. s R. Pochovou) + Příběh o velikosti a pádu Césara Birotteau... (1951, s R. Pochovou) + Venkované (1952, s R. Pochovou); Th.

Gautier: Krásná Hana (1929); H. Gréville: Král miliard (1929); P. Nozière: Čistá kurtizána (1929); G. Sand: Hraběnka z Rudolstadt (1929) + Vandrovni tovaryš (1959, s R. Pochovou); M. Chadourne: Vasko (1930); A. Londres: Ebenová země (1930); A. Daudet: Sapfo (1930) + Listy z mého mlýna (1954, s R. Pochovou); A. de Lamartine: Graziella (1931) + Rafael (1931); P. Mendousse: Duše dospívající dívky (1932) + Duše dospívajícího jinocha (1934); V. Méric: Zločin starých (1933); A. Peixoto: Divoška (1934); É. Adenis: Krčma u přístavu (1937); A. Gervais: Bída a pýcha nebeské říše (1937) + Stín Ma-Kui (1937); W. d'Ormesson: Profil politické Francie (1937); Ch. Vildrac: Gita na vsi (1937); O. P. Gilbert: Kapitán Mollenard (1938); F. Lefèvre: Půda (1938, s R. Pochovou); A. Thibaudet: Dějiny francouzské literatury od r. 1789 až po naše dny (1938, s R. Pochovou); R. Vincent: Rodný kraj (1938); Ch. Wagner: Buď člověkem (1938, s R. Pochovou); J. Derest: Dostaveníčko v neděli večer (1939); B. Dussane: Komediant Molière (1940); É. Peisson: Na Baltickém moři (1946); A. de Vigny: Velikost a bída vojenského života (1946, s R. Pochovou); M. van der Meersch: Těla a duše (1948); É. Zola: Germinal (1949) + Zabiják (1956); F. Bonte: Cesta cti. Z poslanecké sněmovny do francouzského vězení a do afrických galejí (1950); A. Viollis: Jižní Afrika, země neznámá (1950, s R. Pochovou); P. Mérimée: Carmen (1951, s R. Pochovou); Ch. de Coster: Čtení o Ulenspiegelovi (1952); G. de Maupassant: Můj strýček Julius a jiné povídky (1958, s R. Pochovou); A. Dumas st.: Tři mušketýři (1968, s R. Pochovou) + Tři mušketýři po dvaceti letech (1972, s R. Pochovou) + Tři mušketýři ještě po deseti letech (1973, s R. Pochovou, J. Křesálkovou). – *Ostatní práce*: Francouzsky rychle a všude (b. d., 1940). ■ SCENICKY. *Překlady*: H. Duvernois, A. Birabeau: Marcel Fradelin (1929); J. Deval: Synáček (1930); J. Sarmant: Na mé krásné lodi (1930); H. Jeanson: A tolik se měli rádi (1930) + Čestné slovo (1934); A. Birabeau, G. Dolley: Riviéra (1931) + Doba šetření (1931); H. Duvernois: Útěk před láskou (1931); L. Marchand: Baltazar (1931); P. Armont, L. Marchand: Pán, který budí důvěru (1932); L. Doillet: Pan lékárník Bourrachon (1932); F. de Croisset: Byla jednou jedna... (1932) + Svatební let (1933); R. Fachois: Pozor na malíře (1933); S. Passeur: Nešťastná žena (1933); H. R. Lenormand: Asie (1933) + Ať žije divadlo (1935); G. Berr, L. Verneuil: Škola poplatníků (1934); H. Bernstein: Posel (Manuela) (1934) + Láska (1937); É. Bourdet: Časy se mění (1935); P. Géraldy: Kristina (1935); J. de Létraz: Miláček (1935); C.-A. Puget: Milostná cestování (1935); Robert: Diamantové schodiště (1935); A. Savoiron: Krotitel aneb Jak chutná Angličan (1935); M. Achard: Kokosový ořech (1936); A. Birabeau: Můj syn – pan ministr (1936); F. Roger: Pan prezident Haudecoeur (1937). ■ REDIGOVAL *edice*: Les auteurs français. Francouzská četba pro střední školy (1935–39, 10 sv.; totéž ve slovenské mutaci

s tit. Francúzske čítanie pre stredné školy, od 1936 změn. tit. Súvislé čítanie francúzske...), English and American writers (1947–48, 2 sv.). ■ **USPORÁDAL A VYDAL** (vybrané texty pro školní četbu s úvodů, komentáři a vysvětlivkami, většinou v edičních řadách jím redigovaných): H. de Balzac: *Le colonel Chabert* (1935); E. Labiche, É. Martin: *Le voyage de monsieur Perrichon* (1935); E. Labiche: *Un chapeau de paille d'Italie* (1936); A. Gide: *Si le grain ne meurt* (1936); G. Sand: *La Mare au Diable* (1936) + *La petite Fadette* (1939, s R. Pochovou); V. Hugo: *La légende des siècles* (1937) + *Notre-Dame de Paris* (1939, s F. Židkem); Molière: *Tartuffe* (1937, s K. Ohnesorgem) + *Les précieuses ridicules* (1941, s F. Rousem); A. Maurois: *Les silences du colonel Bramble* (1938, s K. Ohnesorgem); A. de Lamartine: *Graziella* (1941, s D. Dubským). ■

bs

Antonín Pochop

* 7. 2. 1862 *Dolní Štěpanice* u Jilemnice
† 16. 1. 1949 *Praha*

Autor povídek, pověstí a pohádek vycházející z folklorní tradice i z prožitku soudobé reality Podkrkonoší a Krkonoš.

Byl nejstarším z pěti dětí pekaře a hostinského. Obecnou školu vychodil v rodišti, měšťanskou v Jilemnici, od 1878 studoval na učitelském ústavu v Jičíně (mat. 1882); 1884 získal vysvědčení způsobilosti pro obecné a 1894 pro měšťanské školy v oboru čeština, dějepis a později (1900) ještě němčina. Učitelské povolání vykonával po celou dobu na Jilemnicku, nejprve na obecných školách: 1882 v Martinicích, od 1883 v Roztokách, 1886 v Jablonci n. Jizerou a Horních Štěpanicích, od 1887 znovu v Jablonci a od 1893 ve Zlaté Olešnici; 1902 byl povolán na měšťanskou školu v Jilemnici, zde (od 1904 jako definitivní učitel) působil do 1920, kdy byl po jednoroční zdravotní dovolené penzionován. 1934 přesídlil k synovi do Prahy.

Celoživotní zájem o region horního Pojizeří, Podkrkonoší (zvl. Benecka) a Krkonoš spjatý s autentickým poznáním daného prostředí vedl P. ke snaze postihnout nejen minulost, soudobý život a rázovitost kraje, ale zachytit i lidovou slovesnost pro něj typickou. Činil tak jednak v drobných povídkách, črtách, žánrových obrázcích z jemu blízkého života školního, studentského i učitelského, ale

i vesnického, zvláště horáckého, jednak v pohádkách a pověstech (tematicky a regionálně korespondujících s folkloristickým zájmem J. Š. Kubína), často soustředěných k postavě pomáhajícího Krakonoše. K nejfrekventovanějším mezi pověstmi patří tzv. etiologické o vzniku místních názvů (např. krkonošských bud). Pro P. pohádky je příznačná stručná reprodukce základní látky (i v kouzelných pohádkách se fantazijní prvky uplatňují střídmě), což jim dává – posíleno prostým vypravěčským stylem – ráz spíše novelistický.

PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1902–04); *Horské prameny* (Vrchlabí 1937–38, 1948–49); *Malý čtenář* (1902–07, 1911–25); *Mladý Slovan* (Jilemnice 1904–05); *Přítel dítek*; *Tribuna* (1923); *Úsvit*; *Venkov* (1924–30, 1937–38); *Vlast* (1907). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: *Devaterník čili Devatero pohádek z horního Pojizeří* (b. d., 1904); *Sedmikráska čili Sedmero pohádek z Pojizeří* (1904); *Devětsil*. *Devatero pohádek a pověstí z horního Pojizeří* (b. d., 1910); *Krkonoš z pouti a jiné povídky z horního Pojizeří* (1912); *Stoklasa a ještě jiné pohádky z horního Pojizeří* (1925); *Pirvan čili Pohádky a pověsti o Krakonošovi z horního Pojizeří* (1926; 5 textů vyd. 1982 s tit. *Krkonošovo zrcátko*); *Krkonošova mísa a jiné pohádky a pověsti z horního Pojizeří* (1929); *Pohorský zvěřinec* (1947). – *Výbor*: *Krkonošova mísa a jiné pohádky a pověsti z horního Pojizeří* (1984, ed. F. Bulánek-Dlouhán). ■ **REDIGOVAL časopis**: *Mladý Slovan* (1904–05). ■

LITERATURA: V. Zelinka: ref. *Devaterník čili...* (3. vyd.), *Střední škola* 1925, s. 286; V. Brtník: ref. *Stoklasa...*, *Venkov* 10. 9. 1925; ● ref. *Pirvan...*: S. (P. Sula), *NO* 17. 12. 1926; F. Šimek, *Střední škola* 7, 1926/27, s. 159 ●; ● ref. *Krkonošova mísa...*: M. Majerová, *LitN* 1929, č. 22; K., *Večerník PL* 18. 12. 1929 ●; ● nekrology: an., *Práce* 23. 1. 1949; M. Janovský, *Beseda* 1949, s. 253 ●; M. Gerstner: A. P., tvůrce dětské literatury, *Krkonoše* 1983, č. 1; F. Bulánek-Dlouhán in A. P.: *Krkonošova mísa...* (1984); ● ref. *Krkonošova mísa...*: (vn) (Z. Vacina), *Pochodeň* 10. 7. 1984; -jr-, *Krkonoše* 1984, č. 11; O. Chaloupka, *ZM* 1985, s. 57 ●.

vs

Pochvalné slovo sv. Cyrilovi

Mezi 869–885

Staroslověnský panegyrik.

Autorem tohoto vzletného rétorického díla je s největší pravděpodobností žák Konstantinův

Pochvalné slovo sv. Cyrilu a Metoději

a Metodějův Kliment, pozdější biskup ochridský, autor celé řady tzv. pochval různým světům, které jsou napsány tímž stylem vycházejícím z tradice řecké patristické řečnické prózy. Je možné, že pochvalu sv. Konstantinu-Cyrilovi napsal ještě na Moravě, bezprostředně po jeho smrti. Kromě shod jejího stylu se stylem nepochybných Klimentových děl svědčí pro Klimentovo autorství to, že většina zachovaných rukopisů nese v nadpisu jeho jméno (v některých je mylně zaměněn za stejnojmenného prvního biskupa římského).

Styl P. s. sv. C. prozrazuje autorovo pilné studium byzantských vzorů, zejména rétoriky Jana Zlatoústého, popřípadě i Řehoře z Nazianzu. Kliment užívá mnohých řečnických ozdob, zejména anafory, metafory, řečnické otázky a v závěru skladby tzv. makarismů (žehnutí). Libuje si v grecizujících kompozitech a větších konstrukcích, ale tyto prvky neruší jasnost a srozumitelnost textu. Pochvalné slovo je zachováno v 23 rukopisech a ve dvou redakcích (1. redakce je doložena v jediném rukopise, uloženém ve Státní knihovně v Moskvě, stáří ostatních rukopisů sahá od 14. do 18. století).

EDICE: in Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův (1851, 2. přeprac. vyd. 1873, ed. P. J. Šafařík; rkp. 2. red. ze 16. stol.); in Kirillo-Mefodijevskij sbornik v pamjat' o soveršivšemsja tysjačelietii slavjanskoi pismennosti i christianstva (Moskva 1865, ed. P. I. Savvaitov; rkp. 1. red. a rus. rkp. 2. red. ze 14.–15. stol.); in Svedenija i zametki o maloizvestnyh i neizvestnyh pamjatnikach (Petrohrad 1867, ed. I. I. Srezněvskij; 1. red.); in Drevnije slavjanskije pamjatniki jusovogo pisma s opisaniem ich i s zamečanijami ob osobennostjach ich pravopisanija i jazyka (Petrohrad 1868, ed. I. I. Srezněvskij); in FRB 1 (1873, ed. J. Perwolf; Šafaříkův rkp. s čes. překladem); in sb. Kliment, episkop slovenski (Sofie 1898, ed. G. Balasčev; záhřebský rkp., 2. red.); J. Ivanov in Bălgarski starini iz Makedonija (Sofie 1908, 2. dopln. vyd. 1931); in Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 21, 1916, s. 251 (ed. A. I. Jacimirskij; záhřebský rkp.); in Kiril i Metodi 1 (Sofie 1920, ed. A. Teodorov-Balan); P. A. Lavrov in Materialy po istorii vozniknovenija drevneslavjanskoi pismennosti (Leningrad 1930); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (Brno 1967, ed. R. Večerka; neúplný text s čes. překladem); in Kliment Ochridski: Săbrani săčinenija 1 (Sofie 1970, ed. B. S. Angelov; kritické vyd. obou redakcí). – *Překlady do češtiny*: Život a pochvala svatého Cyrila, učitele slovanského národa (Stará Říše 1927, přel. J. Vašica); in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, přel. J. Vašica); J. Vašica in

Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966, 2. dopln. vyd. 1996); in ant. Zlatý věk bulharského písemnictví (1982, ed. V. Bechyňová, Z. Hauptová). ■

LITERATURA: B. Angelov, M. Genov in Stara bălgarska literatura (Sofie 1922); J. Vašica in Život a pochvala svatého Cyrila, učitele slovanského národa (Stará Říše 1927); I. Dujčev in ant. Iz starata bălgarska knižnina 1 (Sofie 1940); J. Vašica in ant. Na úsvitu křesťanství (1942); Z. Hauptová in ant. Zlatý věk bulharského písemnictví (1982); A. Džambeluka-Kosova: Nabljudenija vărchu literaturnoto nasledstvo za Kliment Ochridski – kăm interpretacijata na Pochvalno slovo za Kiril, E. Velkovska: Nabljudenija vărchu stroeža na Pochvalno slovo za Kiril ot Kliment Ochridski, oboje sb. Kirilo-Metodievski studii 1 (Sofie 1984).

zh

Pochvalné slovo sv. Cyrilu a Metoději

Asi 885

Staroslověnský panegyrik.

O autorství tohoto panegyriku i o dobu jeho vzniku se vedou spory. Podle jednoho názoru, jehož zastáncem byl zvláště V. Vondrák, jde o dílo Klimenta Ochridského, autora Pochvalného slova sv. Cyrila a četných homiletických spisů. Tomu však odporuje rozdílný styl této pochvaly a ostatních děl Klimentových. Proto se zejména bulharští badatelé domnívali, že jejím autorem je Konstantin Bulharský (Preoslavský). F. Grivec naopak soudil, že při jejím sepsání spolupůsobil několik Metodějových žáků, mezi nimi i Kliment, a že její konečnou úpravu pořídil Konstantin Preoslavský. J. Vašica na základě detailního rozboru paralelních míst převzatých očividně z jiných památek cyrilometodějského původu, zvláště z liturgických modliteb Euchologia Sinajského, dokazuje, že vznikla ještě na Moravě těsně před rozchodem Metodějových žáků.

P. s... se skládá z úvodní části, vystavěné z řady biblických citátů, po níž následují střídavě ohlasy vybraných partií Života Konstantinova a Života Metodějova. Je tu též citována památná bula papeže Hadriána II. z 869, která se uvádí i v 8. kapitole Života Metodějova, avšak v poněkud odlišném znění (v Pochvale chybí zejména důležité ustanovení, že při mši se má číst evangelium a epištola nejdříve latinsky

a potom slovansky). Závěr skladby ústí v patectické díkyvzdání oběma bratřím s prosbou za přímlyvy. O velkém rozšíření a popularitě Pochvaly svědčí množství zachovaných rukopisů. Nejstarší záznam je v tzv. Uspenském sborníku z 12.–13. století, kde následuje bezprostředně po Životě Metodějově. Je známo ještě 38 dalších, vesměs mladších rukopisů 1. redakce a 3 rukopisy 2. redakce.

EDICE: in Památky dřevního písemnictví Jihoslovánův (1851, 2. přeprac. vyd. 1873, ed. P. J. Šafařík; neúplný text podle rus. rukopisu 17.–18. stol.); O. M. Bodjanskij in Čtenija v Imperatorskom obščestve istorii i drevnostej rossijskich (Moskva) 1865, sv. 2, s. 1; in Starine 1869, s. 60 (ed. D. Daničić); in FRB 1 (1873, ed. J. Perwolf; s čes. překladem); P. A. Lavrov in Žitije svjatogo Mefodija i Pochvalnoje slovo sv. Kirillu i Mefodiju po spisku XII v. (Moskva 1898); P. A. Lavrov, A. A. Šachmatov in Čtenija v Imperatorskom obščestve istorii i drevnostej rossijskich (Moskva) 1899, sv. 2, s. 159; in Kiril i Metodi 1 (Sofie 1920, ed. A. Teodorov-Balan); P. A. Lavrov in Materialy po istorii voznikovenija drevnejšej slavjanskoj pismennosti (Leningrad 1930); in Godišnik na Sofijskija universitet, Bogoslovski fakultet 15/3, 1937–38, s. 78 (ed. I. Gošev); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (Brno 1967, ed. R. Večerka; výťah z textu s čes. překladem); in Kliment Ochridski: Săbrani săčinenija 1 (Sofie 1970, ed. B. S. Angelov); in Uspenskij sbornik XII–XIII vv. (Moskva 1971, ed. O. A. Knjazevskaja, V. G. Demjanov, M. V. Ljapon). – *Překlady do češtiny*: in FRB 1 (1873, ed. J. Perwolf); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966, 2. dopln. vyd. 1996); in Magnae Moraviae fontes historici 2 (Brno 1967, přel. R. Večerka); in Zlatý věk bulharského písemnictví (1982, ed. V. Bechyňová, Z. Hauptová). ■

LITERATURA: V. Vondrák in Studie z oboru církevněslovanského písemnictví (1903); F. Grivec: Sermo panegyricus in memoriam SS. Cyrilli et Methodii, Acta Academiae Velehradensis 17, 1947, s. 1 (s lat. překladem) + Pochvala sv. Cirilu in Metodiju, Razprave (Lublaň), razred na filol. in lit. vede 1, 1950, s. 25; E. Georgiev in Razcvetăt na bălgarskata literatura v IX i X vek (Sofie 1962); S. Sakač: Die kürzere slawische Fassung des Briefes Gloria in excelsis Deo Hadrians II., sb. Cyrillo-Methodiana (Kolín n. R. 1964); K. Mečev: Kliment Ochridski i obštoto pochvalno slovo za Kiril i Metodij, sb. Kliment Ochridski. Sbornik ot statii po slučaj 1050 godini ot smărta mu (Sofie 1966); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966, 2. dopln. vyd. 1996); Z. Hauptová in ant. Zlatý věk bulharského písemnictví (1982); V. Ivanova: Problemi na avtorstvoto na Pochvalno slovo za Kiril i Metodij, Palaebulgarica (Sofie) 1985, s. 103.

zh

Josef Pojar

* 8. 7. 1892 *Srbice* u Klatov

† 20. 7. 1960 *Plzeň*

Spisovatel samouk zaměřený na dělnickou sociální a kulturní tematiku, dělnický dopisovatel, odborový kulturní pracovník; stýkal se s předními českými literárními osobnostmi, zvláště s F. X. Šaldou.

Narodil se jako první z jedenácti dětí (šest jich zemřelo brzo po narození) vesnického zedníka; 1898–1918 žil s rodiči v Klatovech, kde vychodil obecnou a měšťanskou školu. Chtěl se stát sazečem, ale nakonec se vyučil v menší strojárně zámečnickem. Po krátkém tovaryšení ve Vídni pracoval od 1913 až do důchodu 1952 (s výjimkou několikaměsíční nezaměstnanosti 1933) v plzeňské Škodovce, z toho před 1945 jako kovodělník, pak jako kulturní pracovník ROH (zároveň se dobrovolně věnoval výchově a vzdělávání škodováckých učňů). 1934 se zasloužil o ustavení literární ceny města Plzně. Od dětství projevoval zájem o literaturu, nejprve o pohádky, pak o domácí (V. Beneš Třebízský, V. Hálek, K. Havlíček Borovský) i světovou (L. N. Tolstoj) tvorbu 19. století, doplňoval záhy i vztah k soudobé literatuře, zejména k poezii J. Wolkra a četba Nejedlého Varu a Šaldova zápisníku. S F. X. Šaldou se osobně seznámil a dopisoval si s ním; Šalda v něm oceňoval polemický temperament a jeho pracím doporučoval přísnou objektivnost a lapidární prostotu výrazovou, podobně jako J. Mahen, s nímž P. rovněž korespondoval a který ho vedl k soustředění na autenticitu detailu i celistvého uměleckého výrazu. Z dalších literárních osobností se P. přátelsky stýkal s K. Vokáčem, L. Stehlíkem, F. Halasem, J. Seiferem a P. Eisnerem. – Literární činnosti se věnovala i jeho dcera Věra Hudcová (* 1922).

P. psal básně, epigramy, povídky, črty, fejetony, vzpomínky, referáty o knihách a filmech, kurzivy, reportáže a polemiky a též verše a prózu pro děti (v rukopise zůstala říkadla Veselé nástroje a Zpěv strojů). Jeho povídková tvorba se zaměřovala převážně na dělnické tvární i rodinné prostředí, které důvěrně znal a které často popisoval v rámci historických událostí, jež sám zažil. Svou beletrii i novinářské žánry s kulturně-osvětovým posláním publikoval před 2. světovou válkou hlavně v plzeňském sociálnědemokratickém deníku Nová doba. Od mnichovské krize zastával

Pojar

myšlenku sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou a po 2. světové válce se stala jeho hlavní tribuna plzeňská komunistická Pravda, kam napsal přes pět set příspěvků. Jeho naivní politické přesvědčení, uctívající Masaryka společně s Gottwaldem a Zápotockým, otupilo pak jeho někdejší kritičnost k „víře socialistické“, kterou u něho oceňoval Šalda. Tlaku komunistických frází podlehl a jeho přítakávající beletrie a publicistika, v nichž někdejší zaujaté hledání samoukovo přešlo v pouhé rozmnožování oficiálních schémat, a to jak v tematicce (brigádník, horník, „hrdinové práce“, zestátnňování apod.), tak ve volbě slovních a frazeologických klíeš.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Dělník hřebík škodovák, Jiří Devátý, Pepík Suk, Pepík ze Škodovky; VAN. ■ PŘÍSPĚVKY in: Americké dělnické listy (Cleveland 1930, 1935); Budujeme (1949–50); Čes. slovo (1934, 1941); Čin (1936, 1938); Dar (1949); Dělnická osvěta (1938–42; 1941 O dělníkovo zdraví duševní); Dělnický turista (1923; B Na jaře, debut); Filmové noviny (1947); Jevišťe (Plzeň 1934–35); Kladivo škodovák (Plzeň 1945–46); Kovopracovník (1938); Kulturní politika (1947, 1949); Lid. kultura (1938); Lid. noviny (1949); Listy pro umění a kritiku (1937); Lit. noviny (1928, 1934–35); Literaturen front (Sofie 1948); Loutkář (1926); Nár. kovodělník (1939); Nár. osvobození (1934); Nár. práce (1939–41); Nová doba (Plzeň 1927–41); Nová svoboda (1932, 1938); Obrana (Příbram 1933); Obrana lidu (1948–49); Omladina (Plzeň); Pochodeň Závodu V. I. Lenina (Plzeň 1953); Pondělník (1932); Práce (1948–53); Pravda (Bratislava 1947); Pravda (Plzeň 1945–50); Právo lidu (1936–37); Program D 39; Ranní noviny (1930); Rozhledy (1934, 1937); Rudé právo; Růst (1949); Směna (1951); Sovětská literatura (1955); Spravedlnost (1930); Stráž míru (1954); Tvorba (1949); Týden (Plzeň 1930–33); Večerník Práva lidu (1930, 1933); Vídeňské dělnické listy (1933); Zájmy kovodělníků (1929–38); Ženské noviny (1936); Život Plzeňska (1950–54). ■ KNIŽNĚ *Beletrie*: F. X. Šalda Josefu Pojarovi (1947, s 5 povídkami J. P.); Těžkou rukou (PP 1950).

LITERATURA: F. X. Šalda Josefu P. (1947); Jiří Mahen Josefu P. (Krajská knihovna Plzeň, 1960, ed. L. Kundera). ■ K. Vokáč: Dvě viněty, LitN 1930, č. 3; J. David: O dělníkovo zdraví duševní, Dělnická osvěta 1941, s. 141 (k tomu polemika, tamtéž: J. P., s. 141; L. Bezděk, s. 204, J. P., s. 314; -da-, s. 315); R. Krátký: Kulturní pracovník J. P., Lid. kultura 1947, č. 1 (k tomu polemika: š.n., Cíl, Plzeň 1947, s. 178; B. Brouk: Svob. zítřek 1947, č. 6; R. Krátký, Lid. kultura 1947, č. 6); V. Běhounek in J. P.: Těžkou rukou (1950); ● nekrology: F. Hejn, Pravda (Plzeň) 30. 7. 1960; L. Stehlík, Plamen 1960, č. 10; Z. V. (Vavřík), LitN 1960, č. 31 ●; J. Hudcová: Dělník a spiso-

vatel, Pravda (Plzeň) 14. 7. 1982 + Nevšední přátelství (Šalda – P.), tamtéž 22. 12. 1982; M. Horníček: Jeden z mála, tamtéž 23. 10. 1982; J. Chládková: Vzpomínka na dělníka a spisovatele, Pravda (Plzeň) 18. 7. 1985 + Dělník a kultura v myšlenkách J. P., sb. Minulostí Západočeského kraje 1985, s. 190.

em

J. V. Pojer viz Atlantis

Václav Pok Poděbradský

* 23. 9. 1829 *Poděbrady*

† 23. 10. 1898 *Praha*

Autor příležitostných, oslavných deklamací, básní a též povídek pro mládež. Překladatel z maďarštiny, polštiny, němčiny a ruštiny.

Vl. jm. Václav Pok. – Gymnázium vychodil v Praze, ve Vídni krátce studoval filozofii. 1848 se v Praze účastnil revolučního vření mezi studenty, pak spolupracoval s týdníkem Posel z Budče a stal se členem výboru Slavie. 1849, aby unikl perzekuci, se vypravil jako důstojník se slovenskými dobrovolníky na Slovensko proti Maďarům. Po rozpuštění sboru odešel do civilní státní služby, 1850 byl dopisovatelem Vídeňského deníku, 1851 pracoval jako koncipista u stoličního úřadu v Trnavě. Po přesídlení do Vídně (1852), kde působil jako úředník na min. osvěty, se mj. pod vedením A. V. Šembery podílel na přípravách říšského zákoníku a spolupracoval se Slovenskými novinami. Pokus o získání místa asistenta Nár. muzea v Praze 1853 selhal. Rok nato byl P. jmenován přísežným tlumočnickem „československé řeči“ u krajského soudu ve Vídni. Když mu 1856 pro konflikt s úřady hrozilo vězení, odebral se do Uher, kde se podílel na zakládání pozemkových knih; procestoval přitom celou zemi včetně slovenské části. Do Prahy přesídlil počátkem 60. let. Jako magistrátní písař se stal jedním ze zakladatelů a posléze i předsedů spolku písařů u zemských a samosprávných úřadů Koldín. Od 1863 byl zaměstnán u Čes. zemského výboru jako překladatel, posléze v téže instituci jako kancelista. Od 1881 byl úředníkem občanské záložny v Karlíně, 1896 se stal členem Svatoboru. Posledním působiš-

těm P. byl pražský magistrátní úřad. Pořádal četné vzdělávací i odborné přednášky v rozličných spolcích (Koldín, literární odbor Umělecké besedy aj.) a také přednášková turné po Německu.

Do českého literárního života P. vstoupil kolem 1847 příležitostnými básněmi, které pak psal po celý život. Vyjadřovaly pocity věrného poddaného císařské rodiny a zároveň českého, resp. československého vlastence. P. vlastenecký cit k české i k tzv. širší vlasti se projevoval i prakticky, když např. v polovině 50. let za svého vídeňského působení pečoval o uvádění českých oper na vídeňské jeviště a zároveň představení uvozoval vlastními veršovanými prology v podobě oslavných ód na panovníka a jeho rod. Příležitostnými básněmi reagoval na významné dobové události české (úmrť J. Kollára, P. J. Šafaříka, J. N. J. Šantla, B. Němcové aj., zrod a požár Národního divadla apod.) i v císařské rodině. Jako oslavu minulé i přítomné existence národa a jeho snah koncipoval P. také své hlavní dílo, dva svazky básní *Nová doba*, z nichž první dedikoval F. L. Riegrovi a druhý příznivcům Národního divadla. V prvním, historickém, heroizuje jak bájnou minulost národa v duchu RKZ, tak jeho proslulé vladaře (Přemysl Otakar II., Karel IV., Jiří z Poděbrad), druhou část tvoří příležitostné verše věnované přítomnému dění (např. k nedožitým čtyřicetinám K. Havlíčka Borovského; báseň *Slza Boženy Němcové*, nejznámější a nejvýznamnější z P. díla, byla rozdávána při spisovatelčině pohřbu). Objevují se tam i dobové satirické šlehy v cyklu básní *Kytka z kopřiv* a také akrosticha v cyklu básní *Milujme se!* Motiv všemocné lásky, schopné překlenout i národní protivitství, oživil P. v dramatické básni ze současnosti *Jaroslav a Laura*. Na vztahu slovenského rolnického synka a hrdé Němky, která mění svůj odmítavý postoj k lásce, když pozná, že sama pochází z Polabských Slovanů, pokusil se P. ukázat na možnost československo-německého sblížení; báseň otištěná 1876 v Hurbanově Nitře však zůstala v zajetí pseudoromantických dějových konstrukcí. Stranou P. pozornosti nezůstaly ani sociální momenty (výtěžky ze svých děl věnoval slovenským a peštským nemocnicím a školám, „dceři národa“ Z. Havlíčkové aj.), které v P. díle našly výraz zejména v pracích pro děti a mládež. Pro své povídkové knížky (z valné většiny volné adaptace německých a francouz-

ských textů) si vybíral motivy chudých vdov a sirotek, kteří díky své poctivosti došli u šlechtného panstva morálního zastoupení. Mravoučnost prostoupila také sbírku veršů pro děti *Přednášenky, písničky a přánečky...*, která jen rozhojnila řadu ve své době oblíbených knižních gratulantů a deklamátorů. Některé z jeho veršů zhudebnil F. Pivoda. Od 70. let ustoupila P. vlastní tvorba překladům, z nichž významnější byly převody díla J. I. Kraszewského a maďarských historických romantických romancérů M. Jókai a autora románu o Puškinovi M. Jósiky, z časopiseckých též verše S. Petöfiho a M. Garaye. Tlumočením próz E. Orzeszkové a T. T. Jeze ze života Židů, Bělorusů a polských emigrantů vnesl P. mezi české čtenáře dosud málo poznanou východní exotičnost. Jeho překlady ani původní práce však nepřekročily běžné dobové literární konvence.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Hyn. Poděbradský (Pražský večerní list 1849); J. (též Václav P., Vok, V. O., V., V. P.) Poděbradský; P-ský, V. P., V. P. P., W. H. P. ■ PRÍSPĚVKY in: sb. Besedníček (1870); Budečská zahrada (1871–77); Cyril a Metod (Banská Štiavnica 1854–55); Čas (1861); Časník (Skalica 1856–57); Čes. politika (Turčiansky Sv. Martin 1888); Čes. včela (1878); Čes. noviny, dříve Posel z Prahy (1883); Českomor. posel (1882); Dalibor (1861); sb. Deklamovánky a básně k besedám pro ženské (1862); Hlas národa (1892); kal. Koleda (Brno 1854); Květy (1847); Lada (1862); Lumír (1854–76); sb. Merendy (1872); Malý čtenář (1889–92); Mor. národní noviny (Brno 1851); Nár. listy (1873–92); Nár. noviny (1849); alm. Nitra (Skalica 1876, B. Jaroslav a Laura, i sep.); Pokrok (1873–74); sb. Polská a lužickosrbská poezie (2. sv. Vymazalovy Slovenské poezie, 1878); Posel z Budče (1849, 1883); Posel z Prahy (1865–83); Poutník od Otavy (1885–86); Praha (1868); Pražské noviny (1850–56); Pražský večerní list (1849); Sborník Čechů dolnorakouských (Viedeň 1895); Slovenské pohľady (Trnava 1852); Světozor (1868–86); Školník (Hradec Král. 1855–61); sb. Úplný besedník (1877); Urbánkův věstník bibliografický (1881); Vesna (Viedeň 1851–52); Vídeňský deník (1850); Vlastenecký kalendář na rok 1857; sb. Všeobecný gratulant (1895); Zábavné listy (1882, překl. M. Jókai; Zlatý věk Sedmihradská); Zlaté listky (Písek 1864); alm. Zora (Tábor 1859). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně (Praha, Viedeň, Pešť 1847); Uprímná slova lásky a vděčnosti (B, Banská Štiavnica 1849); Holuby a Šulek (D, Pešť 1850); Báseň k slavnosti narození Jeho Veličenstva Františka Josefa I. dne 18. srpna 1850 (Prešpurk b. d., 1850); Hlasy lásky a věrnosti k slavnosti narození Jeho Veličenstva Františka Josefa I. dne 18. srpna 1851 (B, Prešpurk b. d., 1851); Čtvero zpěvů ku pohřební slavnosti Jana Kollára (B, Viedeň 1852, hudba

Pok Poděbradský

A. Kapp); Ozvěna citů Čechoslovánů při slavnosti sňatku Jeho císař. apoštolského Veličenstva Františka Josefa I. s Její kráľ. Výsosti Alžbětou, vévodkyní bavorskou, dne 24. dubna 1854 (B, Vídeň b. d., 1854); Austria (D, Vídeň 1855, i prem.); Báseň k oslavě dne 12. jul. 1856 narození arcikněžny Gisely (1856); Proslav (B k narození prince Rudolfa, 1858); Bůh a národ (BB 1858); Šafařík † (B, Vídeň 1861); Kolářská (B b. d., 1861); Slza Boženy Němcové (B 1862); Nová doba 1, 2 (BB 1862, 1865); Vánoční strom (B 1863); Zábavná knížka pro dítky (BB 1863); Na den položení základního kamene 16. května 1868 (B 1868); Přednášenky, písničky a přáníčky pro naši milou mládež (1875); Tři povídky pro mládež (1878); 1854 $\frac{24}{4}$ 1879. Na oslavu stříbrné svatby Jejich Veličenstev císařských a královských manželů Františka Josefa I. a Elišky (B 1879); Umění chrámu nad Vltavou, základ – vrchol – hrob (BB 1881); Slavnostní sbor pro čtyři mužské hlasy. Na oslavu sňatku Jeho c. k. Výsosti arciknížete Rudolfa s Její kráľ. Výsostí princeznou belgickou Štěpánkou dne 10. května 1881 (B b. d., 1881, hudba F. Heller); Dvě povídky pro mládež (1881); K odhalení pomníku pěvci českého lidu F. J. Kamenickému v Blovicích dne 8. září 1885 (B b. d., 1885); Nehynoucí památce otce českého národa Františka Palackého při odhalení jeho pomníku v Písku nad Otavou dne 8. září 1886 (B b. d., 1886). – *Překlady a adaptace*: Podobizna Jeho c. k. apošt. Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., s národní hymnou od V. P. P. a s průvodem fortepiana od Josefa Haydna (Vídeň b. d., 1852, něm. text J. Seidler); R. Hirsch: Píseň četnická (Vídeň 1853) + Hlasy lidu (Vídeň 1853); F. Halm: Den osmnáctý měsíce února leta Páně 1853 (B b. d., 1853); M. G. Saphir: Nevěstin závoj (Vídeň 1854); A. K. Tolstoj: Car Ivan Hrozný a jeho doba aneb Kníže Stříbrný (1871); O. Ruppis: Peníze a duch (1874); M. S. Schwarz: Náruživost (1874); T. T. Jež (Z. T. Miłkowski): Ostapek (1875) + Na soudě maloměstském (1885); M. Jókai: Svoboda pod sněhem čili Zelená kniha (b. d. 1879); E. Orzeszkowa: Meir Ezofovič (b. d., 1882); N. V. Gogol: Noc před vánocemi (b. d., 1883); M. Jósika: Abafi (b. d. 1883); J. I. Kraszewski: Bez srdce (1883) + Bájenky (1884); I. S. Turgeněv: První láska (b. d., 1885). – *Ostatní práce*: Pavel Kristián z Koldína (přednáška, 1882); Největší lidumil 17. věku (přednáška o J. A. Komenském, 1883); O králi Jiřím z Poděbrad (přednáška, 1884); Apoštolů slovanských sv. Cyrila a Methodia životopisy (1885); Král Jiří z Poděbrad (životopis, 1885); Král Jiří z Poděbrad a jeho pomník na zemské jubilejní výstavě v Praze r. 1891 (1892). ■ **SCÉNICKY**. *Překlady*: F. Grillparzer: Banko, bán horvatský aneb Věrný sluha svého pána (1855) + Hero a Leander aneb Vlny mořské a vlny lásky (1879). ■ **KORESPONDENCE**: in K. A. Vinařického korespondence a spisy památní 3 (K. A. Vinařickému z 1853; 1914, s. 144, ed. V. O. Slavík). ■ **REDIGOVANÉ sborníky**: Ilustrovaný průvodčí po Praze (1883), Památní kniha vydaná na oslavu jubilea čtyřicetiletého pa-

nování Jeho c. k. Apoštolského Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. dne 2. prosince 1888 (1888, s. J. Schneidrem, i něm.). ■

LITERATURA: ● ref. překl. R. Hirsch: Hlasy lidu (an.): Slovenské noviny 20. 8. 1853; Pražské noviny 13. 1. 1854 ●; an.: ref. překl. insc. F. Grillparzer: Banko..., Lumír 1855, s. 1102; an.: ref. Austria, Slovenské noviny 10. 3. 1855; ● ref. Nová doba: an., NL 20. 11. 1861; Δ (J. Neruda), Čas 21. 12. 1861 → Literatura 1 (1957); an., Dalibor 1861, s. 275; an., Lumír 1861, s. 1123 ●; an.: ref. Slza Boženy Němcové, Lada 8. 2. 1862; ● ref. překl. insc. F. Grillparzer: Hero a Leander...: -la, Čes. noviny 23. 10. 1879; -r., NL 24. 10. 1879; uh (V. Guth), Politik 25. 10. 1879 ●; J. V. Frič in Paměti 2 (1886; vyd. 1960 s. 335, 475, 500); J. L. Turnovský: nekrolog, Osvěta 1899, s. 164; J. Holčec in Pero (1924, s. 46).

rhs

Jaroslav Pokorný (1)

* 30. 8. 1899 *Miskovice* u Kutné Hory
† 9. 2. 1940 *Praha*

Básník wolkrovské generace, později autor lidových her a desítek dívčích a dobrodružných románek vydaných převážně pod pseudonymy.

Narodil se jako deváté dítě dělníka v kamenolomu a v továrně. Obecnou školu vychodil v Miskovicích a v Červených Pečkách, v Kolíně po nižším gymnáziu absolvoval obchodní akademii (mat. 1919). T. r. nastoupil jako bankovní úředník v Praze a oženil se; poslouchal též přednášky na filoz. fakultě. Po složení zkoušky na pražské Vysoké škole obchodní vyučoval jako suplent na školách ve Vysokém Mýtě, Ml. Boleslavi, Kutné Hoře, Hradci Král. a Praze. V prvních poválečných letech vstoupil do literárního povědomí jako příslušník wolkrovské generace prvními časopisecky tištěnými verši, později i povídkami a několika rychle za sebou vydanými básnickými sbírkami. 1926 se rozvedl a opustil učitelské povolání, aby se věnoval jen literatuře, do níž se však vrátil až po několikaleté odmlce řadou divadelních her a později četnými svazky nenáročně dívčích a dobrodružné prózy. Vydával ji (převážně pod pseudonymy) v druhořadých nakladatelstvích, na nichž byl existenčně zcela závislý, zvláště poté, co se podruhé oženil (1935) a co u něho propukla tuberkulóza. V druhé polovině 30. let vystupoval P. svou literární produkcí na desít-

ky svazků ročně; jeho zdravotní situace se však zhoršovala, až posléze těžké nemoci podlehl. Jeho osud vyvolal (zejména díky článku J. Knapa ve Venkovu) pozornost kulturní veřejnosti a diskusi o sociálních podmínkách spisovatelů a nakladatelských praktikách.

Básnické dílo P. odráží věrně generační vývoj, kterým P. procházel zejména ve stopách Šrámkových a Wolkrových. Po nevyzrálé prvotině *Smutek mládí*, opožděně poznamenané poetikou 90. let, jejími pocity životní únavy a erotického smutku i její obrazností, přichází vitalisticky laděná *Neděle*, vyjadřující opojení životem a sváteční vidění světa; vedle wolkrovské pokory a kultu srdce a vedle bezprostředních ohlasů šrámkovských (někde až doslovných) ozývá se tu – současně s typickým protikladem města a venkova – i nota civilizační. Z této poetiky vyrůstají i další tři sbírky P., z nichž *Knihla lásky a bolesti* představuje příspěvek k dobové vlně proletářské poezie, v němž se P. několika básněmi projevil nejsobitěji; podobně jako Wolker směřuje tu (i v následující sbírce *Otevřené okno*) k objektivaci v řadě baladických příběhů vytěžených z dělníkovy osudu. V podstatě zůstává však P. i nadále – paradoxně k vlastnímu údělu snad nejautentičtějšího „proletářství“ z celé generace – jen u obměňování původního myšlenkového východiska křesťanské pokory a u verbálních variací na motivy a básnické obrazy generačních vzorů, k nimž po Šrámkovi a Wolkrovi přibyl Hora a (v poslední sbírce) Toman. – Později P. znovu vstoupil do literárního života ve zcela jiném oboru: jako autor více než dvou desítek divadelních her, jež vydával opět v rychlém sledu během několika let. Po několika pokusech o tradiční venkovské drama (*Jeho největší láska*, *Statek*, *Horší než celibát*) na obvyklé motivy selské lakoty, lásky bohatého k chudé apod. se orientoval na veselohry, frašky a jednoaktové scénky, určené hlavně pro ochotníky. V následujících letech se P. zaměřil téměř výhradně na produkci nenáročných dívčích románek a dobrodružných příběhů, vydávaných pod českými i anglickými pseudonymy v různých populárních edicích, jež z valné míry sám vyplňoval (Knihovna šťastných dívek, Knihovna velikých dobrodružství, Rodokaps apod.). I na poli prózy se však P. pokusil (převážně pod svým jménem) o méně komerční „lidový“ román (*Bažina*, *Dvojí cesta*, *Věž pýchy*). – Vedle ověřených titulů rozsáhlého díla

P. se v literatuře (R. Marek: Kolínští beletristé) uvádí i početná skupina prací bibliograficky nedoložených: jednak dramata (Manželství, Propast) a prózy (Příběhy broučků, Barušky a Zlatohlávka) pod vl. jménem, jednak prózy pod pseudonymy James Lewington (*Žlutá tvář*) a Pavla Dvořáková (*Srdce jednou zabloudí, Vlasta*).

PSEUDONYMY: Ch(arles) P(atterson) Whitte, James Lewington, J. Chotěborská, J. W. Warren, Pavla Dvořáková, Petr Kalina, Ralph Kennedy, Rex Carey, (dub.:) Axel Johanson, John Waren, M. Waren. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach kutnohorského studentstva (1924); Cesta (1922); Českosl. samostatnost (1924); Kmen (1920); Nár. osvobození (1924); Právo lidu (1920, básnický debut); Proletkult (1922); Rudé právo (1920, 1922); Venkov (1926–27, 1942); Zvon (1934–36). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Smutek mládí* (BB 1920); *Neděle* (BB 1922); *Knihla lásky a bolesti* (BB 1922); *Otevřené okno* (BB 1923); *Bolestné vykoupění* (BB 1924); *Jeho největší láska* (D b. d., 1930); *Její jedna tvář* (D b. d., 1930); *Statek* (D b. d., 1930); *Zrcadlo světa* (D b. d., 1930); *A svět se točí dál* (D b. d., 1931); *Celestýn Vomastek, správce mravů* (D b. d., 1931); *Horší než celibát* (D b. d., 1931); *Chci tě jen z lásky* (D b. d., 1931); *Jméno dělá člověka* (D b. d., 1931); *Mikulášské nadělení* (D 1931); *Všeho moc škodí* (D b. d., 1931); *Zapovězená cestička do lásky nebička* (D 1931); *Žena – láska – profesor* (D b. d., 1931); *Máte oddací list?* (D b. d., 1931); *Janek je děvče pro všechno* (D b. d., 1932); *Jeden a dva jsou tři* (D 1932); *Není tramping jako tramping* (D 1932); *Neviděli jste mého vraha?* (D b. d., 1932); *S láskou nejsou žádné žerty* (D 1932); *Manželská výchova* (D 1933); *Poslední den Rakouska* (D b. d., 1933); *Pozor na filmaře!* (D b. d., 1933); *Marta a Marie* (P 1934, pseud. Pavla Dvořáková); *Píseň lásky* (P 1934, pseud. Pavla Dvořáková); *Bažina. Román vůdce (lidu)* (P b. d., 1935); *Jen jednou možno srdce dát...* (P 1935, pseud. Pavla Dvořáková); *Lojzicka* (P 1935); *Magda* (P 1935, pseud. Pavla Dvořáková); *Prokleté lásky* (P 1935, pseud. Pavla Dvořáková); *Nic než tělo...* (P 1935, pseud. Pavla Dvořáková); *Bouře nad Habeší* (P 1935, pseud. Axel Johanson); *Boxerova oběť* (P 1935, pseud. Petr Kalina); *Robinson* (P 1935, pseud. Ralph Kennedy); *Kořeny víry* (P 1936); *Sestra Eva* (P 1936); *Jirka a Eva* (P 1936); *Eva* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Helenin strýček z Ameriky* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Helenčino štěstí* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Madla* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Irča a Madla* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Irča vychovatelkou* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Jenom tělo* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Lidka kinohvězdou* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Popelka Hana* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *První láska* (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); *Statečná Jiřa* (P 1936, pseud. Pavla

Pokorný

Dvořáková); Studentka Bláža (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); Věra a Anča (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); Alenčiny dvě lásky (P 1936, pseud. Pavla Dvořáková); Bílá sestra (P 1936, pseud. J. Chotěborská); Druhá láska (P 1936, pseud. J. Chotěborská); Jarmiliny prázdniny (P 1936, pseud. J. Chotěborská); Konec mládí (P 1936, pseud. J. Chotěborská); Věrní kamarádi (P 1936, pseud. J. Chotěborská); Muži zákona (P 1936, pseud. Rex Carrey); Hrdinové Západu (P 1936, pseud. Rex Carrey); Výkřik ze tmy (P 1936, pseud. Petr Kalina); Střelec z Panhandlu (P 1936, pseud. Charles P. White); Tajemství Ďáblova kaňonu (P 1936, pseud. Charles P. White); Na život a na smrt (P 1936, pseud. Ch. Patterson White); Dáša (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Dáša a Vlasta (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Dáša a Vlasta u maturity (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Právnička Eva (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Evino srdce bloudí (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Evino vykoupení (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Eva vítězí (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Helenčina vzpoura (P 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Dvě lásky nadporučíka Hály (P b. d., 1937, pseud. Pavla Dvořáková); Jirka kapitánem (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mab (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mabina dobrodružství (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mabina další dobrodružství (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mab na východě (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mab mezi gangstery (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mab opět doma (P 1937, pseud. Rex Carrey); Mab nevěstou (P 1937, pseud. Rex Carrey); Ruth, děvče z Kanady (P 1937, pseud. Rex Carrey); Ruth zachraňuje (P 1937, pseud. Rex Carrey); Ruth a Jack (P 1937, pseud. Rex Carrey); Věrní přátelé (P 1937, pseud. Rex Carrey); Děvče z pohraničí (P 1937, pseud. Rex Carrey); Zrádný šerif (P 1937, pseud. Rex Carrey); Konec Patrica O'Sulivana (P 1937, pseud. Rex Carrey); Hrdinové Severu (P 1937, pseud. Ch. P. White); Půlnoční slunce (P 1937, pseud. Charles P. White); Žhavá Arizona (P 1937, pseud. Ch. P. White); Krvavá země (P 1937, pseud. J. W. Warren); Na hranicích Mexika (P 1937, pseud. J. W. Warren); Přepadení expresu (P 1937, pseud. J. W. Warren); U Modrého Nilu (P 1937, pseud. J. W. Warren); U Sobích indiánů (P 1937, pseud. J. W. Warren); V poslední minutě (P 1937, pseud. J. W. Warren); Ve spárech orla (P 1937, pseud. J. W. Warren); Zpívající kaňon (P 1937, pseud. J. W. Warren); Eskadra obětovaných (P 1938); Cesta k severu (P 1938, pseud. Rex Carrey); Omyl Pata Garrettta (P 1938, pseud. Ch. P. White); Bloudící Dan (P 1938, pseud. Ch. P. White); Smečka planin (P 1938, pseud. Ch. P. White); Fred Nevada (P 1938, pseud. Ch. P. White); Na hranicích Mexika (P 1938, pseud. Ch. P. White); Dvojí cesta (P 1939); Tornádo (P 1939, pseud. Rex Carrey); Kanadský zákon (P 1939, pseud. Rex Carrey); Zákon prerie (P 1939, pseud. Ch. P. White); Dobyvatelé Severu (P 1939, pseud. Ch. P. White); Pod oblohou Mexika (P 1939, pseud. Ch. P. White); Muž ze Západu (P 1939, pseud. Ch. P. White); Jezdec na osamělé stezce (P 1939, pseud. Ch. P.

White); Věž pýchy (P 1940); Hrdinný jezdec (P 1940); Ve stínu Sierry Blanky (P 1940); Kovboj kapitán (P 1940, pseud. Ch. P. White); Kouzelný trojúhelník (D b. d.); Muži na záletech (D b. d.); V poutech chytré ženy (D b. d.); – posmrtně: Na sever od šedesáté rovnoběžky (P 1940, pseud. Rex Carrey); Stezka pod horami (P 1940, pseud. Ch. P. White); Svědomí pustiny (P 1940, pseud. Ch. P. White); Stříbrná stezka (P 1941, pseud. Ch. P. White); Hana v cizině (P 1942, pseud. P. Dvořáková); Malý hrdina (P b. d., 1942); Jirkův boxerský zápas (P b. d., 1942); Jirka vychovatelem (P b. d., 1942); Jirka zachránce (P b. d., 1942); Primán Jirka (P b. d., 1942); Mstitel z Farewelu (P 1945, pseud. Charles Patterson White); Kanadský zákon (P 1991, pseud. Rex Carrey). ■

LITERATURA: ● ref. Smutek mládí: J. H. (Hora), PL 4. 8. 1920; J. V. Sedlák, Tribuna 27. 8. 1920; O. Š. (Šimek), LidN 23. 9. 1920; A. M. Píša, Cesta 3, 1920/21, s. 476; B. P. (Polan), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 187; A. Procházka, MR 1920/21, sv. 36, s. 70 ●; ● ref. Neděle: A. H. (Hartl), Most 1, 1921/22, s. 143; K. H. (Hikl), Naše doba 29, 1921/22, s. 626; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 2. 7. 1922; A. N. (Novák), Lumír 1922, s. 336 ●; ● ref. Kniha lásky a bolesti: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 26. 11. 1922; J. Knap, Cesta 5, 1922/23, s. 211 ●; ● ref. Otevřené okno: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 520; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 24, 1923/24, s. 474; A. N. (Novák), Lumír 1924, s. 273; r. i. (R. Illový), Akademie 28, 1924/25, příl. Rudé květy, s. 24 ●; F. Götz: ref. Bolestné vykoupení, Kritika 1924, s. 119; -Sv. (O. Svozil): ref. Dvojí cesta, Archa 1940, s. 98; ● nekrology a komentáře k P. osudu: J. Knap: Skutečný případ, Venkov 28. 1. 1940 + Ke skutečnému případu, Venkov 11. 2. 1940; od: Wolkerův vrstevník zeměl, LidN 11. 2. 1940; jd (J. Drda): Začarovaný kruh, LidN 13. 2. 1940; a. (J. Hora), Čes. slovo 13. 2. 1940; an., Pohřeb spisovatele J. P., LidN 16. 2. 1940; Ad. Veselý: O spisovateli, který napsal na 200 románů, Nár. politika 18. 2. 1940; J. Drda: O literárním braku, LidN 26. 2. 1940; an.: Dobrodružství a novinářství, Tisk a novináři 14, 1939/40, s. 73 ●; R. Marek in Kolínští beletristé (1940, s. 16).

es

Jaroslav Pokorný (2)

* 13. 11. 1920 *Praha*
† 23. 9. 1983 *Praha*

Dramatik, překladatel převážně z italštiny, ale i z latiny, řečtiny, němčiny a francouzštiny, editor, divadelní teoretik a kritik.

Otec byl inženýr chemie. V dětství P. osiřel a byl vychováván u příbuzných. V Praze vychodil obecnou školu a po maturitě na Akademickém

gymnázium (1939) začal studovat na Filoz. fakultě UK filozofii a divadelní vědu. Po uzavření vysokých škol pracoval v redakci týdeníku Hospodářský kritik (v příloze Hospodářský archiv, 1939–40), pak jako lektor v divadle E. F. Buriana (1940–41) a v Divadle na Poříčí (1941–42), jako překladatel a lektor v divadelní a literární agentuře Alfa (1942–43), od 1943 měl krycí zaměstnání jako statista a epizodista u filmu. Po osvobození pokračoval ve studiu (byl jedním z mladých, kteří 1946 vedli útočné polemiky s V. Černým o pojetí socialistické kultury) a zároveň působil jako dramaturg Družstva divadel Práce a redaktor Programu divadla Práce (od 1946), pak dramaturg Činohry 5. května (1946–47), externí spolupracovník Honzlova studia Nár. divadla (1947 až 1948) a dramaturg činohry Nár. divadla (1948 až 1953). 1949 obhájil doktorát na Masarykově univerzitě v Brně prací *Složky divadelního výrazu*. 1949–50 byl pověřen přednáškami na Filoz. fakultě UK, 1951–57 působil jako docent obecných dějin divadla na Divadelní fakultě AMU; podílel se na divadelním slovníku *Enciclopedia dello Spettacolo* (Řím 1954–62, 12 sv.). 1959–61 byl dopisovatelem ČTK v Římě (u Livorna měl těžkou autonehodu, při níž zahynula jeho první manželka). 1962 se oženil s herečkou Realistického divadla L. Peškovou. 1965–69 přednášel český jazyk a literaturu na univerzitě v Neapoli (CSc. 1970), následovalo svobodné povolání. Zemřel po delší nemoci (rakovina hrtanu) v Praze. Hodně cestoval, před válkou a bezprostředně po ní navštívil např. Sovětský svaz, Řecko, Rakousko, dlouhodoběji pobýval v Jugoslávii, Indii a Itálii. – Dcera Jaroslava P. je herečkou, syn Ivan P. hercem a režisérem.

Nejvýraznější složku P. díla představuje tvorba překladatelská a editorská, již se věnoval po celý život. Mimo tuto činnost si však vyzkoušel své možnosti i v jiných oblastech, zejména v dramatické tvorbě, kde jeho častým projevem byl melodram, ať již na původní námět (*Plavci, Marlin*), nebo na náměty převzaté z jiných autorů a kultur (*Písně Omara Pijáka, Křídový kruh*); pomocí symboliky P. vyjadřoval aktuální myšlenky a pocity týkající se např. proměny společenského systému či vztahu tvůrce a despotického vládce. Jako dramatik si ověřoval své síly i na současné látce ve hře *Most na hranicích*, poplatné dobovému schematismu. Jako dramaturg orientoval repertoár

Nár. divadla k původní domácí tvorbě s převážně aktuální společenskou tematikou a k sovětské dramatice; doplňoval je ukázkami české i světové klasiky. Jeho odborné práce z teorie a historie divadla souvisely hlavně s jeho pedagogickou činností. Knižní studie *Složky divadelního výrazu* postihuje strukturu nejrůznějších typů divadelního projevu, a to nejen v úzce teatrologickém pojetí; vychází ze strukturalistické metodologie a je ovlivněna především J. Mukařovským, ale i J. Honzlem. V práci *Shakespeareova doba a divadlo*, určené pro potřebu divadelní praxe, je Shakespeareovo dílo vykládáno především z ekonomických podmínek a společenských poměrů alžbětinské éry. P. se uplatnil i jako divadelní kritik a publicista v odborných teatrologických časopisech (pozornost věnoval dílu J. Honzla). Jako překladatel a editor vynikl především v převodech italských básníků a dramatiků (L. Ariosto, C. Goldoni, F. Petrarca), k nimž pořizoval i komentáře a doslovy, jež byly často prvními portréty uváděných italských spisovatelů (např. C. Pavese, A. Moravia). Jazykovou spoluprací se podílel na překladech J. Hiršala, které z politických důvodů vyšly pod P. jménem (L. Ariosto: *Zuřivý Roland* ve vyprávění a výběru Itala Calvina, 1974; G. Marino: *Polibky*, 1974; T. Tasso: *Osvobozený Jeruzalém* ve vyprávění a výběru Alfreda Giulianiho, 1980). Z tříměsíčního pobytu v Indii 1956 vytěžil cestopisné črty *Bombajská mozaika*.

ŠIFRA: JP. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: ant. Alžbětinské divadlo. Shakespeareovi předchůdci (1978); sb. Atti del II.° congresso Internazionale di Storia del Teatro (Benátky 1960); sb. Činoherní dramaturgie (1949); Divadelní noviny; Divadlo (1952, 1954, 1957–58; 1954 studie J. Honzl); Hospodářský kritik (1939–40); sb. Chvála slova (1940); sb. Kdo vytváří divadlo (1944); Knižní novinky (1955); Krásná literatura (1955); Kulturní práce; Lid. kultura; Lid. noviny (1949–51); Listy mladých; Lit. noviny (1952–56); Mladá fronta; Nár. divadlo (1948); Nový život; Otázky divadla a filmu; sb. Počátky české marxistické divadelní kritiky (1965); Praha–Moskva; Praha v týdnu (1942); Program D 41; sb. Prolegomena Scénografické encyklopedie 2–6, 13, 16 (1971–73; 1971 stať o E. F. Burianovi a J. Honzlovi); Rudé právo; Sovětské divadlo (1952); sb. 60/Miroslav Kouřil (1971); sb. Theater. Divadlo (1965); Tvorba; sb. William Shakespeare v hudbě a na našem jevišti (1964, Shakespeare na českém jevišti, i sep.); – posmrtně: K. Kratochvíl: Ze světa komedie dell'arte (1987, překl. scénářů). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie, parafráze a práce o divadle*: Složky divadelního

Pokorný

výrazu (studie, 1946); Dva melodramy. Marlin, Písneň Omara Pijáka (DD 1947, i prem. Marlin, hudba J. Hanuš, prem. Písneň Omara Pijáka 1942, hudba A. Cerhan); 30 let sovětského divadla (studie, 1947, s J. Honzlem); Křídový kruh (D 1947, prem. 1954); Přehled dějin světového divadla 1, 2, 4/1 (skripta, 1951); W. Shakespeare, jeho doba a divadlo (skripta, 1952); Shakespeare in Czechoslovakia (1955); Shakespeareova doba a divadlo (studie, 1955, doplň. vyd. 1958); Bombajská mozaika (cestopisné črty, 1958); Dante (monografie, 1966); Goldoni und das venezianische Theater (studie, Berlin 1968). – *Překlady*: Archilochos, Hipponax: Písneň ostrovů a bídy (1942); T. Storm: Jezdec na bílém koni (1942, přeprac. vyd. 1958); Empedokles: Očistná píseň, O podstatě světa (1944, s K. Svobodou); J. Furtenbach st.: Prospektiva (1944) + Ohňostroj (1944); M. Vitruvius Pollio, J. Pollux: Antické divadlo (1944, i ed.); Sofokles: Oidipus vladař (1950); C. Goldoni: Sluha dvou pánů (1950) + Poprask na laguně (1954) + Vtipná vdova (1954, in Komédie 1 s tit. Chytrá vdova) + Jemnostpánček markýz (1954, in Komédie 2 s tit. Jemnostpán markýz) + Neotesanci (1954, in Komédie 2 s tit. Hrubíáni) + Pan Todero Brumla aneb Starý protivá (1956) + Impresario ze Smyrny (1956) + Treperendy (1961) + Benátská vdovička (1962, v úpravě K. Dostala) + Řádná holka (1965) + Náměstíčko (1967); Italská renesanční lyrika (1954, rozšíř. vyd. 1964 s tit. Navštívení krásy, obě vyd. ed. i přel. s jinými); N. Machiavelli: Mandragora (1955, 1956 rozšíř. s tit. Mandragora, Belfagor) + Vladař (1969, s A. Felixem); V. Pratolini: Metello (1957, s M. Cervim); A. Moravia: Římské povídky (1958) + Horalka (1962, s A. Wildovou); P. Calderón de la Barca: Zalamejský rychtář (1959); A. Gramsci: Sešity z vězení (1959, též ed. s M. Cervim); Šúdraka: Hliněný vozíček (1959, s I. Fišerem); T. M. Plautus: Komédie o strašidle (1960); S. Quasimodo: Život není sen (1960, i ed.) + A náhle je večer (1984, i ed.); R. Viviani: Neapolská noc (1962) + Neapolská ulička (1962) + Neapolský přístav (1962) + Počestný podvodník (1964); J. N. Nestroy: Byt k pronajmutí (1963); G. Tomasi di Lampedusa: Gepard (1963, přeprac. vyd. 1983); Anonym: Benátská (1966); F. Fellini: Pět scénářů (1966, s A. Felixem, Z. Frýbortem); N. Manzari: Salud (1967); R. Thákur: Volný tok (1973, s M. Singhem); L. Pirandello: Sicilská komedie (1974); C. Alvaro: Dvacetiletí (1979); Lorenzo de' Medici: Karneval (1979, i ed.); Menandros: Morous (1979); F. Petrarca: Výbor z poezie (1979, i ed.); Leonardo da Vinci: Nápady (1982, i ed.). ■ SCÉNICKY. *Hry, libreto*: Plavci (1940); Most na hranicích (1948); Plameny (libreto k opěře J. Hanuše, 1956). – *Překlady a úpravy*: E. W. Möller: Rotschild vítězí u Waterloo (1941); F. Gribitz: Děvče s hraběcí korunkou (1943); A. Gryphius: Křup a křap (1943); Jak se Honza učil bát (pro ml., 1943); Aischylos: Spoutaný Prometheus (1945); Evžen Oněgin (dramatizace podle A. S. Puškina, 1949). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Lid. kultura (1945–48),

Program D 46, Program divadla Práce (1946–47), Nár. divadlo (1949/50, č. 20, 23, 31–33; 1950/51, č. 1–3, 8, 11, 13–14, 17–19, 26–31, 33, 36–38); *sborníky*: 50 let Moskevského uměleckého divadla (1948), Činoherní dramaturgie. Usnesení a projevy (1949); *knížnici*: Knižnice Družstva Dílo (1945–47). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: A. Jirásek: Jan Žižka (1950, s A. Dvořákem); F. Mehring: Stati o dramatu (1954); C. Goldoni: Komédie 1–3 (1954, 1955, 1957); J. Honzl: K novému významu umění (1956) + Divadelní a literární podobizny (1959) + J. H. o režii a herectví (1979); F. Petrarca: Listy velkým i malým tohoto světa (výbor, 1974). Viz též rubriku KNÍŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: ● ref. Plavci: Dr. P. K., *Telegraf* 14. 11. 1940; jd (J. Drda), *LidN* 15. 11. 1940; os. (O. Srbová), *Nár. práce* 15. 11. 1940; A. M. Brousil, *Venkov* 15. 11. 1940; Č. (V. Červinka), *Zvon* 41, 1940/41, s. 209 ●; jd (J. Drda): ref. insc. překl. E. W. Möller, *LidN* 29. 8. 1941; kop: ref. Písneň Omara Pijáka, *LidN* 22. 3. 1942; J. Hájek: ref. překl. T. Storm, *LidN* 18. 1. 1943; ● ref. insc. překl. A. Gryphius: Hloch (V. Hloch), *Venkov* 27. 5. 1943; jd (J. Drda), *LidN* 30. 5. 1943 ●; ● ref. překl. Archilochos, Hipponax: Hch (V. Hloch), *Venkov* 4. 3. 1944; E. Vojnar, *Řád* 1944, s. 27 ●; ● ref. překl. Empedokles: E. Pejhovský, *LidN* 31. 7. 1944; an. (Z. Gabriel), *KM* 1945, s. 249 ●; ● ref. Plavci (obnov. prem.): J. H. (Hájek), *RP* 9. 11. 1945; O. Srbová, *Práce* 9. 11. 1945; Břz (B. Březovský), *NO* 9. 11. 1945 ●; O. Fencel: ref. Složky divadelního výrazu, *Lid. kultura* 1947, č. 45; ● ref. Křídový kruh: L. Fikar, *Mladá fronta* 2. 2. 1947; kd (E. Konrád), *Svob. noviny* 4. 2. 1947; J. H. (Hájek), *RP* 4. 2. 1947; V. Řezáč, *Práce* 4. 2. 1947 ●; J. P. o své hře Marlin, *Lid. kultura* 1948, č. 2; ● ref. Marlin: J. Nesvada, *Nár. divadlo* 23, 1947/48, s. 111; J. Hájek, *RP* 29. 1. 1948; O. Fencel, *Lid. kultura* 1948, č. 4; jtg (J. Träger), *Práce* 28. 1. 1948 (o knižním vyd.) ●; J. Dalík a kol.: J. P., *Kulturní Zlín* 1948, č. 4; ● ref. Most na hranicích: J. Hájek, *RP* 23. 2. 1949; E. Janský, *Zeměd. noviny* 11. 3. 1949; eas (E. A. Saudek), *LidN* 11. 3. 1949 ●; M. Kačer: ref. překl. Sofokles: Oidipus vladař, *LidN* 6. 9. 1950; ● ref. Bombajská mozaika: L. Veselý, *LidN* 1958, č. 31; A. L. (Linke), *Tvorba* 1958, č. 28; D. Zbavitel, *Nový Orient* 1959, č. 4 ●; J. P. o své knize Shakespeareova doba a divadlo, *Knižní novinky* 15. 4. 1955; ● ref. Shakespeareova doba a divadlo: M. Cesnaková-Michalcová, *Slovenské divadlo* 1956, s. 78; A. Bejblík (k doplň. vyd.), *Divadlo* 1960, s. 42 ●; J. Seidl: Osservazioni sulla fortuna della Gerusalemme liberata di Tasso in Boemi e in Moravia (mj. o překl. J. P.), *SPFF Brno, ř. L – romanistická*, 1986, č. 8, s. 47.

dv

Rudolf Pokorný

* 18. 4. 1853 *Heřmanův Městec*† 19. 9. 1887 *Libochovice*

Básník a prozaik, překladatel z polštiny a ruštiny, literární publicista; jeho tvorba se vyznačovala národností a slovanskou orientací, v jejímž rámci inicioval a rozvíjel zejména česko-slovenskou vzájemnost.

Pocházel ze tří dětí obchodníka. Nižší reálné gymnázium studoval v Chrudimi, vyšší v Pardubicích; 1869–73 absolvoval obchodní školu v Praze. Po vojenské službě v Čáslavi (1874–75) pracoval jako účetní Žižkovského obecního úřadu (Praha-Ž.). Koncem 1876 se stal spolupracovníkem I. Herrmanna v redakci humoristického týdeníku *Paleček* a od 1878 až do jara 1887 působil jako jeho odpovědný redaktor (úřednického povolání se vzdal koncem 1879). V *Palečku* rozvíjel prostřednictvím literární satiry kritiku veřejného života a politických poměrů (1883 krátce i v samostatné politicko-satirické příloze *Šotek*); útočně zde vystupoval zvláště 1879–80 proti „cizomilství“ lumírovců a dostával se tak do polemik hlavně s J. V. Sládkem. 1882 se oženil s R. Purkyňovou (1864 až 1951, dcera malíře K. Purkyně, později malířka a autorka vzpomínkové a dokumentární knihy o rodu Purkyňů *Život tří generací*, 1944), která mu pomáhala při redigování časopisu. Hojně se účastnil kulturního spolkového života, od 1877 pracoval ve výboru literárního odboru Umělecké besedy, přednáškami a proslovy se podílel na vlasteneckých akcích dalších kulturních spolků (Budislav, Hálek, Slavia, Spolek přátel řeči a literatury polské, Svatobor, Zora aj.); udržoval úzké vztahy s řadou známých představitelů české kultury. Významnou součástí P. veřejné aktivity byla i rozsáhlá slovafilská činnost zaměřená na propagaci slovenské literatury a časopisů, organizování slavnostních večerů, peněžních sbírek na podporu slovenských studentů, knihoven apod. J. M. Hurbanovi pomáhal připravit vydání česky psaného almanachu *Nitra* (7. roč. 1877); v nakl. Slavík a Borový založil a redigoval edici *Knihovna československá* (s cílem vzbudit zájem o problematiku Slovenska u českých čtenářů i spisovatelů), stal se zakládajícím členem slovenského akademického spolku *Detvan* (1882). Prázdninové cesty po Slovensku (1879 s básníkem A. Heydukem, 1880, 1885 s etnografem L. Kubou) výrazně ovlivnily jeho

literární tvorbu a podnítily četná přátelství se slovenskými literárními a kulturními pracovníky (J. Botto, S. Fajnor, S. Hurban Vajanský, P. Orzságh Hviezdoslav, A. Kmeť, M. Kukučín aj.). V zimě 1887 těžce onemocněl, v červnu se vzdal redigování *Palečka* a v červenci se přestěhoval z Prahy do Libochovic, kde po krátkém zaměstnání jako tajemník okresního úřadu zemřel a byl pohřben.

P. náležel k mladším příslušníkům národně orientovaného básnického seskupení pojmenovaného podle almanachu *Ruch* (přispěl do jeho 3. roč., 1873). Od 1871 časopisecky publikoval verše a také překlady poezie ze slovenských literatur; nejčastěji uváděl starší ruskou (G. R. Děržavin, N. M. Karamzin, A. S. Puškin, K. F. Rylejev, P. A. Vjazemskij, V. A. Žukovskij aj.), polskou (S. Goszczyński) a ukrajinskou (T. Ševčenko) lyriku, haličské lidové písně, ale též Petrarkovy znělky, v knižních překladech tlumočil verše polského romantika J. B. Zaleského a písně moskevských cikánů. – Knižně debutoval sbírkou epických a lyrických básní *Z jarních luhů*; v duchu programových snah národního hnutí v ní rozvíjel především historickou, slovanofilskou a vlasteneckou tematiku. Inspiroval se tvorbou V. Háalka a A. Heyduka, v přírodní lyrice navazoval na formu lidové písně (*Básně, Opět na horách*), tradiční rétorství vlasteneckého veršování obohacoval lyrizací a citovým zanícením; často se uchyloval i k útočné satíře (*Nemilostné písně, Vlastenecké šlehy*). Některé jeho verše byly zhudebněny K. Bendlem, E. Chválou aj. Silné podněty mu poskytovaly neutěšené poměry na Slovensku, které bylo po rakousko-uherském vyrovnání 1867 stále zřetelněji vystavováno násilné maďarizací. Historické, folklorní, krajinné a sociální motivy ze Slovenska využil již v prvotině a jsou patrné v celém jeho díle. Se silnou emocionalitou je rozvinul v druhém oddíle sbírky *Z hor*, apostrofující utlačované Slovensko a oslavující jeho mravní čistotu, národopisnou osobitost a neporušenost, krásu horské přírody i expresivitu jazyka (četné uplatnění slovakismů dokonce vyžadovalo připojení diferenčního slovníčku). Téma Slovenska v P. básnické tvorbě pak vyvrcholilo alegorickou epickou básní *Mrtvá země*, v níž na základě lidové krajové pověsti o čachtické paní (z okolí Sitna) P. symbolicky zobrazil soudobou existenční tragédií malého národa i naději na jeho nové obrození. Určujícímú tématu

Pokorný

své poezie se věnoval také jako prozaik. Vedle knihy *Povídky, arabesky a drobné kresby* (in-spirované převážně venkovským prostředím rodného kraje) napsal dvoudílný apologetický cestopis *Z potulek po Slovensku*, který obsáhl značné množství informací o životě země, o její historii, přírodních lokalitách, regionech i městech. Práce prostředkovala autentický (ve faktografii však často nepřesný) dokumentární materiál o osobnostech slovenské literatury, propagovala slovenské kulturní realie, vyzývala k opětovnému sblížení obou národů. Prostředkem nového rozvoje kulturní vzájemnosti a výrazem etnické sounáležitosti P. byla sice idealizovaná koncepce společného jazyka, ale v úvaze *Literární shoda československá*, aktualizující otázku konstituování slovenského literárního jazyka po roce 1844, akceptoval slovenštinu jako nenahraditelný atribut národní existence a prostředek krásné literatury (v literatuře vědecké naopak prosazoval společné užívání češtiny). – Součástí P. literární aktivity byla i hojná účast na vlasteneckých podnicích (proslovy, přednášky, zdravotice) a rozsáhlá publicistika (vlastivědné a historické fejetony, recenze a články o české, slovenské a ruské literatuře). Z pozůstalosti pak byl vydán soubor drobných, slovensky psaných humorných črt o životě slovenských Romů (*O cigáňoch*), opírající se o autorovy záznamy k cestopisu *Z potulek po Slovensku*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Břetislav Perný, Heřman, Heřman Městecký, H. Městecký, Petar, Petar Ranko, P. Stárek, Ranko, Ranko Petar, R. Chládek, V. Mjur; H. M., Kor..., M-ý., -ný (Nár. listy), R., R. P., R. P. z M. ■ **PRÍSPĚVKY in:** sb. *Bibli k svobodě!* (1882); sb. *Čechy* (1882); *Čes. včela* (1877–80); sb. *Dělnictvo sobě* (1886); *Horymír* (Příbram); *Jarý věk* (1887); *Kalendář českého studentstva* (1885, *Slováci a my*); *Koleda* (Olomouc 1877–81); *Květy* (1871–72); *Květy* (1879–86); *Lumír* (1873–79); *list Národ sobě* (1880); *Nár. listy* (1876–85); *Naší mládeži*; alm. *Nitra* (Skalica 1876, *Turč. Sv. Martin* 1877); *Obrazy života* (1872–74); *Osvěta* (1879–87); *Ozvěny* (1878); *Paleček* (1874–87); sb. *Památce Karla Sladkovského* (1884); *Podřipan* (Roudnice n. Lab. 1878, posmrtně 1888); *Politik* (1881); *Pokrok* (1873–79); *Posel z Prahy*; alm. *Ruch* (1873); *Ruch* (1880–87; 1880 *Slovenská poezie zbojnická*, zejména o Jánošíkovi); *Sborník Československé jednoty* (1887); *Sborník slovenský* (1881); *Slavnostní list k odhalení památníku Josefa Baráka* (1885); *Slavnostní list k Velké národní slavnosti na ostrovech vltavských* (1887); *Světozor* (1873–87); *Studentské listy* (1882); *Svoboda* (1872); *Šotek* (1883–84); sb.

Vánoční album (1881, 1882); *Vesna* (1882, posmrtně 1888); alm. *Vínek* (Chrudim 1884); sb. *Vítězslav* (1882); *Zora* (Brno). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře:* *Z jarních luhů* (BB 1874); *Básně* (1877); *Pod českým nebem* (BB 1879); *Povídky, arabesky a drobné kresby* (1879); *Nemilostné písně* (BB 1879, pseud. Ranko Petar); *Literární shoda československá* (studie, 1880); *Kopřivny* (BB 1880, pseud. Břetislav Perný); *Z hor* (BB 1881); *Vlastenecké šlehy* (BB 1882, pseud. Heřman Městecký); *S proclitým jarem* (BB 1883); *Vlasti a svobodě* (BB 1883); *Z potulek po Slovensku* 1, 2 (PP, 1. 1884, v seš. od 1883; 2. 1885); *Mrtvá země* (B 1885); – posmrtně: *Opět na horách* (BB 1887, ed. autor); *O cigáňoch* (PP 1921, ed. S. Klíma). – *Překlady:* *Písňe moskevských cigánů* (1874); J. B. Zaleski: *Básně Bohdana Zaleského* (1881) + *Duch stepi* (1887). ■ **KORESPONDENCE:** in F. Strejček: *Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880* (J. Vrchlickému z 1878 a J. V. Sládkovi z 1879; 1915, s. 59 a 110); in *Korespondencia S. H. Vajanského 1 a 3* (vzájemná z let 1879–86; Bratislava 1967 a 1978, ed. P. Petrus). ■ **REDIGOVAL časopisy:** *Paleček* (1878 od č. 45–1887 do č. 25, s přestávkami též s K. Krejčíkem), *Ozvěny* (románová příl. *Palečka*, 1878), *Šotek* (politickosatirická příl. *Palečka*, 1883–84, s J. Arbesem); *almanach:* *Nitra* (1877, an., s J. M. Hurbanem); *sborník:* *Palečkův salonní kalendář na rok 1885* (s K. Krejčíkem); *knižnice:* *Knihovna československá* (1880–81, s an. J. Vlčkem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Kytice z národních písní slovenských* (1874, s jinými); *Spevy Jána Botto* (1880); *Antologie ruské lyriky* (1887). ■

LITERATURA: sb. *Památce 50. výročí narozenin R. P.* (1903, příspěv. J. Voborník, K. Čermák); J. David: *R. P. Literární pozůstalost* (LA PNP 1978). ■ **F. Zákrejs:** ref. *Z jarních luhů*, *Osvěta* 1874, s. 152; ● ref. *Básně: T-ý* (J. J. Toužimský), *Čes. včela* 1877, s. 127; -l, *Lumír* 1877, s. 159; O. Hostinský, *Osvěta* 1877, s. 632 ●; B. Čermák: ref. alm. *Nitra* (o účasti R. P.), *Čes. včela* 1877, s. 366; ● ref. *Pod českým nebem: faš* (F. A. Šubert), *Pokrok* 14. a 17. 12. 1878; B. Čermák, *Světozor* 1878, s. 622; H-a (H. Babička), *Koleda* 1879, s. 15; E. Krásnohorská, *Osvěta* 1879, s. 428; S. (S. Čech), *Květy* 1879, s. 106 ●; ● ref. *Povídky, arabesky a drobné kresby:* B. Čermák, *Čes. včela* 1879, s. 335; an., *Koleda* 1879, s. 528 ●; E. Špindler: ref. *Pod českým nebem a Nemilostné písně*, *Podřipan* 1879, č. 10; ● ref. *Literární shoda československá:* J. Herben, *Koleda* 1880, s. 285 a 302; J. Vlček, *Urbánkův věstník bibliografický* 1880, s. 112 ●; J. V. S. (Sládek): (polemiky.) *Chceme být napřed Čechy*, *Lumír* 1880, s. 224 + *Panu R. P.*, *NL* 9. 1. 1881 + *Vůči v Praze kolujícím pověstem*, *NL* 14. 2. 1881; ● ref. *Z hor:* J. Tichý (F. J. Rypáček), *Koleda* 1881, s. 159; J. Neruda, *Osvěta* 1881, s. 370 → *Literatura* 3 (1966); S. (P. Sobotka), *Světozor* 1881, s. 70; J. Vlček, *Urbánkův věstník bibliografický* 1881, s. 5; J. Škultéty, *Slovenské pohľady* 1881, s. 185 ●; ● ref. překl. *Básně B. Zaleského:* E. J. (E. Jelínek), *Po-*

Josef Václav Pokorný-Pikulík

* 15. 3. 1842 *Kutná Hora*
 † 2. 2. 1933 *Kutná Hora*

Básník samouk z ruchovské generace, autor milostné písňové a vlastenecké rétorické lyriky, satirické epiky a epigramů i divadelních her.

Vl. jm. J. V. Pokorný. – Jako malý chlapec ztratil matku a staral se o něho bratr o deset let starší. Po jeho odchodu do Vídně se otec podruhé oženil, ale nevlastní matka také záhy zemřela. V rodišti navštěvoval pět a půl roku obecnou školu a pak se u otce vyučil ševcem. 1859 se marně pokusil opustit řemeslo: v Olomouci chtěl vstoupit do armády a v Zásnuvkách do františkánského kláštera. Řemeslu se věnoval až do 1874 a pak působil jako písař u kutnohorských advokátů, v 90. letech u B. Pacáka, do jehož novin (*Podvysocké listy*) též přispíval. Nakonec se před 1. světovou válkou stal správcem městského sirotčince. Byl členem čtenářského a vzdělávacího spolku *Burza*, zakladatelem místního *Sokola*, působil ve zpěváckém spolku *Tyl*. Jeho první sbírka zaujala J. Vrchlického natolik, že navázal s P.-P. přátelský styk.

P.-P. přispíval zprvu do psaných časopisů *Tyl* a *Luk kutnohorského spolku Burza*, do tisku uvedl jeho verše básník J. Martinec. Výbor z nich (*S troškou do mlýna*) obsahoval v žánrově vymezených oddílech milostnou písňovou lyriku, patetickou i popěvkovou poezii vlasteneckou brojící proti národní nesvobodě, nepřilíši zdařilou havlíčkovskou satiru nejčastěji epického rázu (balady, báchorky, pohádkové motivy), zaměřenou opět k domácím poměrům a ojediněle i k historii (folklorně a protivatikánsky laděná *Moje píseň*, jež přinesla P.-P. i jistou širší popularitu), a konečně veršované proslovy k slavnostním příležitostem na počest K. Havlíčka Borovského a J. K. Tyla. Žánrově vyhraněný je i doplněk první sbírky, soubor epigramů (*Padavky*), obrácený především k negativním rysům národního života (protekciónářství, lakota, ziskuchtivost). Nepřilíši obratný básnický pamflet *Veselá historie o výpravě křížácké do Čech*, pro svůj protivatikánský ráz zkonfiskovaný, se zhlédl v Macharových Božích bojovnících; je vydáván za nález badatele Eneáše Puklíka Kapihorského, který ve Stockholmu pátral po památkách

krok 2. 10. 1881; S. (P. Sobotka), *Světozor* 1881, s. 494 ●; ● ref. S procitlým jarem: F. Chalupa, *Ruch* 1882, s. 446; F. V. Vykoukal, *Květy* 1882, s. 756; F. Rožnovský, *Lit. listy* 1883, s. 5; F. Schulz, *Osvěta* 1883, s. 91 ●; F. V. Vykoukal: ref. *Vlastenecké šlehy*, *Lit. obzor* 1, 1882/83, s. 11; ● ref. *Vlasti a svobodě*: E. V. Hynek, *Lit. obzor* 1, 1882/83, s. 126; O. Hoděra, *Lit. listy* 1883, s. 71; F. V. Vykoukal, *Květy* 1883, s. 121; ch. (F. Chalupa), *Ruch* 1883, s. 142 ●; ● ref. *Z potulek po Slovensku* 1, 2: ch. (F. Chalupa), *Světozor* 18, 1883/84, s. 554; H. (J. Herben), *ČCM* 1884, s. 553 + *NL* 14. 3. 1885; F. V. Vykoukal, *Květy* 1884, s. 376 + *Květy* 1886, s. 252; J. Kalousek, *Osvěta* 1885, s. 857 ●; J. Neruda in R. P.: *Mrtvá země* (1885) → *Literatura* 3 (1966); ● ref. *Mrtvá země*: F. A. V. (A. Vrzal), *Hlídká lit.* 1885, s. 171; B. Čermák, *NL* 22. 7. 1885; S. (S. Čech), *Květy* 1885, d. 2, s. 249; an., *Lit. listy* 1885, s. 245; E. Miřiovský, *Zlatá Praha* 1885, s. 515; F. Zákřejs, *Osvěta* 1886, s. 79 ●; ● nekrology: A. Š. (Šimáček), *Světozor* 21, 1886/87, s. 702; an., *Zlatá Praha* 4, 1886/87, s. 702; Δ (J. Neruda), *NL* 25. 9. 1887 → *Literatura* 3 (1966) + *Humorist. listy* 1887, s. 342 → *Podobizny* 3 (1954); J. Vrba, *Osvěta* 1887, s. 1119; an. *Lit. listy* 1887, s. 339; E. Š. (Špindler), *Podřipan* 1887, č. 38; an. (S. H. Vajanský), *Slovenské pohľady* 1887, s. 216 ●; ● ref. *Opět na horách*: J. P., *Hlas národa* 21. 1. 1887; B. Čermák, *NL* 1. 12. 1887; an., *Čas* 2, 1887/88, s. 9; V. Vítězný, *Lit. listy* 9, 1887/88, s. 98; -p, *Světozor* 22, 1887/88, s. 45; V. K. (Kubiček), *Hlídká lit.* 1888, s. 80 ●; A. V. (Vrzal): ref. překl. J. B. Zaleski, *Hlídká lit.* 1887, s. 134; F. Strejček in *Lumírovci a jejich boje* kolem roku 1880 (1915); -k. (J. V. Sedlák): *Mrtvá země* (studie), *Kmen* 2, 1918/19, s. 31 a pokr.; F. Tichý in *Knížka o Slovensku* (1919); J. V. Sedlák: *O netištěných prvotinách R. P.*, *LF* 1920, s. 377 + *Z činnosti R. P.*, *LF* 1922, s. 135 a pokr.; M. Novotný: *Listy rozletité z literární kroniky (vztah R. P. a J. V. Sládka)*, *Lit. rozhledy* 13, 1928/29, s. 187 (k tomu F. Borový: *R. P.*, tamtéž, s. 235); veb: *Zapomenutý Českoslovák*, *LidN* 23. 9. 1934; ne (A. Novák): *Vzpomínka na R. P.*, *LidN* 19. 9. 1937 + in *Ruchovci a lumírovci v bojích proti křivdě a za právo* (1838); J. Petřtyl: *Zapomenutý básník, Chrudimský kraj 1939*, č. 1; R. Pokorná-Purkyňová in *Život tří generací* (1944, s. 234); skn (F. Sekanina): *O prvním básnickém budovateli česko-slovenských styků*, *NO* 19. 9. 1947; A. Mráz: *R. P. a Slovensko, Literárnohistorický sborník Slovenskej akadémie vied a umění 6–7* (1949 až 1950) → *Zo slovenskej literárnej minulosti* (1953); J. B. Čapek: *R. P., básník bojující*, *LitN* 1953, č. 17; S. Šmatlák: *Pokus o oživenie československej literárnej vzájomnosti (též úryvky z dopisů J. M. Hurbana a A. Heyduka Rudolfa P. z 1877)*, *SLit* 1962, s. 166; in J. Neruda: *Dopisy* 3 (R. Pokornému z 1880–87; 1965); J. Bechyně: *Básník R. P.*, *Kulturní měsíčník (Roudnice n. Lab.)* 1972, s. 89; J. Vocásek: *Zapomenutý básník, Severočes. regionální deník (Ústí n. Lab.)* 17. 4. 1993.

pš